Karacan YAYINLARI

BİR SAVAŞ VARDI

john steinbeck

John Steinbeck

BİR SAVAŞ VARDI

KARACAN YAYINLARI/126

Dizi Dışı
Nisan 1982
Dizgi, baskı: Yüksel Mat. ve Tic. Koll. Şti.

JOHN STEINBECK

BİR SAVAŞ VARDI

Türkçesi : Ülkü TAMER

Karacan
YAYINLARI

ÖNSÖZ

Bir zamanlar bir savaş vardı; ama yapılalı o kadar çok zaman oldu, başka savaşlarla, başka çeşit savaşlarla o kadar gölgelendi ki, artık unutuldu. Sözünü ettiğim savaş, Crécy ile Agincourt olaylarıyla başladı, Hiroşima ile Nagasaki'ye minnacık birer atom bombası atılmasıyla sona erdi.

O savaşa katılmıştım; daha doğrusu, o savaşı şöyle bir "ziyaret" etmiştim. Gazete muhabiriydim. Savaş sırasında yazdığım yazıları yeniden okudum da, ne kadar çok şey unutmuş olduğuma şaştım kaldım.

Kazaları unutmak belki de gereklidir; savaşlar da birer kazadan başka nedir ki? Kazalardan ders alırsak, anılarımızı canlı tutabiliriz; ama kimsenin ders aldığı yok. Eski Yunan'da her yirmi yılda bir savaş olurmuş. Gençler savaşın ne olduğunu öğrensinler diye. Bize gelince, kimse o korkunç saçmalığı yeniden yaşamasın diye hepsini unutmalıyız.

Bu savaş, belki de unutulmayacaktır. Kendi çeşidinin son örneğiydi çünkü. Bütün dünyayı saran bir savaşı, ama bu uzunlukta bir savaşı, kimse göremeyecektir. Gelecek savaş, eğer çıkmasına mey-

dan verecek kadar aptalsak, hem çok kısa sürecektir, hem de sonradan onu hatırlayacak kimse bulunmayacaktır.

Bu kitaptaki yazıları aceleyle yazıp telefonla New York Herald Tribune'*a ve başka gazetelere bildirdikten sonra hiç okumamıştım. O günlerde, savaş muhabirlerinin yazdıkları kitaplar çok satılıyordu. Ama ben bunları kitap halinde toplamak istemedim, "yirmi yıl geçsin aradan, o zaman bakarım; hâlâ canlılıklarını koruyorlarsa o zaman yayımlarım," diye düşündüm.*

Yazdığım olayların hepsi gerçektir. Gerçek olan, benim yazmadığım olaylar da var. Çeşitli sebeplerden yazamadım onları. "Savaş aleyhtarı" sanılabilirdim; zaten yazdığım her satırı gözden geçiren bir sansür vardı. Sansürün dışında, askerî kuvvetler, gazeteler de birer baskı grubuydu. Baskı gruplarının en güçlüsü kimlerden meydana gelmişti, biliyor musunuz? Savaşsever sivillerden, Stork Club'ın, Time *ve* The New Yorker *dergilerinin savaşmayan komandolarından...*

Bazı olayların, yer adlarının gizli kalması da gerekiyordu. O günlerde gizlilik, kelimenin tam anlamıyla saltanat sürüyordu. Son yirmi yıl içinde ülkemizi saran "gizlilik" dalgası. İkinci Dünya Savaşı'ndan miras kalmıştır belki.

Yazılarımı kitap haline getirmeye karar verdikten sonra, artık açıklanmasına bir engel olmayan yer adlarını açık açık yazayım istedim. "Kuzey Afrika'da Bir Yer" ya da "İngiltere'de Bir Yer" diyeceğime o yazıyı yazdığım şehrin adını belirteyim istedim. Bazılarını hatırladım; ama çoğunu unutmuşum. Hepsini birden hatırlamam olanaksızdı.

Ben de hatırlayabildiğim şehirlerin adlarını yazdım, hatırlayamadıklarımı oldukları gibi bıraktım.

Sansür o sıralarda çok sıkı çalışıyordu; özellikle deniz kuvvetlerinin sansürü. Yazının neresinde bir yer adı görse, tuttuğu gibi çıkarıyordu. Benim de kafam kızdı bir gün. Yunanlılarla Persler arasında yapılmış Salamis Savaşını (savaşın yapıldığı yıl: M. Ö. 480) olduğu gibi Herodot'tan aktarıp yazdım. O yazıdaki yer adlarını bile çıkardılar.

Yine de sansüre büyük saygı gösteriyorduk. Savaşan bir ulusun muhabirleriydik çünkü. Hattâ kendi kendimizi bile sansür ediyorduk. General Patton, hastahanede ateşler içinde yatan bir askeri dövdü, Gela'da donanmamız kendi gemilerimizden bazılarını batırdı, biz bu haberleri gazetemize göndermedik. General Eisenhower göndermememizi rica etmişti. Zaten etmeseydi de göndermeyecektik. Ama Savaş Dairesi'nin bir muhabiri vardı, o hepsini, her şeyi yazdı. Sonradan onun yazdıkları yayımlandı.

Bu arada, bazı arkadaşlarımız son derece duygulu, duygulu olduğu kadar da garip yazılar yazdılar. Örnek mi? İşte size bir örnek. Yaşlı generaller, hava alanına gelip bombardımana çıkan havacıları geçirirlermiş. Sonra da, büyük bir heyecan içinde onları beklemeye başlarlarmış. Öyle heyecan çekerlermiş, öyle heyecan çekerlermiş ki, havacıların heyecanları, onların heyecanlarının yanında solda sıfır kalırmış. Bu çeşit generallerle yerini değişmeye razı olmayacak tek havacıya raslamadım ben.

Yazılarımızda bazı kurallara uymak zorundaydık. Bu kurallardan üçü hâlâ aklımda: Bir kere,

Amerikan askerlerinin hepsi cesurdur; bu birinci kuraldı. İçlerinde hiç korkak yoktur. Verilen emirleri kelimesi kelimesine yerine getirirler. Zaten söz aramızda, getirmeyenler ya kurşuna dizilirler ya da cezaevini boylarlardı.

İkinci kural şuydu: Komutanlarımızın hiç biri kötü kalbli, zalim, ihtiraslı değildir.

Sonuncu kural ise, beş milyon normal, sıhhatli gencimizin kadınlarla hiç ilgilerinin olmamasıydı.

Bizim savaş muhabirleri de yaman mı yamandı hani... Ordudakiler hiç sevmezlerdi bizi. Komutanlar ayak altında dolaşıp durmamıza öyle kızarlardı ki. Hele o ayak altında dolaşanlar artık "savaş uzmanı" olmuş kişilerse... İçimizden bazıları, ordudakilerden çok daha fazla savaş görmüşlerdi. Sözgelimi Capa. Capa, İspanya savaşına, Habeşistan savaşına, Pasifik savaşına katılmıştı. Komutanlar ondan pek hoşlanmazlardı. Hoşlanmazlardı ama, gücünü bildikleri için pek ses de çıkaramazlardı. Halkla ordu arasında tek bağdık biz. Üstelik çoğumuz sendikalıydık. Bazılarımız ise "prima donna"ydı. Ernie Pyle geliyor aklıma. Ernie Pyle, generallerin çoğundan daha önemliydi halkın gözünde.

Ben, bu usta muhabirlerin yanında acemi bir çaylaktım. Kendilerine rakip olacağımı sandılar önce. Sonra baktılar ki, ben onlar gibi haber göndermiyorum, sadece savaş notları yazıyorum, beni sevmeye, bana yardım etmeye başladılar. Bana en güzel öğütlerden birini veren Capa oldu: "Çarpışma sırasında olduğun yerde kal. Sana kurşun değmediyse düşman tarafından görülmemişsin demektir." Zavallı Capa. Yıllar sonra, tam muhabirliği bırak-

mak istediği bir zamanda, Vietnam'da bir mayının üstüne bastı yanlışlıkla. Ernie Pyle da katıldığı son çarpışmada alnından vuruldu.

Yıllarca korku tarafından sömürüldük biz, sadece ve sadece korku tarafından. Zulüm, yalan, kuşku... Bunlar hep korkunun çocuklarıdır. Havayı nasıl bomba denemeleriyle zehirliyorsak, ruhlarımızı da korkuyla zehirliyoruz.

Bu kitaptaki yazılar, anında ve gerilim içinde yazılmıştır. Yıllar sonra, onları okurken sadece karışık cümleleri düzelttim, tekrarları attım, yer adlarını ekledim. Asıl havaları olduğu gibi kaldı. İyiliksever peri ile cadaloz büyücü kadar gerçektir bu yazılar, herhangi bir efsane kadar doğrudur.

Bir savaş vardı. Eskiden. Çok, çok eskiden.

İNGİLTERE

ASKER GEMİSİ

İNGİLTERE'DE BİR YER, 20 Haziran 1943 — Binlerce asker, rıhtımda eşyalarının üstlerine oturmuşlar. Vakit akşam; yarı örtülü ışıkların ilki yandı. Askerler, kendilerini birbirlerine benzeten, uzun mantar sıralarına benzeten başlıklarını giymişler. Tüfekleri dizlerine dayalı. Kimlikleri, kişilikleri yok. Hepsi ordunun birer birimi sadece. Başlıklarına yazılmış rakamlar, robotların üstlerindeki sıra numaraları sanki. Eşyaları tertemiz yığılmış - katlanmış şilteler, ufacık çadırlar, torbalar. Askerlerin bazılarında Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma Springfield ya da Enfield tüfekleri var; bazılarında M-1'ler, Garand'lar; bazılarında da insana savaştan sonra av tüfeği olarak kullanma isteğini veren hafif, sevimli karabinalar.

Rıhtımda asker gemisi bir resmî yapı gibi, kocaman, yükseliyor. Lumbarların nerede bitip güvertenin nerede başladığını görebilmesi için insanın boynunu iyice uzatması gerekiyor. Adsız bir gemi-bu; savaş bitinceye kadar da adsız kalacak. Gideceği yeri bir kaç kişi biliyor ancak, rotasını bilenler daha da az; gemiyi yönetenlerin sırtlarındaki

yük dayanılmaz bir yük olsa gerek, çünkü kaptan gemiyi ve içindekileri kaybederse bir daha rahat uyku uyuyamaz. Belki de şimdi hiç uyumuyordur. Eşyalar yüklendi; gemi insan yükünü bekliyor.

Rıhtımda askerler sessiz. Az konuşuyorlar; şarkı yok. Alacakaranlık artık iyice karanlığa dönerken kimseyi kimseden ayıramaz oluyorsunuz. Kafaları yorgunlukla önlerine eğilmiş. Bu başlangıç noktasına gelmek için bazıları bütün gün, bazıları da günlerce yürümüşler.

Şapka ya da kesket giymenin çeşit çeşit yolları vardır. Bir insan şapkasını, kasketini arkaya atmakla, yana yatırmakla kendini biraz anlatabilir, ama başlıkla anlatamaz. Başlık giymenin tek yolu vardır. Başka türlü giyilemez. İnsanın başına iyice geçer; gözlerin, kulakların üstüne oturur, enseye kadar iner. Başınızda başlık oldu mu, bilin ki bir mantar yatağı içinde mantarlardan birisiniz.

Dört iskele tahtası verildi; birlikler bitkin bitkin ayağa kalkıp sıraya giriyorlar. Sırtlarındaki yükler yüzünden askerler öne doğru eğilmişler. Ayakları iskele tahtalarında sürükleniyor. Hepsi teker teker asker gemisinin koca kapılarından girip kayboluyor.

İçerde yoklama yapılıyor, Başlıklara tebeşirle karalanmış rakamlar bir listeden kontrol ediliyor. Yerler gösteriliyor. Askerlerin yarısı güvertede, yarısı da bir zamanlar çok başka insanların oturduğu balo ve yemek salonlarında uyuyacak. Bazıları ranzalarda yatacak, bazıları hamaklarda, güvertede, geçitlerde. Yarın yer değiştirecekler. Güvertedekiler içeri girecek uyumak için, içerdekiler de dışarı çıkacak. Karaya ayak basıncaya kadar bu

böyle olacak, her gece yer değiştirecekler. Karaya ayak basıncaya kadar elbiselerini çıkarmayacaklar. Yolcu gemisi değil ki bu.

Örtük ışıklar yüzünden mavi bir alacakaranlığa bürünmüş güvertede hemen çöküp uykuya dalıyor askerler. Yere uzanır uzanmaz uyuyorlar. Çoğu başlığını çıkarmıyor bile. Yorucu bir gün geçirmişler. Tüfekleri yanıbaşlarında; ellerinde.

İskele tahtalarında hâlâ sıralar var - bir alay zenci, tertemiz başlıkları, eşyalarıyla yüz kadar da hastabakıcı. Hiç olmazsa hastabakıcıların başlarını sokacak odaları var. Bir numaralı iskele tahtasından bazı hava subaylarıyla askerî polisler çıkıyor. Onlar da aynı derecede yorulmuşlar. Yerlerini bulur bulmaz uykuya dalıyorlar.

Yükleme devam ediyor. Her yerde sigara içme yasağı var. Gemiye her giren asker üç kere yoklamadan geçiyor; bütün bu işler o kadar sessiz oluyor ki. Yalnız merdivenlerde yorgun ayakların sürüklenişi, bir de fısıltıyla verilen emirler var. Geminin mürettebatı bu işleri çok iyi biliyor. Daha önce kimbilir kaç kere asker yüklemişler.

Gemi rıhtıma yanaşmış, öyle duruyor. Taa içinden bir soluk alma sesi geliyor. Üst güvertelerde bir kaç kişi var; parmaklıklara yaslanmış, şehre bakıyorlar. Denizin mazotlu suyu durmadan kıpırdıyor. Gitme vakti. Bir zamanlar geminin tiyatrosu olan salonda kaptan bir masanın arkasında oturmuş. Yanında sarışın yardımcısı var. Telefon çalıyor. Kaptan açıyor, dinliyor. Kapattıktan sonra yardımcısına dönüyor:

"Herkes hazır," diyor.

İNGİLTERE'DE BİR YER, 22 Haziran 1943 — Gemide ilk sabah her şey birbirine girdi. Binlerce adama yemek verme büyük bir sorun oldu. On saat arayla günde iki öğün yemek var. Kahvaltı için saat yediden ona kadar süren bir kuyruk meydana geliyor. Akşam yemeği içinse, kuyruk öğleden sonra beşten gece ona kadar sürüyor. Dar, uzun koridolarda askerler, ellerinde tepsiler, üç sıra kuyruk olmuşlar.

Birinci gün, bu sistem başarılı olmuyor. Karışıklıklar, sinirlenmeler, Sabahleyin saat onda zavallı bir er, kuyruklara gözkulak olan askerî polise, "N'olur," diye bağırıyordu, "n'olur çıkarın beni buradan. Sabahtan beri üç kere kahvaltı aldım. Karnım iyice doydu. Ne zaman bir kuyruktan çıksam kendimi bir başka kuyrukta buluyorum."

Bu gemide askerleri birer birey olarak ele almak olanaksız. Dikey olsun, yatay olsun her biri 1.80 x 1.00 x 0.60 metrelik yer kaplayan birer eşya. Durmamaları için yakıt vermek gerekiyor. İki üç gün sonra kuyruklar yağ gibi akmaya başladı, ama ilk gün her şey karmakarışıktı.

Askerler dinlenmiş. Kıpırdayacak yer yok. Öyle çok ayak var ki. Bir asker gemisinde ilk göze çarpan şey, ayakların çokluğudur. İnsan başının, kollarının çaresine bakabiliyor; ama otururken de, yatarken de ayaklarını bir kere koymakta zorluk çekiyor. Her yerden ayaklar fırlamış, çeşit çeşit açılar meydana getirerek. Kimse ayağını korumuyor, çünkü insanın en zor yaralanan yeri ayaklarıdır. Bir yerden bir yere gitmeniz için mutlaka ayaklara basmanız gerekiyor.

Kocaman, biçimsiz ayaklar var; tertemiz, ufacık ayaklar var; cilâlı postallar; yuvarlak burunlu postallar; düzenli fiyonglarla bağlanmış bağcıklar. İnsanın kişiliğini ayaklarından ve ayakkabılarından anlayabilirsiniz. Bunlar yorgun, sinirli ayaklar. Bir asker gemisini hatırlamak, çeşit çeşit ayak hatırlamaktır. Geceleyin, ışıkları söndürülmüş gemide yerinize gidebilmeniz için yüzlerce ayak arasından geçmeniz gerekir.

Askerler sabırsızlanmaya başladı. Öyle bir şey yapmadan boşuboşuna oturmak kolay değil. Bazıları yanlarında küçük cep kitapları getirmiş. Bazıları da geminin kitaplığına gidip kitap alıyor. Polis romanları, hikâye kitapları. Ne bulurlarsa onu alıyorlar. Ama içlerinden çoğu okumayı bir eğlence olarak kabul etmiyor, hoşlanmıyor okumaktan. Onlar da vakit geçirmek için başka yollara başvuruyorlar.

Bir kaç ay önce, askerlerin peçiç oyununa düşkünlükleri gözönüne alınarak binlerce zar getirtilmişti. Güvertede battaniyelerin üstünde peçiç oynanıyor. Eğlenceli bir oyun bu. Vakit geçirmeye birebir. Günlerce süren peçiç turnuvaları yapılıyor.

Turnuvalardan biri bütün yolculuk boyunca sürdü. İskambil de revaçta.

Gemi tepeden tırnağa silâhlı. Her yanından toplar fırlamış. Karşısına çıkacak düşmanlarla rahatça çarpışabilir. Güvertelerde cankurtaran sandallarından başka yüzlerce sal var. Tehlike anında denize atılacak hepsi. Sandallarla salların içine yeteri kadar yiyecek, içecek, ilâç, hattâ olta konulmuş.

Geceyi güvertede geçirmiş askerler içeri taşınıyor şimdi; içerdekiler de dışarı çıkıyorlar. Taze bir rüzgâr var. Ufacık çadırlarını çıkarıp kurtarmaya başlıyor askerler. Kimi merdivenin parmaklıklarından yararlanıyor, kimi de cankurtaran sallarının arasına sığınıyor. Sonra gelsin peçiç, gelsin iskambil. Deniz durgun; iyi bir şey bu. Çünkü askerlerin çoğu daha önce ne gemiye, ne de kayığa binmişler. Hava birazcık kötü olsa yeni bir sorun çıkardı ortaya: Bulanan mideler.

Böyle bir gemide sorun eksik olmuyor ki zaten. Ufukta bir başka gemi görününce herkes güvertenin bir yanına toplanmaya kalkacak. Bu da gemiyi yana katıracak tabiî, hattâ tehlikeye sokacak. Yükümüz insan. Dikkatli olmak gerekiyor.

Her gün alarm veriliyor. İlk günkü karışıklıktan sonra herkes sessizce yerine gitmeyi öğrendi. Bir asker gemisi tepeden tırnağa sorun demektir.

İNGİLTERE'DE BİR YER, 23 Haziran 1943 — Bir asker gemisi garip bir topluluktur; gemideki davranışlar da bir topluluğun davranışlarıdır. Dünyadan ayrılmıştır sanki; yine de sürekli olarak tehlikelerle karşı karşıyadır. Askerlerin de kafalarını hep bu tehlike ihtimali kurcalıyor. Olur a, yakınlarda bir denizaltı vardır belki, herhangi bir an bir torpil gelip koca gemiyi denizin dibine gönderebilir.

Bu yüzden, topçuların hiç dinlendikleri yok. Telsizlerin başlarındakiler de öyle. Geceleyin ufacık seslerin bile önemleri büyük. Arasıra toplar ateşleniyor, bir ârıza var mı diye... Toplara komuta eden subay hiç dinlenmiyor. Kaptan da hep köprüsünde, ayakta; çok az uyuyor, elinde kahvesi hep öyle dikilip duruyor.

Böyle bir gerilim insanı garip düşüncelere sürükler. Bir asker gemisi bir söylenti yuvasıdır. Her asker gemisinde de söylentiler aynıdır. Hemen bir söylenti çıkıyor; bu söylenti derhal yayılıyor. Geminin mürettebatından başka herkes bu söylentiye inanıyor, yeni bir söylenti çıkana kadar. Bir as-

ker gemisinin folklorunu meydana getirir bu söylentiler. Bunlardan bir kaçını yazmak faydasız olmayacaktır.

Aşağıdaki söylentiler her asker gemisinde duyulur. Daha da ileri giderek diyeceğim ki; aşağıdaki söylentilere her asker gemisinde inanılır:

1. Bu sabah bizim gemiyi bir denizaltı görmüş. Bizi yakalayamadı, ama radyoyla öteki denizaltılara bildirmiş. Şimdi önümüzde denizaltılar toplanıyormuş. Bizi batıracaklarmış. Bu söylenti radyonun başındaki askerden yayılmıştır. O söylemiş. Radyodan denizaltının öteki denizaltılara gönderdiği mesajı duymuş. Zaten subaylardan biri de söylemiş.

2. Bu sabah bir denizaltı suyun yüzüne çıkmış, bizim yakınlarda olduğumuzu bilmiyormuş. Bizim toplar hazırmış, iki atışta canına okurmuşuz denizaltının. Daha önce onun yaklaştığını duymuşuz. Suyun yüzüne çıkar çıkmaz bizi görmüş. Meğer bizim denizaltılardan biriymiş. Neyse ki, zamanında işaret vermiş de, biz onu batırmadan kendini kurtarmış. Denizaltı nasıl olmuş da bizim geminin farkına varmamış, orası açıklanmıyor. Biri kalkıp bu soruyu sorsa bile cevap hazırdır herhalde: Dinleme araçları bozuk da ondan.

3. Subaylar arasında korkunç bir olay geçmiş. Ne olmuş, kesin olarak bilinmiyor ama, subaylardan bazıları göz hapsindeymiş, divanı harbe verileceklermiş.

4. Subayların kantininde kahverengi şişelerde maden suyu satılıyor. Bunu gemideki askerlerin hepsi bilir. Bilir ya, yine de şöyle bir söylenti yayı-

lır: Subayların kantininde satılan kahverengi şişeler var ya hani, işte onlarda maden suyu değil, bira varmış. Yeni bir söylenti çıkana kadar da subayların bira içmesinden duyulan kızgınlık belirtilir.

5. Geminin ön tarafı paramparçaymış. Son yolculukta bir destroyere (ya da bir kruvazöre) çarpmış. Şöyle üstünkörü bir yamamışlar. Şimdilik idare ediyor, ama hava bir bozarsa bütün gemi paramparça olurmuş. Ön güvertelerde toplar durduğu için askerlerin oraya çıkmaları yasak. Onun için, kimse gidip de bu söylentinin doğru olup olmadığını denetleyemez.

6. Dün gece Alman radyosu bizim geminin battığını bildirmiş. Almanlar bilgi edinmek için sık sık yaparlarmış bunu. Herkesin anası, babası, karısı, çoluk çocuğu, arkadaşı kimin hangi gemiyle gittiğini bilmiyor. Hepsi deliye dönecekler şimdi. Haber yollamak yasak olduğu için de onlara durumu bildiremeyeceğiz. Askerler, arkada kalanlar üzüldüğü için üzülerek, yollarına devam ederler.

7. Gemide bir salgın başgöstermiş. Panik yaratmamak için, söylemiyorlar. Ölüleri geceleyin gizlice suya atıyorlarmış.

Günler geçtikçe askerler daha sinirli oluyorlar: peçiç oyunu da ilgi çekici olmaktan çıkıyor. Okyanusun ortasında bir uçak beliriyor ansızın, yanımıza gelip bir süre geminin çevresinde dolanıyor. Söylenti hazır: Uçağın pilotu kaptana rotayı değiştirmesini bildirdi. İlerde bir şeyler dönüyor; rotayı değiştirmesek denizin dibini boylayacağız.

Rota zaten otuz saniyede bir değişiyor. Kimse nereye gidildiğini kesin olarak bilmiyor. Gemideki subaylar ilân tahtasına söylentilerin bir listesini assalar iyi olurdu. O zaman bazı askerlerin korkuları kaybolurdu. Ama kimbilir, belki de yepyeni, taze söylentiler çıkardı ortaya.

İNGİLTERE'DE BİR YER, 24 Haziran 1943 — Gemideki askerleri eğlendirmek için ufak bir tiyatro topluluğu geldi, daha doğrusu bir "eğlendirme" topluluğu. Öyle tanınmış yıldızlar değil bunlar. Şarkı söyleyebilen, dans edebilen, göze güzel görünebilen kızlarla hokkabazlık yapan, fıkra anlatan adamlar. Yanlarında pek az eşyaları var; ışık, renk oyunları aramak boşuna. Yanlarındaki en büyük eşya akordiyon. Bavullara doldurulmuş kostümleri çıkarıp ütülemek gerekiyor.

Geminin en büyük salonunu tiyatro yapmışlar. Askerler sıralarda oturuyor, masalara çıkmış ayakta duruyor, kapılarda yatıyor... Sahne, salonun bir ucundaki yüksekçe bir yer. Mikrofon bozuk, çalışmıyor. Takdimci sahneye çıkıp bir fıkra anlatıyor. Ama askerler çeşitli yerlerden gelmişler, herkes kendi memleketinin fıkrasına güler ancak, başka yerlerin fıkralarını anlayamaz. Takdimcinin anlattığı fıkra bir New York fıkrası. Gülen oluyor olmasına ama, cılız bir gülüş bu. Güney Dakotalılar, Oklahomalılar bu fıkrayı anlamıyorlar. Gülmek istediklerinden olacak, geç gülüyorlar. Tak-

dimci bir fıkra daha anlatıyor. Bu sefer durumu emniyete almış. Askerî polislere dair bir fıkra bu. Askerî polislere dair fıkralar herkesin hoşuna gider.

Cambaz bir kız çıkıyor sahneye. Uzun bacaklı, gülümseyen, güzel bir kız. Gemi durmadan bir yandan bir yana yatıyor. Kızın numarasının başarılı olması için sahnenin kıpırdamaması gerek. Ne zaman numara yapmaya kalksa gemi sallanıyor: Kız yerde. Neyse, gemi bir ara sallanmıyor, kız başarıyla bitiriyor gösterisini. Askerler durumun güçlüğünü biliyorlar. Kızın başarılı olmasını istiyorlar, olunca da çılgınlar gibi alkışlıyorlar. Kız sahneyi ıslıklar ve alkışlar arasında terkediyor.

Sonra bir şarkıcı. Mikrofon olmadan sesi pek duyulmuyor. Sesi güzel güzel olmasına, ama güçlü değil. Zorlayınca da sesinin güzelliği kayboluyor. Ama genç, güzel, istekli.

Arkasından akordiyon çalan bir kız. Seyircilerden isteklerini soruyor. Herkes bir ağızdan şarkı söyleyecek. İstekler eski şarkılardan: "Harvest Moon", "Home on the Range", When Irish Eyes Are Smiling". Askerler seslerinin olanca gücüyle bağırıyorlar. Daha bu savaş için marş yazılmadı, belki ondandır. Gösteri devam ediyor: Bir pandomimci. Öyle güzel oynuyor ki, seyirciler onu çığlık çığlığa seyrediyorlar. Frak giymiş bir hokkabaz da bir yerlerden renkli eşarplar çıkarıyor.

Geceleyin güvertede oturan zencilerden biri bas sesiyle "When the Saints Go Marching In'e başlıyor. Başka bir ses, "Söyle, söyle!" diyor. Bas yeni baştan başlıyor. Bu kere başka sesler de katı-

lıyor şarkıya. Karanlıktan sesler. Gittikçe çoğalıyorlar. İşte bir savaş şarkısı size. Bir marş oldu çıktı. Bir koro bitince bir başka koro başlıyor. Dört kere, beş kere. Sonra yeniden sessizliğe gömülüyor gemi. Yalnız makinelerin uğultusu, denizin şıpırtısı, rüzgârın iniltisi.

İNGİLTERE'DE BİR YER, 25 Haziran 1943 — Karaya yaklaşıyoruz. Bu sabah kuşlara rastladık. Uzaktan bir de motor göründü; geminin çevresinde bir kere döndükten sonra bizi haber vermeye gitti. Her şey yolundaydı. Kaptan köprüsünden bu gece karaya çıkacağımız bildirildi. Bütün askerler güvertenin parmaklıklarına yaslanmış, uzakta gördükleri her bulutu kara sanıyorlar. Biz karaya yaklaştıkça tehlike artıyor. Gemi durmadan rota değiştiriyor, durmadan dönüyor. En tehlikeli sular bunlar.

Askerler, herkese dağıtılan ufak bir broşürü okumaktalar. Broşürde, İngilizlere nasıl davranılması gerektiği yazılı. Dil değişiklikleri anlatılıyor. Amerikalıların kullandıkları bazı kelimelerin İngilizler arasında çok değişik anlamlara geldiği belirtiliyor. Askerlerimizin çoğu pek komik buldular bunu; kendi aralarında güya İngilizler gibi konuşmaya başladılar.

Hafif bir sis ufku sarıyor; sisten çıkan uçaklar gelip öfkeli arılar gibi tepemizde dolaşıyorlar. Öyle yakından geçiyorlar ki, kanatlarının yırtıcı

ıslıklarını duyuyoruz. Uzun zaman başımızın üstünden ayrılmıyorlar; sonra gidiyorlar, yerlerini başkaları alıyor.

Öğleden sonra sisler arasından kara görünüyor. Yaklaştıkça tertemiz evleri, eski, düzenli, pırıl pırıl toprağı görüyoruz. Askerler şaşkınlıkla bakıyorlar karaya. Çoğunun ilk gördüğü yabancı ülke burası; hepsi de burayı bildiği bir yere benzetiyor. Biri, yağışlı bir kıştan sonra baharda California'ya benzetiyor. Bir başkası Vermont'a. Herkes parmaklıklara, lumbarlara üşüşüyor.

Gemi rıhtıma yanaşıp demir atıyor. Her yanı motorlarla, çatanalarla çevrili. Askerler karaya çıkacaklar, çıkacaklar ama, indirme bindirmeden çok daha zor olacak. Kaybolmaları, karışmaları, yanlış birliklere katılmaları öyle kolay ki.

Gece oluyor, subaylar toplantı salonunda, askerlerin indirilmesi için kendilerine emir verilmesini bekliyorlar. Vakit ilerliyor. Her birlik belirli bir saatte belirli bir yerde olacak. Orada askerler bir mavnaya binip karaya çıkacaklar. Karada trenler beklemekte. Deniz yolculuğu yolunda gitti. Zorluk, hastalık, hücum; bunların hiç biri olmadı. Subayların sinirleri gergin. Uykusuzluk. Bir kaç yolculuktan sonra hepsine izin vermeli. Taşıdıkları sorumluluk, uzun süre dayanılmayacak kadar ağır.

Sabahleyin mavnalar gelip gemiye yanaşıyorlar. Kocaman demir kapılar açılıyor. Birlikler yeni yerlerini alıyorlar. Geminin lumbarları aşağı bakan kafalarla dolu. Bir sonraki seferde gidecek olanların kafalarıyla. Mavnalardan biri hareket ediyor, çatanaların, destroyerlerin arasından geçerek

körfeze giriyor. Gördükleri yeni ülkeye daha alışamamış askerler. Kendisine güveni olmayan insan çevresine nasıl kuşkuyla bakar, onlar da bu yeni ülkeye öyle bakıyorlar. Derken mavna karaya yanaşıyor.

Askerler tam karaya çıkacakları sırada tuhaf bir şey oluyor. Eteklik giymiş adamlar, gayda ve davul çalarak rıhtıma geliyorlar. Çaldıkları parçaların çoğu marş; dünyanın en dövüşken müziği yani. Askerler parmaklıklara üşüşüyor. Bando yaklaşıyor, davullar çalınıyor, gaydalar öttürülüyor. Bizim askerlerde bir alkış, bir kıyamet. Çalınan havaya birden alışmaları olanaksız tabiî, ama müziğin onları çeken bir yanı var. Çalgıcılar rıhtımda şöyle bir döndükten sonra uzaklaşıyorlar. İyi bir şeydi bu. Askerlerden çoğunun gururunu okşadı bu davanış. Müzik onları coşturdu. Değişik bir savaşın içindeler. Bazı şeyler alıştıkları gibi olmuyor.

Mavnanın güvertesinden çatısız, yanmış evler görünüyor. Bombaların düştüğü yıkıntılar. Böyle yıkıntıları gazetelerde okumuşlar, resimlerini görmüşlerdi. Ama karşılarındaki resim değil, okuma da değil. Gördükleri, okudukları gerçek değildi. Bu ise değişik bir şey. Hiç resimlere benzemiyor. Rıhtımda, Kızıl Haç bekliyor. Kızıl Haç'ın yanında kazanlarla kahve, tepelerle pasta var. Şafaktan beri kahve, pasta dağıtıyorlar; gece oluncaya kadar da dağıtacaklar. İskele tahtası verildi. Sırtlarında ağır torbaları, eşyaları, tüfekleri olduğu halde askerler, tahtadan geçip yeni bir ülkeye ayak basıyorlar. Uzaktan, başka bir mavnadaki askerleri karşılayan gaydaların sesi geliyor.

BİR UÇAĞIN ADI

BİR HAVA ALANI, 26 Haziran 1943 — Havacılar Londra'dan dönüyorlar. Kırk sekiz saatlik izin almış askerler bunlar. Alanda bir askerî otobüs bekliyor. İzinden dönenler öteki askerlerle birlikte otobüse doluyorlar. Otobüs, küçük, eski şehrin daracık sokaklarından geçip yemyeşil kırlara çıkıyor. Buğday tarlalarına. Sağda sebze bahçeleri var. Kendi ihtiyaçlarını karşılamak için sebze yetiştiren aileler, olmuş sebzeleri kesip ufak kümeler haline getirmişler. Bisikletlerine atlayıp şehirden gelmiş kadınlar, erkekler bahçelerde çalışıyorlar.

Otobüs, ondüleli yolda ilerleyerek bir koruyu geçiyor. Uzakta basık, kahverengi barakalarla bir Amerikan bayrağı görünüyor. Bir hava alanı bu; daha doğrusu, bombardıman uçaklarının bulunduğu bir çeşit istasyon. En iyi istasyonlardan biri. Çamur yok, barakalar sağlam, düzenli. Bombardıman uçaklarının hepsi üstüste yığılmamış öyle. Yirmi beş uçak var; hepsi ayrı ayrı yerlerde. İnsan bir bakışta ancak birini görebiliyor. Bir hava akını olsa, bir düşman uçağı burasını bombalasa, alandaki uçaklardan ancak bir tanesini harap edebilir. Birden çoğuna zararı dokunamaz.

Uçaklarla barakaları kamufle etmek için boşuna çaba harcamamışlar. Nasıl olsa yararı yok bunun; üstelik dünya kadar çalışma ister. Yol kenarına dikenli teller çekmişler, tellerin arasındaki kapıya da bir nöbetçi kulübesi dikmişler, o kadar.

Otobüs kapıda duruyor; askerler, ellerine gaz meskelerini alıp aşağı atlıyorlar. Kimsenin yanında gaz maskesi olmadan alandan çıkması yasak. Herkes kapıya birikiyor, kimliğini gösterdikten sonra barakasına çekiliyor.

Oda ince, uzun, boyasız. Her duvarın önünde çift katlı demir ranzalar var. Yanlarında çamaşır dolapları. Odanın ortasındaki büyük askıya da paltolar, pardesüler asılıyor. Biraz ilerde tüfeklerle hafif makineliler durmakta.

Her yatak titizlikle yapılmış. Hepsinin ayakucundan bir başlıkla bir gaz maskesi sarkıyor. Duvarlarda çıplak kadın resimleri. Hep aynı kızlar kocaman göğüslü, çocuk yüzlü, aralanmış parlak dudaklı, uykulu gözlü sarışın kızlar... hepsinin üstünden tutku akıyor, ama hepsi aynı.

Mary Ruth'un mürettebatı odanın sağında toplanmış. Bir kaç haftadır oradaki ranzalarda yatıyorlarmış. Askerlerden biri vurulmuş, yatağını derliyorlar. Sabahleyin sizinle kahvaltı eden, ama şimdi ya ölü ya da yüzlerce mil uzakta esir bulunan birinin yatağında yatmak garip bir şey. Garip ve gerekli. Elbiseleri dolabında; yakında onları da kaldıracaklar. Başlığı yatağının ayakucundan alınacak, yerine sizinki konacak. Onun başucundaki

çıplak kız resimleri ise kalsın. Niye değiştirmeli? Sizinkiler de aynı kızlar nasıl olsa.

Mary Ruth'a *Mary Ruth* adını şimdiki müretteba tı vermemiş. Uçağın burnunda, adının altında "Mobile Anıları" yazılı. Şimdiki mürettebat ne Mary Ruth'u tanıyor, ne de o anıları biliyor. Uçağa atandıkları zaman bu adla karşılaşmışlar. *Mary Ruth* adını değiştirmek akıllarından bile geçmemiş. Belki uçağın talihi döner diye korkmuşlar.

Bütün hava alanlarında bir söylenti dolaşıyor. Güya Amerika'da güçlü bir topluluk, uçakların yeniden adlandırılmasını, her uçak mürettebatının taktığı ad yerine şehir ya da ırmak adı verilmesini önermiş. Kimse bunun doğru olduğuna inanmak istemiyor. En iyi savaş yazıları uçakların burunlarındaki yazılardır belki. Çok özel yazılardır onlar. *Bomb Boogie*'nin adını *St. Louis*'e, *Mary Ruth*'u *Wichita*'ya, *Volga Bakiresi*'ni *Davenport*'a çevirin, o uçağı yaralarsınız. Bir uçağın adı kusursuz bir ad olmalı, bütün mürettebat tarafından da beğenilmeli. Değişmemeli. Savaş zaten son derece renksiz, bir de o adları kaldırmak yersiz olur.

Mary Ruth'un mürettebatı ranzalara çökmüş *Bomb Boogie*'nin kör talihini konuşuyor. Gerçekten kör bir talihi var *Bomb Boogie*'nin. Hiç hedefini vuramıyor. Her uçuştan önce kontrol ediliyor, kusuru filân yok. Olan akınlarda oluyor, hep bir yeri bozuluyor. Son uçuşta İngiltere kıyısına bile varamamış, dönmek zorunda kalmış.

Havacılardan biri dışarı çıkıyor, ama bir dakika geçmeden yine geliyor. "Yarın uçuyoruz," diyor. "İnşallah Kiel değildir. Geçen sefer Kiel'de kan kustuk."

Brown adlı bir havacı, "O kızıl sakallı herif var orada," diyor. "Bir bakış bakıyor adama... Gözümün içine baktı. Ben de üstüne üstüne gittim ama, tüfekler bozuluverdi."

Bir başkası, "Hadi gidip yemek yiyelim," diye mırıldanıyor.

MEMLEKETTEN HABER

İNGİLTERE'DE BİR HAVA ALANI, 28 Haziran 1943 — Günler çok uzun. Elektrik gücünün hepsini harcamamak için ışıklar on bir buçuğa kadar yanık kalıyor. Sonra şehre iniyoruz. Eski, küçük bir şehir bu. Dar sokakların iki yanına dizilmiş evlerin kimi Tudor'lar, kimi Stuart'lar, kimi Georgian'lar, kimi de Norman'lar zamanından kalma. Kaldırımlar dümdüz olmuş artık, yola sıralanmış bayrak direkleri de çağlar boyunca oyula oyula yıkılacak duruma gelmiş. Amerikalı, Kanadalı askerler dolaşıyor sokaklarda. Bazı bazı Büyük Britanya'nın kadın askerlerine de rastlanıyor. Bir çok kadın asker var İngiliz ordusunda. Üniformalarının içinde hepsi çakı gibi duruyorlar.

Mary Ruth'un mürettebatı soluğu bir meyhanede alıyor. Kalabalık, gürültülü bir meyhane. Tezgâha, meyhanede çalışan kızların büyük bir hızla arka arkaya bira doldurdukları yere doğru ilerliyorlar. Kısa bir süre sonra, önlerinde biraları, bir masaya çökmüşler. Bira da garip bir bira hani. İçindeki alkol oranı çok az. Alkolü savaşta kullanıyorlar şimdi. Üstelik ılık. Bira değil, bira simgesi.

Havacıların hüzünlü bir hali var. Uçuşa çıkacak havacılar hep hüzünlü, ciddî olurlar; olurlar ya, bu gece hepsinin sırtında bir yük var gibi. Uçuşların nasıl sonuçlanacağı bilinmez. Bakarsınız, ufacık bir yanlışlık yapılır. Bunu düşünmek tedirgin eder insanı. Tedirginlik sürüp gittikçe bekleyiş adamakıllı koyar insana.

Tatsız birayı yudumluyorlar. İçlerinden biri, "Londra'daki Kızıl Haç'ta memleketten gelmiş bir gazete gördüm." diyor. Herkes sessiz. Ötekiler, bira bardaklarının arkasından bakıyorlar ona. Bazı pilotlarla kadın askerler, meyhanenin bir köşesinde şarkıya başlamışlar. Şarkıların çoğu Amerikan; insanı şaşırtıyor bu. "You'd Be So Nice to Come Home to" yu söylüyorlar. Ama şarkının havası değişmiş. Dinlediğimiz bir Amerikan şarkısı değil de, bir İngiliz şarkısı şimdi.

Mary Ruth'çulardan biri, "Bana öyle geliyor ki, kayıplarımızı ilân etmeye korkuyoruz," diyor. Şarkıyı bastırmak için sesini yükselterek ekliyor: "Baştakiler bunun halkı korkutacağını sanıyorlar galiba. Sanki korkarmışız gibi..."

Bir başkası elinin tersiyle ağzını siliyor. "Pek bir şey duyduğumuz yok," diyor. "Komik bir şey bu. Savaşın ne kadar içine girersek, o kadar az gazete okuyoruz, savaşın gidişi hakkında bilgimiz o kadar azalıyor. Orduya katılmadan önce ne oluyor, ne bitiyor, hepsini bilirdim. Haritalarım, raptiyelerim bile vardı. Son durumu haritada raptiyelerle işaretler, boyalı kalemlerle harekâtları çizerdim. Şimdi ise iki haftadır gazete yüzü gördüğüm yok."

İlk konuşan devam ediyor: "Gördüğüm gazetede tuhaf şeyler yazıyordu. Savaşın sonuna gelmişiz."

Bir Kentuckyli. "Ben de bir dergide bizim için yazılmış çok güzel bir yazı okudum," diyor. "Bizim sinirlerimiz çeliktenmiş. Hiç korkmazmışız. Dünyada tek istediğimiz şey, uçup düşmanları paramparça etmekmiş. Bizden daha cesuru yokmuş. Hiç korkmadığıma inanayım diye yazıyı üç-dört kere okudum."

Telsizci, "Geçen hafta Bremen'deki ateş de ne ateşti ya," diyor. "Az kalsın hepimiz gümbürdüyorduk."

"Memlekette daha savaşın bitmediğini bir bilseler... Bizim söylendiği kadar cesur olmadığımızı bir anlasalar. Ben öyle cesur olmak istemiyorum ki. Birer bira daha içelim mi..."

"Niye içecekmişiz? Zaten bunu içtiğimiz kabahat. Ben gidip makineliyi temizleyeceğim. Sabaha bırakmaktansa..."

Kalkıp meyhaneden çıkıyorlar. Dışarıda hâlâ günışığı var. Bir kilise kulesinin çevresinde güvercinler uçuşuyor; gotik bir kilise bu, kuşlar için tam yuva yapılacak yer.

Kızıl Haç'a ayrılmış otelin önü insanlarla dolu. Otobüs geliyor, hepimiz biniyoruz. Mürettebat hemen havayı koklamaya başlıyor. Açık, az bulutlu.

Telsizci, "Hava açık olacak galiba," diyor. "Hem bizim için, hem de onlar için iyi."

Otobüs tarlalar arasından ilerliyor. Pilotlardan biri, "İnşallah Kızıl Sakal gribe tutulmuş yatıyordur," diyor. "Geçen sefer gözlerinin bakışını beğenmedim."

(Kızıl Sakal bir düşman pilotu; öyle yaklaşıyor ki insana, yüzü bile görülebiliyor.)

BOŞ İNANÇLAR

İNGİLTERE'DE BİR HAVA ALANI, 30 Haziran 1943 — Gece çok kötü geçiyor. Sinirler iyice gergin; kimsenin uykusu yok. *Mary Ruth*'çulardan biri üst ranzadan inip aşağıda dolaşmaya başlıyor.

Alt ranzadaki, "Nen var?" diye soruyor.

'Madalyonumu kaybettim de."

Kimse madalyonun ne madalyonu olduğunu sormuyor; ne olacak, bir maskot. Herkes kalkıp madalyonu aramaya koyuluyor. Ayakkabıları ters çeviriyorlar. Çelik dolapların arkasına bakıyorlar. Herkes ceplerini araştırıyor. Madalyon kaybetmek pek hayra alâmet değil. Nedense sinirli hava ansızın kayboluyor; daha doğrusu bir başka havaya çevriliyor. Herkes birbiriyle alay etmeye, fıkralar anlatmaya başlıyor. El şakası bile yapıyorlar. Birbirlerinin ayakkabı numarasını soruyorlar. "Senin ayağın kaç, Brown? Zıbarırsan ayakkabılarını ben alacağım da..."

Sonra bu hava da kesiliveriyor. Uçuşa çıkmadan önce yapılacak o kadar çok şey var ki. Başınıza bir kaza gelirse eve gönderilmesini istediğiniz eşyaları ayıracaksınız. Hepsini, bir fotoğrafınız ve

yazdığınız mektupla birlikte yastığınızın altına bırakacaksınız. Yüzüğünüzü de. Yatağınızı toplamayacaksınız. Dönerseniz hemen yatarsınız çünkü. Sahibi uçuşta olan bir yatağı kimse toplamaz. Uçuşa tıraş olup çıkacaksınız. Dönüşü düşünmeniz gerekiyor. Dönüşte hava alanıyla randevunuz var. Randevuya da sakalla gidilmez ya! Hep geleceği düşünecek, hep ona göre davranacaksınız.

Barakalarda duygulu şeyler anlatılıyor. Bir telsizci varmış. Bir gün, uçuşa çıkmadan önce güzelce yatağını toplamış, elbiselerini katlayıp kaldırmış, dolabını temizlemiş. Daha önce hiç böyle bir şey yaptığı görülmemiş. Sonuç belli: O gün vurulup ölmüş.

Madalyon hâlâ ortalarda yok. Cepler bir daha, bir daha arandı boşuna. Herkes konuşup duruyor. Sonunda bir ses yükseliyor: "Allahaşkına kesin artık. Biraz uyuyalım da kendimize gelelim."

Işıklar sönüyor. Ortalık zifirî karanlığa gömülüyor. "Keşke şimdi uçakta olsaydım," diyor biri. O da olacak. Beklemek zor. Üstelik bu gece hepsinden de zor oldu.

Sessizliği bir ayak sesi bozuyor, sonra bir gürültü. Yeni gelen biri var. Karanlıkta eşyalarıyla tüfeklere çarpmış. Her yandan küfürler yükseliyor. Çocukcağızın nereden geldiği, nereye gideceği hakkında fikirler yürütülüyor. Herkes içini boşaltıyor, herkes biraz olsun rahatlıyor.

Baraka sessiz, çok sessiz. Biri hafifçe horluyor. Biri de uykusunda konuşuyor. İlk cümlesi: "Helen, hadi atlı karıncaya binelim."

Bir köşeden madenî bir ses geliyor. Madalyonunu kaybetmiş havacı hâlâ ceplerini karıştırıyor.

BİR AKIN HAZIRLIĞI

İNGİLTERE'DE BİR HAVA ALANI, 1 Temmuz 1943 — Barakaların arasından ansızın parlayan beyaz bir ışık herkesi uykudan uyandırıyor. Tiz bir ses, "Hadi," diyor, "fırlayın bakalım! Üçte toplantı, dört yirmide teftiş. Kalkmazsanız yetişemezsiniz."

Havacılar uykulu uykulu yataklarından çıkıp üniformalarını giyiyorlar. Saat iki buçuk. Kimse uykusunu alamamış.

Dışarda gün ağarıyor. Havacılar yarı karanlıkta kapısında nöbetçi duran bir binaya giriyorlar. Herkes girerken nöbetçiye kimliğini gösteriyor.

İçerde, duvarlardan birini boydan boya kaplayan kocaman beyaz perdenin önünde sıralar var. Havacılardan bazıları oturmuşlar bile. Işıklar sönüyor, perdeye havadan çekilmiş bir fotoğraf yansıtılıyor. Tertemiz bir fotoğraf bu. Sokakları, fabrikaları, kıvrılan bir ırmağı, rıhtımı, denizaltıları gösteriyor. Perdenin yanında bir subay duruyor; elinde sivri uçlu bir değnek var. "İşte buraya gideceksiniz," diyor ve bir Alman şehrinin adını söylüyor.

"Uçaklar bu yönden girecek şehre." Elindeki değnek perdede kara bir gölge yapıyor, sonra yan-

yana sıralanmış daracık binaların üstünde duruyor. "Hedefiniz bu. Burada yedek parça yapıyorlar. Yerle bir edin." Saatleri bildiriyor; bir çavuş, onun söylediği saatleri karatahtaya yazıyor. "Teftiş şu saatte. Hareket şu saatte. Şu saatte hedefinizin üstünde olacaksınız. Şu saatte de burada olmanız gerekiyor." Her şey dakik: 5:52 - 9:43.

Subay devam ediyor: (Bundan sonraki üç cümle sansür tarafından çıkarılmıştır.) "İyi şanslar, iyi avlar." Işıklar yanıyor. Şehrin resmi ortadan kayboluyor Bir papaz, "Bütün Katolikler odanın arkasında toplansın," diyor.

Havacılar yemek salonuna girip tabaklarını, fincanlarını dolduruyorlar.

Mary Ruth'un mürettebatı oldukça neşeli. Akşamki sinirli hava geçmiş. Artık beklemek yok; iş-var, uçuş var.

Çabuk çabuk yiyip tabaklarıyla fincanlarını sabunlu suda yıkıyorlar, kapının yanındaki büyük bezlerle kuruladıktan sonra onları, çıkıyorlar.

Giyinmek de uzun, karışık bir iş. Çırılçıplak soyunuyorlar önce. İnce iç çamaşırları giyiyorlar. Onun üstüne, ayak bileklerinden ellerine kadar uzanan açık mavi bir şey giyiyorlar. Elektrikli bir şey bu, tuhaf bir çamaşır. İçinden teller geçiyor. Teller, uçaktaki prize sokulunca havacı ısınıyor. Onun üstüne ise kahverengi bir elbise giyiliyor. Daha sonra, yine elektrikli postallarla eldivenler. Arkasından Mae West, yani portakal renginde cankurtaran simidi. Sonra paraşüt. En son da kulaklıklı, mikrofonlu başlık.

Çok dikkatli giyiniyorlar. En ufak bir yerleri-

ni açık bırakmamaya çalışıyorlar. Şaka değil, 10 bin metrede uçacaklar, buz gibi soğukta.

Gün ışıdı artık, soğuk bir yel esiyor. Depoya gidip silâhlarını alıyor havacılar. Kapıda bir kamyon bekliyor. Silâhlarını dikkatle kamyona bırakıp kendileri de atlıyorlar. Kamyon boş yolda ilerliyor, sonra bir başka boş yola sapıyor. Uzakta uçaklar. Her birinin kanatları altında birtakım askerler toplanmış.

Mary Ruth'çulardan biri, "İşte," diyor, "İşte orada. Bakalım burnunu onarmışlar mı?..." Bir önceki akında *Mary Ruth*'un burnu yaralanmış. Kamyon, koca uçağın burnunun altına yanaşıyor. Mürettebat, kamyondan inip uçağa giriyor. Tüfekler yerlerine yerleştirilecek, sonra denetlenecek. Cephane de denetlenecek. Vakit alıyor bu. Hareketten çok önce uyandırılmalarının sebebi bu. Uçuştan önce yapılacak binlerce şey var daha.

ALANDAKİLER

İNGİLTERE'DE BİR HAVA ALANI, 2 Temmuz 1943 — Alandakiler, hâlâ *Mary Ruth*'un üstünde çalışıyorlar. Kumandanları Oregonlu Başçavuş Pierce. Uzun süredir ordudaymış, makineleri de çok iyi bilirmiş. *Mary Ruth* için, "Başçavuşun malıdır; ancak o isterse uçuşa çıkabilir," diyorlar. Akşamdan beri, uçağın makinelerini denetliyormuş.

Bir de Harold adlı asker var. O da uçağın cephanesine bakmakla görevli. Bombaları yerleştiriyor. Alandakiler, aceleci tavşanlara benziyorlar. Vakitleri de azalmış. Tuhaf, karışık bir işleri var; bu iş ne madalya, ne de ün kazandırır kendilerine. Üstelik onlar olmadan uçaklar havalanamaz.

Bir cip geliyor, içinde subaylar var: Brown, Quenin, Bliley ve Feerick. Cipten bir sürü kutu çıkarıyorlar, adam başına bir kutu. Her kutunun içinde, hedefe yakın olan ülkelerin paraları, konserve ve harita var. Brown, kutuları dağıtıyor. "Başınız derde girerse," diyor, ".....'a gitmeyin sakın; oranın halkı bizimle dost değildir. Hiç çekinmeyin, ...'ya gidin, herkes size yardım eder." Havacılar, ufacık kutuları alıp ceplerine koyuyorlar.

Güneş nerdeyse doğacak, ilk ışıkları görünü-

yor. Gökyüzünü pembe pembe bulutlar kaplamış. Yüzbaşı saatine bakıyor. "Eh, artık yavaş yavaş havalansak," diyor. *Mary Ruth*'un mürettebatından biri (onun da adı Brown) yaklaşıp iki yüzük veriyor yüzbaşıya. "Bunları bırakmayı unuttum." diyor. "Yastığımın altına koyar mısınız?" Herkes yerini alıyor, uçağın kapıları kapanıp kilitleniyor.

Pilot, tepeden elini sallıyor. Penceresinin tam altında uçağın adı yazılı: *Mary Ruth, Mobile Anıları*. Motorlar çalışıyor. Bütün motorlar çalışıyor şimdi. Alanı gürültüler kaplıyor. Uçaklar, dev böcekler gibi sıralanmış, havalanmak için ağır ağır ilerliyorlar.

İlk uçağın tekerlekleri yerden kesiliyor, sonra bir başkasının, sonra bir başkasının. Tek sıra halinde, bir çizgi halinde, uçaklar kuzeye yöneliyorlar. Bir süre kayboluyorlar gökte, ama çok geçmiyor, dönüyorlar. İyice yükselmişler artık, Tek sıra halinde de uçmuyorlar. İlerde bir yerde başka uçaklarla, başka filolarla buluşacaklar. Yüzlerce uçankale olacak gökte, V'ler halinde, hem kendilerini, hem de öteki uçakları koruyarak, kollayarak uçacaklar. Sonbaharda yaban kazı sürüleri nasıl süzülür gökte, bunlar da işte öyle süzülecekler.

Aklın alamayacağı kadar ayrıntılı, dakik bir iş bu. Binlerce ayrıntı. Bilgi edinmek var, hedeflerin seçilmesi var, bombardıman gününü, saatini, hangi uçakların, hangi havacıların uçağını kararlaştırmak var. Motorların harekete geçmesi ise ayrı mesele.

Bomb Boogie de öteki uçaklarla birlikte havalanmıştı, ama şimdi dönüyor. Motoru durmuş. Kimse bilmiyor neden. Güç belâ alana iniyor.

Filo havalandı mı, alandakiler yapayalnız kalırlar. Uçakların her parçasını didik didik etmişlerdir. Şimdi oturup onları beklemekten başka yapılacak bir şey yoktur. Uçak mürettebatıyla alan mürettebatı arasındaki ilgiyi anlatmak zor biraz, ama aralarında çok yakın bir şey var. Uçaklar dönünceye kadar, alandakiler sinir içinde, merak içinde dolaşıp dururlar. Sözgelimi *Mary Ruth* uçuştan dönmese, sessiz bir yasa bürünürler hemen.

Şimdi bir traktöre atlıyorlar. Hangara gidip kahve içecekler. Bütün gece çalışmışlar. Başçavuş Pierce, "Çok iyi uçaktır *Mary Ruth,*" diyor. "Şimdiye kadar hiç iş açmadı başımıza. Nasıl olsa döner. Ancak vurulup paramparça olmalı ki, dönmesin."

Barakalar sessiz. Yataklar yapılmamış. Ranzaların yanlarından battaniyeler sarkıyor. Çıplak kız resimlerinde bile bir hüzün var sanki. Çelik dolapların üstlerinde aile fotoğrafları duruyor. Bir saatin işlemesi duyuluyor. Yüzükler, Brown'un yastığı altında yerlerini alıyorlar.

BEKLEYİŞ

İNGİLTERE'DE BİR HAVA ALANI, 4 Temmuz 1943 — Uçaklar havalandıktan sonra alan bomboş kaldı. Alandakiler, uyumak için barakalara çekildiler; bütün gece harıl harıl çalışmışlar çünkü, Hangarlarda tamirciler, bozuk uçakları tamir ediyorlar. *Bomb Bogie* de hangara çekildi; uçağın hayal kırıklığına uğramış mürettebatı şimdi yataklarındalar.

Her mürettebatın bir köpeği var burada. Pek öyle iyi cins köpek değil bunlar, kimin malı oldukları da belli değil. Her biri bir uçağın mürettebatına ait sadece. Şimdi o köpekler, başıboş, alanda dolaşıyorlar. Alanda hayat filân yok şimdi. Ağır ağır öğle oluyor. Filo saat tam 9:52'de hedefin üstünde olacaktı. 12.43'de ise dönmeleri gerekiyor. Saat 9:50 olunca uçaklar için bayağı meraklanmaya başlıyor insan. Belki de ateş açtılar filoya. Uçaksavarlarla. Belki de bir başka filo çıktı karşılarına, gökyüzünün ortasında çarpışıyorlar. İnsanın aklını kurcalıyor bunlar. Her şey yolunda gittiyse, havacılar bir güçlükle karşılaşmadılarsa, bir kazaya uğramadılarsa bomba kapakları açılmıştır şimdi, hedefin üzerindedirler. Şimdi döndüler, buraya doğ-

ru geliyorlar. Hep tepelere, hep tepelere tırmanıyorlar, düşmana yerlerini belli etmemek için. Saat 10:00. Evet, herhalde dönüyorlardır şimdi. Saat 10:20. Okyanusu görmüşlerdir.

Havacılar dün gece bir uçankalenin düşüşünü anlattılar. İnsanın aklına o geliyor.

Güzel bir günmüş, çok güzel bir gün. Kocaman bulutlu, masmavi göklü bir gün. Hani fotoğraflarda, yolculuk afişlerinde olur ya, işte öyle bir gün. Filo St. Nazaire'a doğru uçuyormuş. Hava da açık mı açıkmış. Yerdeki küçük köyler, kasabalar rahatça görülebiliyormuş. Karşılarına ansızın düşman uçakları çıkmış. Bir yaylım ateşidir başlamış.

Olan o anda olmuş işte. Uçankale büyük bir yara alıvermiş. Nasıl almış o yarayı, nasıl vurulmuş, bilen yok. Sadece uçankalenin dikilip yükseklere, tepelere çıkmaya başladığını görmüşler. Ağır ağır yükselmiş uçankale; sonra yavaşça durup düşen bir yaprak gibi yine ağır ağır inmeye başlamış. Mürettebatından dördü uçaktan atlamış. *Mary Ruth*'dakiler dördünün de paraşütlerinin açıldığını görmüşler. Uçakta sadece pilotla yardımcısı kalmış. *Mary Ruth*'dakiler durmadan, "Hadi atlayın!" diye bağırıyorlarmış. Uçak tam yere değeceği anda iki beyazlık görülmüş: Pilotla yardımcısının paraşütleri. *Mary Ruth*'dakiler sevinçle bağırmışlar. Yere düşer düşmez patlamış uçankale, hemen alev almış.

Bir numaralı hangarın yanında çimenli bir toprak parçası var. Saat 12:15'de alandakiler oraya toplanıp filonun dönmesini beklemeye başlıyorlar. Hemen bir söylenti yayılıyor: Filo hedefi başarıyla bombalamış, dönüyormuş. Ama sadece bir

söylenti bu; kimden çıktığı da belli değil. Ufak bir köpek de katılıyor topluluğa. Gidip otların üstüne yatıyor. Gözlerini kapamıyor, durmadan kulaklarını oynatıyor. Alandakilerin hepsi burada şimdi, uçakları bekliyorlar. İnsanın düşünebileceği en uzun dakikaları yaşıyoruz.

Köpek ansızın başını kaldırıyor. Gövdesi tepeden tırnağa titremeye başlıyor. Alandakilerden birinde bir dürbün var. Önce köpeğe, sonra da dürbünle güneye bakıyor. "Bir şey görünmüyor daha," diyor. Köpek titremeye devam ediyor, inilder gibi de bir ses çıkarıyor üstelik.

İşte göründüler. Güneyde ufacık noktalar. Uzaktan görünüşleri iyi. İyi ama, uçaklardan biri, ötekilerden ilerde, önde uçuyor. "Numarasını görebiliyor musun? Hangi uçak?" Uçak ansızın alçalıyor. İki yanından bir kırmızı, bir de beyaz roketler atıyor. Cankurtaran arabası, havacıların deyimiyle, et arabası, harekete geçiyor. Anlaşıldı, bir yaralı var.

Öteki uçaklar sırayla inişe geçiyorlar. İçinde bir yaralının bulunduğu uçak büyük bir böcek gibi alana çöküveriyor. Tekerlerleri yere değer değmez korkunç bir havlama duyuyoruz. Yanımızdaki köpek, uçağını tanımış, koşuyor. Uçankalelerin hepsi inmiş şimdi. Havacılar çıkıp toprağa ayak bastıkça alandakiler uçakların numaralarını defterlerine işaretliyorlar. *Mary Ruth* da geldi. Uçaklardan sadece biri eksik. Öğreniyoruz: Yakıtı bitmiş, güneyde bir yere inmek zorunda kalmış. Herkeste bir rahatlık. Görev bitti.

DOVERLİLER

DOVER, 6 Temmuz 1943 — Tepedeki kalesi, daracık sokakları, kocaman, çirkin otelleri ve gizli, tehlikeli saldırma gücüyle Dover düşmana herkesten yakın. Wellington ile Napoleon'un anılarıyla dolu Dover. Calais'ye gelip Manş'a bakmış Napoleon, kendisinden "dünya fâtihi" sıfatını bu ırmak gibi deniz parçasının esirgediğini düşünmüş. Yıllar sonra Dunkerqueliler ufak gemilerle gelip yorgun ayaklarını Dover sokaklarında sürümüşler.

Sonra Hitler gelip çıkmış tepeye. Uçurumlara bakmış. Herhalde o da kendisinden "dünya fâtihi" sıfatını Manş'ın esirgediğini düşünmüştür. Açık günlerde Calais yakınlarındaki tepeleri görebiliyor insan. Elinizde dürbün varsa Calais'nin saat kulesini bile görebilirsiniz. Calais topları ateşe başlayınca ışıltılar bu kıyıya kadar gelir, yine dürbününüz varsa topların kendileri görünür - hattâ kıyıda dolaşan tanklar da.

Dover düşmana çok yakın. Hızlı bir uçakla sadece üç dakika. Hızlı bir gemiyle üç çeyrek. Aşağı yukarı her gün bir düşman uçağı gelip bir bomba

bırakır Dover'a. Şehrin üstünde duran balonları da makineli tüfekleriyle patlatır. Binalardan biri havaya uçar, belki üç-dört kişi ölür. Saçma, yararsız bir şey bu. Ne askerî bakımdan önemi var, ne de moral bakımından. Sanki Almanlar, kendilerine engel olan o ırmak gibi denizden öç alıyorlardır.

Doverlilerde garip bir kayıtsızlık var. Hiç bir şeyden etkilenmiyorlar. Almanlar bile, üniformalarıyla, planlarıyla, tehditleriyle Doverlileri etkileyememiş. Belki de her gün bombalama olayları bu şehrin halkını kayıtsız kılmıştır.

Düşman uçakları bir hiçtir Doverliler için. O uçaklardan sadece yakınırlar, sonra da işlerinin başına dönerler. Dünyada hiç bir şey, onlar için bahçeleri, saksıları kadar önemli değildir. Düşman uçakları hava gibidir. Düşman uçağı da, fırtına gibi, ağaçları, çiçekleri söker, tahtaperdeleri yıkar. Bir bombanın yerle bir ettiği binaya bakarken Doverliler ne düşünür, bilir misiniz?: "Düşman uçağı iyice azmış dün gece," diye düşünürler. Sanki rüzgâr azmış, fırtına azmış da binayı yıkmış gibi.

Ara sıra da karşı kıyıdan top ateşi başlar. Calais tepelerinde bir ışıltı görünür. O anda Dover'de alarm verilir. Alarm verildikten, daha doğrusu ışıltı görüldükten sonra tam elli dokuz saniye geçer. Patlama elli dokuz saniye sonra olur. Artık Dover'in neresine çarparsa... İlk patlayıştan sonra şehir halkı saatlerine bakarlar. Yirmi dakika geçecektir. Tam yirmi dakika sonra bir başka ışıltı görünür. Yine saniyeleri saymaya başlarsınız. Bazen bütün gece sürüp gider bu. Son ateşten bir saat sonra "tehlike geçti" işareti verilir. Ama yine de

belli olmaz, Alman topu bu, ansızın bir mermi daha yollayıverir... Bir kaç kişiyi daha öldürmek için.

Sabahleyin binaların yıkıntıları kazılıp ölüler çıkarılır. Sokak temizleyicileri yolları açarlar-trafik aksamasın diye. Bir polis, yıkıntı yerinden halkı uzaklaştırır. Ne olur ne olmaz, bakarsınız, bir tuğla parçası seyircilerden birinin kafasına düşüverir. Artık o binadan umudu kesmek gerekir; savaş bitinceye kadar ne onarılır, ne de kimse oturabilir orada. Çevresindeki evler de onarılmak ister. Kiminin camları kırılmıştır. Savaş bitinceye kadar da cam nerde? Herkes kırık camların yerine kâğıt yapıştırır. Evlerin içini sıvalar, alçılar doldurmuştur. Genel bir temizlik sürüp gider. Kadınlar, yanlarında su dolu kovalar, eğilmiş, yerleri silmektedirler. Yakınlara düşen mermiler bacaları pek güzel temizlermiş, öyle diyorlar. Patlama yüzünden bacada ne kadar kurum varsa dökülüyormuş. Ama odanın içine dökülüyormuş, ne çıkar.

Temizlenecek başka yerler de vardır. Ön bahçede bir adam durmaktadır. Mermi parçalarından biri tazecik bir gül fidanını kırmıştır. Açmaya hazırlanan gül şimdi yere doğru sarkmaktadır. Adam eğilip gülü kaldırır. Parmaklarıyla dokunur ona; burnuna götürüp koklar. Dibine bakar sonra, yeni fidanlar verebilir mi diye. Gözlerini Fransız sahiline çevirir. Orada, karşı kıyıda, beş yüz kişi ile kocaman bir çelik boru elele vermiş, haritalarla, planlarla, aritmetik formülleriyle, üniformalarla, telefonlarla, emirlerle işbirliği yaparak bir adamın gül fidanını kırmak için hazırlıklara koyulmuşlardır. Sokaktan bir komşu geçer.

"Dün gece felâketti," der adam. "Sarı gülü mahvetti," der. "Tam da açmak üzereydi." der.

"Bir bakalım," diye cevap verir komşu. İkisi eğilirler. "Bak şuraya. Belki buradan bir filiz verir." Fidanın bir yerini gösterir. "Bazen," der, "bazen böyle kırılanlar sonradan daha güzel açıyorlar."

Manş'ın ötesinde, şu görünen tepenin arkasında koca topu temizliyorlar şimdi, krokileri inceliyorlar, rapor yazıyorlar, "Geopolitik"ten konuşuyorlar.

MAYIN TARAMA GEMİSİ

LONDRA, 7 Temmuz 1943 — Her gün, mayın taramak için kullanılan gemiler denize açılıyor. Küçücük gemiler bunlar. Bir zamanlar balıkçı gemileriydi. Gerçi şimdi de ava çıkıyorlar, ama değişik bir av bu. Oltaları da başka. Mürettebatın aşağı yukarı hepsi eski balıkçılar ya da balıkçılık yapmış subaylar. Hiç de romantik olmayan, kimsenin fark bile etmediği bir işi yapıyorlar. Her yanda tehlike var. Öyle alarm veren de yok. Madalya? Pek madalya veren de yok.

Rıhtımdan tek sıra halinde çıkarlar çoğu kere; üç gemi mayın tarayacak, arkadaki iki gemi de taranmış bölgeleri işaretleyecektir. Taranacak yere geldikleri zaman, ilk üç gemi, birbirlerinden eşit aralıklarla yüzmeye başlarlar. Aralarındaki bölge, araçlarının uzanabileceği bir bölgedir. Kullanılan mayınlar iki çeşittir. Bunlardan bir çeşidi, geminin dağıttığı manyetik güçle patlar. Öteki çeşidi ise gemilerdeki motorların yaydığı titreşimlerle hareket eder. Mayın tarama gemilerinde iki çeşit mayını da uzaktan, tehlikesizce patlatabilecek araçlar vardır.

Yan yana giden üç gemi, denizde ağır ağır iler-

lerler. Arkalarından gelen iki gemi ise onların geçtiği yerlere üstlerinde bayraklar bulunan küçük dubalar bırakırlar. Dönüşte üç gemi ayrı bir yoldan gelir bu kere; iki gemi de yeni rotayı işaretler.

Gemilerin hepsinde hava akınlarına karşı silâhlar vardır. Topçular toplarının başında, sürekli olarak, göğü gözetlerler. Telsizciler de, telsizlerinin kulaklıklarını hiç kulaklarından çıkarmaz, kıyıdan alınacak haberleri dinlerler. Uçaklara karşı hiç şakaları yoktur. Gökte bir uçak mı göründü, bütün toplar o uçağa çevrilir hemen. Gelenin dost olduğunu anlayıncaya kadar da toplar hep o uçağa çevrik kalır. Dost uçaklar bile pek yaklaşamaz mayın tarama gemilerine; çünkü mayın tarama gemileri o kadar çok bombalanmışlardır ki, en ufak bir kuşkuları oldu mu hemen ateşe başlarlar. Sularda hâlâ gemi direklerine rastlanır. Savaşın ilk günlerinden kalma. O günlerde Almanlar Manş'a duman attırıyorlardı. Şimdi pek bir şey yaptıkları yok.

Telsizcinin sesi kaptan köprüsünde duyulur bazen: "Yakınlarda düşman uçakları var!" Topçular, toplarını ateşlemek için hazırol durumuna geçerler. Herkes güvertede göğe bakmaya başlar. Bir süre sonra bir düşman uçağı görülür ufukta. Uçak, gemiye hemen kuyruğunu dönüp Fransız kıyısına doğru uzaklaşır. Telsizcinin sesi duyulur yine: "Tehlike geçti!"

Küçük köprüde kaptan, renkli bayrakların suya atılışına gözkulak olmaktadır. İkinci kaptan da önde giden gemilerin aralarındaki uzaklığı denetlemektedir. Araçlarla uzaklık her zaman denetlenir zaten. Filo ağır ağır gider. Mayın tarama işi bir bitsin, o suları yük gemileri dolduracaktır.

Ansızın büyük bir gürültü duyulur. Gemilerin önünde, deniz kabarır, yükselir, titrer. Sular otuz metre kadar çıktıktan sonra bir süre havada bir su ve çamur kulesi olarak kalır, sonra gemilerin üstlerine dökülür.

Okyanusun dibi pistir, çamur gibidir, yapışkandır. Patlayış, bütün o pisliğini yeryüzüne çıkarmıştır. Denizciler, güvertede koşuşup, "Balık var mı?" diye sorarlar. "Balıklara ne oldu acaba? Bir kaç tanesi mutlaka ölmüştür." Ellerinde dünyanın en korkunç silâhları var; balıklar için yas tutuyorlar.

Kaptan, önündeki haritada mayının patladığı yeri işaretler. O sırada sağ taraftan bir patlama daha duyulur. Yeni bir mayın. Sular yeniden yükselir, düşer. "Balık var mı?" Bir ses cevap verir: "Yok."

Gün uzundur, yorucudur. Mayın tarama, dönme, yeniden dönme, yeniden mayın tarama. Geceye kadar sürer bu. Ertesi gün yine devam eder. Kimbilir, belki gecenin karanlığında Fransız kıyısından ayrılan düşman gemileri denize yeni mayınlar bırakmıştır. Belki de bir düşman uçağı paraşütlerle mayınlar atmıştır. Mayın tarama gemilerinin işleri hiç bitmez.

Rıhtıma döndüklerinde karanlık iyice basmıştır. Kaptanla yardımcısı rahat bir soluk alırlar. Yüzlerindeki gerilim kaybolur. Topçular toplarını temizleyip barakalarına giderler. Subaylar, kamaralarına çekilir, tüylü çizmelerini çıkarıp koltuklarına çökerler. Kaptan haftalardır tahtadan oyduğu işini eline alır yine. Ufacık bir model yapmaktadır: Bir mayın tarama gemisi.

KIYI BATARYASI

İNGİLTERE'DE BİR YER, 8 Temmuz 1943 — Toplar bir buğday ve gelincik tarlasında saklanıyor. Göğe çevrik uçları görünüyor biraz, o kadar. Batarya güney kıyısında, Fransız kıyısına karşı. Eskiden Alman uçakları bu kıyıdan rahatça İngiltere'ye süzülür, Londra ve Canterbury'yi bombalarmış. Artık o kıyıyı da bir koruyan var.

Bütün tepeleri telsizciler, dinleme araçları, radarlar kaplamış. Telsizcilerin, radarlarla dinleme araçlarını kullananların hepsi kadın. Sadece topçular erkek.

İki baraka var. Biri kadınların, öteki de erkeklerin. Yemek salonu birlikte kullanılıyor, dinlenme odası da. İş de birlikte yapılıyor.

Günde yirmi dört saat iş var. Topun biraz ilerisinde olmak koşuluyla, isteyen istediğini yapabiliyor. Kadınlar kitap okuyor, çamaşır yıkıyor, örgü örüyor, yemek pişiriyor. Mutfak şimdilik koca tenekelerden, tuğlalardan yapılmış. Yeni mutfak hazır oluncaya kadar bunlarla idare olunacak.

Kır sessiz. Toplar sessiz. Birdenbire alarm veriliyor. Gizli yapılardan delikanlılar, genç kızlar

fırlıyor. Deli gibi koşuyorlar. Otuz saniye geçmiyor ki, hepsi görevinin başında olsun. Toplar hedefe çevrilmiş, hazır. Yeraltındaki kontrol odasında araçlar hedefi bulmuşlar bile. Aracın başında bir genç kız. Rakamlar, başka rakamlara bölünüyor, işaretleniyor. Yukarıda bir kızın telefonu çalıyor. Telefonu açıyor kız. Bir süre sonra, "Ateş!" diyor sessizce. Tepeler bataryanın ateşiyle sarsılıyor. Yeraltından yeni emirler geliyor ve kız yeniden "Ateş!" diyor.

Makine gibi işliyor her şey. Boşuboşuna yapılmış tek hareket yok. Her şey kesin ve dakik. Kızların hepsi asker gibi. Aslında hepsi de asker bunların. Topların yanındayken biri onlara kadın olduklarını hatırlatırsa müthiş öfkeleniyorlar. İşleri hem zor, hem sürekli. Bazen günde otuz kere top başına koştukları oluyor. Kaç kere bombalanmışlar; ama daha bir tek çimdikleme olayı görülmemiş.

Komutanları onlardan gurur duyuyor. Bataryaya karşı öyle nazik ki. "Hadi bakalım," diye acı bir sesle soruyor, "niye ahlâk sorunundan söz açmıyorsunuz? Buraya her gelen bir kere bu sorundan nedense söz açmak gereğini duyuyor. Siz sormadınız ama, ben yine söyliyeyim. Burada öyle bir sorun yok."

Bu bataryada artık yerleşmiş olan bazı gelenekleri anlatıyor. Kendiliklerinden çıkmış bu gelenekler. Erkeklerle kadınlar birlikte şarkı söylüyorlar, dansediyorlar. Ama erkeklerden biri kadınlardan birine ufacık bir lâf atmayagörsün, bütün batarya tepesine çıkıyor. Kızlardan biri de akşamları gezmeye mi gidecek, tek başına gidiyor. Sinemaya da öyle. Kimse kimseyle ne nişanlanmış, ne

de evlenmiş. İçlerinde bir duygu, bunun yersiz olduğunu söylemiş galiba. Başlarına bir sürü dert açılabilir. Davranışları emirlerle değil, geleneklerle denetleniyor.

Yaptıkları iş kızların hoşlarına gidiyor; üstelik gurur da duyuyorlar bundan. Hizmetçiler savaş bitince nasıl çalıştıkları evlere dönüp de yine koltukların tozlarını alacaklar, bilmiyorum. Çiftçi kızlar da... Onlar kimbilir küçücük İskoçya çiftliklerinde nasıl inek sağacaklar? Hayatlarının en heyecanlı dönemini yaşıyorlar. Bölgelerindeki savunma bütün bütüne kendilerine bağlı.

Sinemada batarya için iki sıra ayrılmış. İzinli olanlar için. Sinemaya gidecek kızlar pantolonlarını çıkarıp etek-blûz giyiyorlar. Kendilerini güzel gösterebilmek için doğrusu hem vakit, hem de çaba harcıyorlar. Sinemada yerlerini alıp büyük bir çoşkunlukla filmi seyretmeye koyuluyorlar. Film tatsız bir film aslında. Adı: *Savaş Muhabiri.* Altı bin mil ötede, insanların bu savaşı hiç görmedikleri, göremeyecekleri bir yerde yapılmış.

Yakışıklı, zekî, cesur bir savaş muhabiri anlatılıyor filmde. Üçüncü Reich'ın canını çıkarıyor muhabir. Her yere sızıyor, Gestapo'yla, Alman ordusuyla dalga geçiyor. Errol Flynn bu, yapar mı yapar.

Ya kızlar? Tepelerine bomba yağmış, düşman uçaklarını düşürdükten sonra tekrar çorap yamamaya koyulmuş kızlar? Onlar kızıyorlar mı buna? Hiç kızmıyorlar. Sıraların ucunda oturup seyrediyorlar. Gestapo ajanları yaklaşırken çığlık çığlığa bağırıyorlar, filmin kahramanına böylece haber vermek istiyorlar. Öğleden sonra bir Focke Wulf

190'la uğraştılar... Ama bu daha gerçek, daha canlı. Eh, ne de olsa Dunkerque'den pırıl pırıl bir saç ve tiril tiril bir elbiseyle çıkan adam da gerçek, iyi ve yakışıklı bir adamdır.

Kızlar ter, toz, toprak içindeydiler öğleden sonra. Gres yağı kokuyorlardı. İşleri bu; savaş bu. Film bittikten sonra konuşa konuşa barakalarına gidiyorlar. Hollywood yıldızlarından söz açıyorlar. İngiltere kıyısını düşmandan koruyan insanlar bunlar. Yatmaya giderken şarkı da söylüyorlar.

ALKOLİK KEÇİ

LONDRA, 9 Temmuz 1943 — Adı Komutan Keçi William. Yaşlı. Madalya bile almış. Bazıları ona haksız yere madalya verildiğini söylüyorlar. İki yıl önce orduya katıldığında ufacıkmış, bacakları titriyormuş. Önce öteki hayvanlar gibi o da itilip kakılmış, tekmelenmiş. Ama sonra öteki hayvanlara olan üstünlükleri belirince bir sevilmiş, bir sevilmiş ki...

Bir kere uğur getiriyor. Kimin yanındaysa o insana bir kötülük gelmiyor. Boynuzları da iyice çıkmış. Rengârenk boynuzları var. Niye mi? Kazandığı madalyaları boynuzlarına boyayla çiziyorlar.

Önüne ne konursa yiyor. O olmadan eğlence filân yapılmıyor. Ama eğlencelerde, çaylarda da başıbaş bırakılmaya gelmiyor. Bir keresinde kimse gözkulak olmamış ona. O da iki yüz ufak sandviç, üç pasta yemiş, bir şarkının notalarını mideye indirmiş, yarım kâse de punç içmiş. Sonra? Sonra dansedenler arasına katılıp sıçramış biraz, bir teğmenin karısını da anlamlı anlamlı süzmüş.

Hava keçisi ne de olsa. Yer keçilerine benzemiyor. Bir oksijen şişesi gördü mü, hemen şişeye ko-

şuyor. Ağzını şişenin ucuna dayıyor. Birisi musluğu açıyor o sırada. Keçi şiştikçe şişiyor. Tam patlayacağı sırada ağzını çekiyor musluktan, havada hayalî keçilerle toslaşıyor. Uçakların makinelerine konulan soğutucu bir yağ var; işte o yağdan da pek hoşlanıyor. Uçakların altında durup sızan yağa uzatıyor ağzını, saatlerce onu içiyor.

Adamlarının güvenini de kazanmış. Bir keresinde kendi adamları başka bir yere gitmişler. Gitmişler de keçiyi bırakmışlar, yanlarına almamışlar. O sıralarda Keçi William'ın ne kadar önemli olduğu bilinmiyormuş. Yeni yerlerine alışamayan havacılar dayanamamışlar, bir kaç gün sonra özel bir uçakla komutanlarını aldırmışlar. Komutan gelmiş ya, her şey yolunda gitmeye başlamış. Yirmi dört saat içinde dört düşman uçağı düşürülmüş. Gerilim diye bir şey kalmamış ortada. Ahçının yemekleri, dolayısıyla havacıların barsakları, bile düzelmiş.

Komutan Keçi William küçücük bir kulübede yaşıyor. Kulübenin kapısında adı yazılı, kazandığı madalyaların resimleri çizili. Her uçuştan önce keçiyi okşamak ve boynuzlarını bir kerecik olsun sıvazlamak uğur getiriyor. Kendisi uçuşlara katılmıyor. Uçaklarda yer yok çünkü. Yer olsa onu da alacaklar. O zaman gökyüzünde neler olur, kimbilir; ne canlar yanar, ne uçaklar düşer...

Yalnız komutanın bir kusuru var. Bira delisi. Üstelik öyle de içiyor ki, onun içtiğini ortalama bir İngiliz erkeği içse hafifçe kafayı bulur. İçmemesi için emir çıkmış; ama kendisine o günahı tattıracak kötü arkadaş her zaman hazır. İçince de kimseden hoşlanmamaya başlıyor. Amerikan Hava

Kuvvetleri'nden hoşlanmıyor, İngiliz İşçi Partisi'nden hoşlanmıyor, hattâ Mr. Churchill'den bile hoşlanmıyor. Punç içince de tam aksi. Herkesi bir seviyor, bir seviyor ki...

Görünüşü aslında pek öyle komutan görünüşüne benzemiyor. Salkımsaçak, pembemsi tüyleri, soğuk, balık gibi gözleri var; bacakları düzgün değil, hafifçe çarpık. Başı hep dik, kırmızılı mavili boynuzları pırıl pırıl parlıyor. Her bakımdan tam bir asker. Geçit törenlerinde ömür. Belki Savunma Bakanlığı ilerde bir emekli maaşı bile bağlar ona; ömrünün son günlerini rahat geçirir, ölünce de resmî törenle, tam bir komutana yakışacak şekilde gömülür.

HAVA AKINLARINDAN ÇİZGİLER

LONDRA, 10 Temmuz 1943 — Hava akınlarından söz mü açtınız Londra'da, herkes önce bombalardan, yangınlardan konuşur. Sonra ufacık ayrıntılar anlatır. O ufacık ayrıntılar bütün hava akınlarının simgesi olup çıkmıştır. Konuşmalar hep ayrıntıların anlatılmasıyla biter. İnsan aklı bombaların gürültüsünü, dehşetini ve ortalığa çöken o korkunç havayı alamayacak kadar küçüktür sanki. Hava akınlarında Londra'da bulunup da o günleri anlatmak isteyenler hep ufak, somut olaylardan sözederler.

Bir adam, "Cam sesi," diye anlatıyor. "Kırılmış camlar var ya, sabahleyin sokakta o camları süpürüyorlardı. İşte o sesi unutmadım. Aklımdan çıkmıyor. Her şeyi unuturum da o sesi unutamam. Geçen gün köpeğim bir cam kırmıştı. Karım yeri süpürürken soğuk bir titreme kapladı gövdemi. Önce sebebini anlayamadım. Sonra sokaktan gelen o cam sesini hatırladım."

Yemek yemek için küçük bir lokantaya gidiyorsunuz. Lokantanın karşısında taş bir evin yıkıntısı var. Arkadaşınız anlatıyor: "Hava akını ol-

duğu gecelerden birinde bir kızla burada buluşacaktım. Ansızın bir bomba düştü şuraya." Yıkıntıyı gösteriyor. "Sokağa fırladım. Bütün şehir yandığı için, her yer alevlerin ışığıyla aydınlanmıştı. Açık seçik görülebiliyordu her şey. Ön duvar sokağa doğru yıkılmıştı. Bir otomobilin önü taşların arasından fırlamıştı. Ayağıma bir şey takıldı. Eğilip baktım: Mavi bir terlikti. Terliğin ucu da bana dönüktü."

Bir başkası bir duvarı gösteriyor. Yıkılmış bir binanın sağlam kalan tek duvarı bu. Beş katın beş şöminesi de olduğu gibi duruyor duvarda. "Şu tepedeki şömineyi görüyor musunuz? En üsttekini? Ben de o şöminenin önüne asılı bir çift çorabı unutamayacağım. Altı ay oracıkta asılı kaldı çorap. Yıkayan yıkamış, sonra şöminenin önüne asmış. Bina yıkıldı da, o çoraplara bir şeycikler olmadı. Aylarca orada asılı kaldı. Kurumak için nasıl bırakmışlar, öyle."

Bir adam, "Hyde Park'dan geçiyordum," diyor, "bir hava akını oldu. Hemen bir hendeğe attım kendimi. Yakınlarda sığınak yoksa insan kendini hemen hendek gibi bir yere atmalı. İşte ben de öyle yaptım. Şu ilerdeki ağaç var ya, işte onun gibi kocaman bir ağaç, köklerinden sökülüp az öteme devriliverdi. Bayağı korktum. Sonra da yanıbaşıma bir serçe düştü. Ölü bir serçe. Nedense kaldırıp bir süre serçeyi seyrettim. Üstünde ne kan vardı, ne de bir şey. Alıp eve götürdüm. Zavallıcık; attım bir kenara."

Bir de göçmenden sözediyorlar. O ülkeden o ülkeye dolaşıp durmaktan bıkmış. Londra'ya gelmiş. Bir gece hava akınında artık dayanamamış.

Boğazını kesip bir pencereden atlamış. Cankurtaran arabasını kullanan kız anlatıyor:

"Ona ne kadar kızmıştım, hatırlıyorum. Şimdi biraz anlıyorum onu, ama o gece küplere binmiştim. Zaten bombalar milletin canına okumuş... Bu da tutup kendi boğazını kesmiş. 'İnşallar geberirsin!' diye bağırıyordum durmadan. Çok geçmedi, öldü."

İnsanlar çok garip şeyleri kurtarıyorlarmış. Yaşlı bir adamın evi yanmış. Adamcağız sallanan bir koltuk kurtarmış. Nereye gittiyse koltuğu da yanında götürmüş. Üstüne de oturmuyormuş. Yere, koltuğun yanına oturuyormuş; ama malını da kimselere vermiyormuş.

İki gazeteci de Savoy otelinin salonunda satranç oynuyorlarmış. Yakınlarda bir yerlere bomba düşmüş. İkisi de masanın altına girmiş. Gazetecilerden biri şöyle diyor: "İkimiz de zaman zaman masanın altından ellerimizi gizlice uzatıp hile yaptık, satranç taşlarının yerlerini değiştirdik."

Yüzlerce olay. Yüzlerce çizgi. Ufacık çizgiler; ama insanın aklında kalıyor.

Bir adam, "Sabahları herkesin gözünde yorgunluk okunurdu," diye anlatıyor. "O gözleri unutmadım. İnsanın aklına gelebilecek yorgunlukların da ötesinde bir yorgunluktu bu. Dinlenmek nedir bilmeyen bir yorgunluk. İnsanların gözleri sanki kafalarının içine gömülmüştü de oradan bakıyorlardı. Sesleri ise çok uzaklardan, çok derinlerden geliyordu sanki. Bir hava akını yeni bitmişti, kör bir adam gördüm. Elinde değneğiyle kaldırımda duruyor, birinin kendini karşıya geçirmesini bekliyordu. Caddede trafik yoktu. Hava alevlerle do-

luydu; ama kör yine de kaldırımda, elindeki değneği yere vurarak, birinin gelip kendisini karşıya geçirmesini bekliyordu."

Bütün bu küçük çizgilerin gerisinde fon olarak akınlar, yangın, yıkıntılar var. O fonun önündeki basit olaylar, yine o fon yüzünden bir anlam kazanıyor.

Yaşlı bir kadın kolonya satıyordu. Şehre durmadan bomba yağıyordu; ortalık gündüz gibi aydınlanmıştı. Bombalar arasında, ufacık bir delikten gelen sesi hiç unutulur mu: "Kolonya! Uğur getirir!"

Bombaların düşüşünü kimse kesin olarak hatırlamıyor; ama bu ufacık çizgiler tazeliklerini yitirmemişler daha.

LILLI MARLENE

LONDRA, 12 Temmuz 1943 — Bu, bir şarkının öyküsüdür. Şarkının adı "Lilli Marlene". 1938 yılında Norbert Schultze ile Hans Leit tarafından Almanya'da yazılmış. Şarkıyı yayımlamak istemişler; ama hangi yayınevine başvurdularsa geri çevrilmişler. On iki yayınevi. Hiç biri kabul etmemiş. Sonunda İsveçli bir kız, Lola Anderson adlı bir şarkıcı, şarkıyı beğenmiş, repertuvarına almış. Ne zaman bir yerde şarkı söylese "Lilli Marlene"i en sona saklıyormuş. Boğuk, buğulu bir sesi varmış Lola Anderson'un.

"Lilli Marlene" basit bir şarkı. Bir sürü subay tanıyan, ama sonunda askerin birine tutulan bir kızın öyküsünü anlatıyor. Satırlarında gizli bir alay sezilen böyle şarkılardan bizde de çok var.

Derken Lola Anderson plâğa okumuş şarkıyı; şarkı yine tutulmamış. Bir gece Belgrad'dan yayın yapan bir Alman istasyonu plâğı çalmış. Rommel'in "Afrika Korps"u için yayın yapıyormuş istasyon. Elindeki plâkların büyük çoğunluğu bombardımanlar sonucunda kırılmış, kullanılmaz duruma gelmiş. "Lilli Marlene"i bulup çalmışlar. Ertesi sabah bütün "Afrika Korps"un dilinde "Lil-

li Marlene" dolaşıyormuş. Alman istasyonuna şarkının yeniden çalınması için mektuplar yağmaya başlamış.

Şarkının Afrika'da gördüğü bu ilgi Berlin'de duyulmuş. Eskiden bir opera sanatçısı olan Madame Goering "Lilli Marlene"i seçkin bir Nazi topluluğuna söylemiş bir gece. Ansızın ün kazanıvermiş şarkı, durmadan Alman radyosunda çalınmaya başlamış. Sonunda galiba Goering şarkıdan bıkmış, gizlice bir yasak kararı çıkarıvermiş. Ama bu arada olan olmuş bir kere. Lola Anderson "Askerlerin Sevgilisi" haline gelivermiş. Elden ele resimleri dolaşıyor, sahradaki portatif gramofonlardan buğulu sesi yükseliyormuş.

Şimdiye kadar yalnız Almanları ilgilendiren bir konuydu "Lilli Marlene". İngiliz Sekizinci Ordu'su bazı Alman askerlerini esir alıp da şarkının plâklarını buluncaya kadar. "Lilli Marlene" önce Sekizinci Ordu'da dilden dile dolaştı. Arkasından Avustralyalıların dillerine takıldı. Üstelik Avustralyalılar şarkının sözlerini de değiştirdiler. Bir kızın kirli serüvenlerini anlatan bir Alman şarkısı... Komutanlar pek hoş karşılamadılar bunu. Az kalsın yasaklayacaklardı. Ama yalnız İngiliz Ordusu değil, Amerikalıların Birinci Ordusu da "Lilli Marlene"i tutmuştu. Yasak kararının bir yarar sağlamayacağını gören komutanlar, askerlerin "müzik zevk"lerine karışmamayı uygun buldular.

Şimdi "Lilli Marlene" yine söyleniyor Afrika'da; bu kere söyleyenler, Amerikan askerleri. Ne yapsınlar, baştakiler bu kere şarkının sözlerini olduğu gibi değiştirdiler. Müzik aynı müzik, ama Alman aleyhtarı bir şarkı oldu çıktı "Lilli Mar-

lene". Böylesi tutar mı, zaman gösterecek. Kışla duvarlarının arkasında yine eskisi gibi söyleneceğine inananlar çok.

Böyle bir şarkı, kim ne yaparsa yapsın, mutlaka yayılır. Yayılmasını da kimseler önleyemez. Savaş şarkılarının savaşa dair olması, savaşı anlatması şart değil ki. Zaten savaş şarkılarının çoğu kadınlara ve aşka dair. Geçen savaşta oldukça yaygın bir ün kazanan "Madelon" ile "Tipperary" şarkılarının savaşla hiç bir ilgileri yoktu. Bu savaşın Avustralya askerlerinin dilinden düşmeyen bir başka şarkısı, "Waltzing Mathilda" da savaşı anlatmıyor; koyun hırsızlığı ile ilgili. Belki bazı topluluklar "Lilli Marlene"e saldırırlar Amerika'da, düşman şarkısı diye, kötü bir kadını anlatıyor diye... Ama nasıl olsa bir sonuç sağlamayacak böyle saldırılar. "Lilli Marlene" ölümsüz. Bir askere olan aşkı yalnız Almanları ilgilendirmiyor. Şarkılar siyasete benzemiyor; sınırları kolayca aşabiliyorlar.

Bir de şunu düşünmeli: Bütün o görültü patırtıdan, törenlerden, dökülen kanlardan sonra Nazilerin dünyaya verebilecekleri tek şey "Lilli Marlene" olup çıkarsa?.. Ne eğlenceli olur, değil mi?

ÇARPIŞMADAN ÖNCE

LONDRA, 13 Temmuz 1943 — İlgi çekici bir gerçek var: Çarpışmaların içine ne kadar girerseniz, savaş hakkındaki bilginiz o kadar azalıyor. Hele taktiklerden, stratejilerden hiç mi hiç haberiniz olmuyor. Düşmanın burnunun ucunda bulunan subayların hepsi, şu anda New York'ta, Stork Club'da yemek yiyen bir general kadar bilgili değil bu konuda. Washington'da Carlton Oteli'nde oturan subaylar ise, İkinci Dünya Savaşı'nın stratejisi konusunda bütün dünyayı ceplerinden çıkarırlar.

Manş'dan Alman gemilerine meydan okuyan denizcilerimiz de bu konuda bir şey bilmiyorlar. Gidip çarpışıyorlar sadece. Torpido gemilerinin bulunduğu kıyıda oturup bira içiyorlar. Gencecik çocuklar hepsi. Canlarını tehlikeye atmaktan çekindikleri yok. Bazıları denize açılıyor, dönmüyor. Bazıları dönüp yine bira içmeye koyuluyor. Ufacık gemileri var. Birer çatana gibi. Sinek siklet; ama düşmana ağır siklet bir boksörün yumruğunu indirebiliyorlar. Ellerindeki en büyük silâh, hızlı kaçmak. Torpidolarını atıp hızla dönecekler, düşman toplarından kaçacaklar.

Denizcilerin konuşmalarında tuhaf bir neşe var. Hiç düşmandan söz açılmıyor. Savaşın o kadar içindeler ki, savaştan sözetmeyi canları istemiyor herhalde. Düşmana Jerry adını takmışlar. Jerry'den söz açmıyorlar, açmıyorlar ama, taa içlerinde bir yerde onu duyuyorlar. Boğazlarına bir şey düğümlenmiş. Kocaman bir şey. Hava yolunu tıkamış. Soluk almakta güçlük çekiyorlar. Garip, sıkıntılı havayı gidermek için ne yapacaklarını şaşırmış gibiler. Soğuk bir fıkra anlatıyorsunuz; ona bile katıla katıla gülüyorlar.

Önlerinde birer bira bardağı. Tatsız mı tatsız bir bira. Ama herkesin önünde bir bardak... Boğazından geçmiyor hiç birinin. Zorlukla yudumluyorlar.

Duvarda bir saat var. Akreple yelkovan ağır ağır ilerliyor. Harekete epeyce var daha. En korkunç şey, beklemek. Hava raporları geliyor, Rüzgâr var, ama sert değil. Hareket edilecek. Düzinelerce gemi gidecek. Ortaklaşa bir hareket. Hollandalılar var, Polonyalılar var, bir de İngilizler. Polonyalıların gözleri pek. Tam onlara göre bir iş bu. Manş'ı geçen ufacık gemiler *Scharnhorst*'a saldırdıklarında bir Polonyalı varmış. Kendi gemisinden koca düşman zırhlısına tüfekle ateş etmiş durmadan. Hollandalılar soğukkanlı sâkin; İngilizlerde ise, her zamanki gibi, sanki çaya gidiyormuş gibi bir hava.

Harekete on dakika kala denizciler giyinmeye başlıyorlar. Karmakarışık elbiseler, üniformalar. İnsanın gövdesine yapışan deri pantalonlar giyiyorlar. Boyunlarına birer havlu sarıyorlar. Ceketlerinin yakalarını da havluların üstüne düğmeli-

yorlar. Ufak gemiler hep sırılsıklamdır. Pruvayı yeşil sular aşar, saklanacak yer de yoktur. Çarpışma sırasında belki de başlıklar geçirirler kafalarına, ama uzak bir ihtimal bu. Kendilerini öyle sıkıya sokacak göz yok bunlarda. Kolları yanlarına yapışmıyor; sımsıkı giyinmişler, âdeta şişmişler de ondan. Komutanları yaşlı mı yaşlı. İster inanın, ister inanmayın, tam yirmi iki yaşında. Bir destroyerden gelmiş. Akreple yelkovan hareket saatini gösteriyor. Kumandan, sanki tesadüfen vaktinde soruyormuş gibi, "Herkes hazır mı?" diyor.

Herkes yerinden kalkıp ağır ağır kapıya yürüyor. Bir süre sonra makinelerin gürültüsü duyuluyor. Artık boğazların tıkanıklığı geçmiştir. Rahat rahat soluk almak mümkün. Her şey hazır. Gemiler rıhtımdan çıkıp tek sıra oluyorlar. Baştaki gemi düdüğünü öttürüyor. Şimdi V şeklinde ilerliyorlar. Yeşil sular pruvaları aşıyor. Kimse savaştan, çarpışmadan söz açmadı.

KULÜBE

LONDRA, 14 Temmuz 1943 — Çavuş otların arasına uzanmış, boyuna çimen koparıyor. Koparduğı çimenleri, otları ağzına götürüyor sonra, biraz çiğneyip tükürüyor. Günlerden Pazar. Biraz ilerde askerler, siviller otların üstüne uzanmış yatıyor, çene çalıyorlar. Daha ötede ise, bir sıra insan, kiraladıkları iskemlelerin üstlerine oturmuşlar, balık tutuyorlar. Su, kürekler yüzünden hep dalgalı. Kuğular var. Onlar da amatör balıkçılardan durmadan tekme yiyorlar. Her balıkçının başında ufak bir seyirci topluluğu.

Çavuş, "Garip bir ülke burası," diyor. "Şuna bak. Sabahtan beri orada oturuyorlar da daha içlerinden biri tek balık bile tutamadı. Belki de balığın oltaya gelmesi hiç önemli değil kendileri için. Garip bir memleket. Herkes deli. Ben de keçileri kaçıracağım bu gidişle."

Ağzındaki çimenleri yeniden tükürüyor.

"Kafamı kurcalayan bir şey var," diyor. "İnanılmaz bir olay. Ben öyle hayaletlere, perilere filân inanmam. Ama bunu kendi gözümle gördüm. Şimdi de inanmıyorum ya... Düşündüm durdum.

Bir sebep bulmaya çalıştım bulamadım. Dedim ya, perilere inanmam; ama..."

Bir an durduktan sonra devam ediyor:

"Biz bir karargâhta otururuz. Şehrin epeyce dışında. Bir kilometre kadar ötemizde bir köy vardır. Arada bir yürüyerek o köye gider, iki kadeh içeriz arkadaşlarla. Savaştan filân konuşuruz."

İlerdeki amatör balıkçılardan biri izmarit boyunda bir balık yakalıyor sonunda. Bu, seyirciler ve öteki balıkçılar arasında öyle bir ilgi, öyle bir heyecan uyandırıyor ki "usta" balıkçının bir anda çevresi sarılıyor.

Çavuş, "Ben böyle balıklar az mı tuttum... Columbia Irmağı'nda," diye mırıldanıyor. "Neyse... Bir gece yine köyde içiyorduk. Benim yapılacak bir sürü işim vardı. Arkadaşlardan ayrılıp karargâha doğru yürümeye başladım. Bizim arkadaşlar içmeye devam edeceklerdi. Barda bir kız var, onu işletiyorlar, Hollywood yıldızlarını tanıdıklarını söylüyorlardı. Ben de yalnız başıma dönmek zorunda kaldım.

"O yolu en aşağı yüz kere yürümüştüm. Her adımını bilirim. Daracık bir yoldur; iki yanında çitler vardır. Çitler yüksek olduğu için de insan tarlaları göremez. Yol bir hendek gibidir. Hava pek karanlık değildi; koca koca bulutlar yaklaşıyordu. Yağmur yağacaktı galiba."

Bir süre duruyor, başından geçeni anlatmaya devam etmenin uygun olup olmayacağını düşünüyor. Kıyıya bakıyor. Kıyıda bir kuyruk var. Sandal kiralamak için sıra bekliyorlar.

Çavuş ansızın karar verip devam ediyor:

"Yolun yarısında bir ışık gördüm. Işık çitlerin

üstüne vuruyordu. Başımı kaldırınca, ufak bir kulübe gördüm. Kulübenin önünde bir bahçe vardı. Kocaman penceresinden içerisi görülebiliyordu. Işık da o pencereden geliyordu zaten. Biraz gayret edince odanın içini görebildim. Tatlı bir odaydı. Masanın üstünde bir lâmba, şöminede de ateş vardı. Bir iskemlenin üstünde bir kedi uyukluyordu. Masanın yanında da aşağı yukarı elli yaşlarında bir kadın oturmuştu. Örgü örüyordu. Orada durup biraz röntgencilik yaptım. İçerisi o kadar hoşuma gitmişti ki...

"Bir dakika kadar kulübeye baktıktan sonra yoluma koyuldum. Aklımı hep bir şey kurcalıyordu. Ne kurcalıyordu, bilmiyorum, ama bir şey kurcalıyordu işte. Birden kafamda bir ışık çaktı. Kulübenin karartma perdeleri yoktu. On aydır o yolu yürürdüm de bir kerecik olsun ışık görmemiştim. Evet tam on aydır. Dönüp kadına perdeleri kapatmasını söyleyeyim dedim. Olur a, bir inzibatın filân geçerken gözüne çarpar, kadın da cezayı yerdi. Arkama dönüp baktım. Kulübeyi göremiyordum, ama ışık vardı. Belki de inzibat filân geçmez diye düşündüm. Öyle güzeldi ki... Oda, şömine, aydınlık... Karartma adamın sinirlerini bozuyor."

Çavuş eline ufacık bir dal parçası alıp onunla bir çiçeğin dibini kazmaya başlıyor. "Yoluma devam ettim. Ama kafamı hep bir şey kurcalıyordu. Ne olduğunu anlıyamıyordum, ama kurcalıyordu işte. Yağmur serpiştirmeye başladı. Ahmakıslatan. Zararsız bir yağmur. Yapacağım işleri düşünmeye koyuldum. Pek de düşünemiyordum ya. Hep bir şey gizliden gizliye rahatsız ediyordu beni."

Çiçeği köküyle birlikte çıkarıyor. Köke yapış-

mış toprakları temizliyor. "Tam karargâha girerken kafama dank etti. Hep bir şey kurcalıyordu ya aklımı, sonunda ne olduğunu buldum. Orada kulübe filân yoktu aslında. Sadece dört duvar vardı. Yanmış, kapkara olmuş dört duvar. Hava akınları sırasında bir Alman uçağının attığı bomba kulübeyi yerle bir etmişti."

Parmakları tedirgin tedirgin oynuyor. Söktüğü çiçeği yeniden toprağa gömmeye çalışıyor. "Anlıyorsun ya," diyor, "beni en çok rahatsız eden şeyin ne olduğunu. Ben böyle masallara inanmazdım, yine de inanmam, onun için bozuluyorum."

SEBZE YETİŞTİRMEK

LONDRA, 15 Temmuz 1943 — Amerikan hava alanlarıyla İngiliz askerî kamplarının yakınlarında sebze bahçeleri göze çarpıyor. Titizlikle bakılmış, her çeşit sebzenin yetiştiği bahçeler... Kimin aklına gelmiş sebze yetiştirmek, bilinmiyor; ama bahçelerin sayısı her gün artıyor. Artık istasyonlar, hava alanları, kamplar kendi ihtiyaçları olan sebzeleri kendileri yetiştiriyorlar; hele yeşil salatadan geçilmiyor ortalık.

Bu fikir kimden çıkmış, bilinmiyor dedim. Her halde yapacak işleri olmayan bazı askerler vakit geçirmek için bu yolu seçmişlerdir. Önce birer-ikişer başlamışlardır bu işe, sonra topluluklarda çalışanların sayıları artmıştır. Şimdi her bahçede bir sürü asker çalışıyor. Hele bazı meraklılar var, onlar garip sebzeler yetiştirmek için boyuna araştırma yapıyorlar. Kimsenin aklına gelmeyen bir sebze yetiştirip arkadaşlarının alkışını kazanacaklar. Çoğu kere başarısızlığa uğruyorlar; çünkü buranın iklimi kendi vatanlarının ikliminden oldukça değişik.

Yetiştirmek için çalıştıkları sebzeler, sırayla, şunlar: Mısır, domates, biber. Ama İngiltere'nin

havası bunları yetiştirmeye pek uygun değil. Camlı bahçeler ister. Sıcak yetersiz. Domatesler küçük; nerde ülkemizin o sulu domatesleri? Mısır da olgunlaşmıyor bir türlü. Biberle uğraşmak umutsuz bir çaba. Ülkelerini özleyenler, özlemlerini sebze bahçeleriyle uğraşmakla gideriyorlar sanki.

İşe bir çeşit tutkuyla başlıyorlar. Önce kavun karpuz yetiştirmek istiyorlar, faydasız. Bu iklimde salatalık bile zor yetişiyor. O sıcak nerde? Armut, fasulya, soğan, patates yetiştirilebiliyor. Kabak, turp, havuç da öyle. Bahçeler bakımlı. Akşamları, sebze yataklarında çalışanların sayıları oldukça kabarık. Gidecek kaç sinema var ki? İngiliz meyhaneleri derseniz, onlar da tatsız. Bahçelerle uğraşmak zevkli bir şey; üstelik kendi yetiştirdikleri sebzeler, çarşıdan satın alınan sebzelerden çok daha lezzetli geliyor askerlere.

Kamplardan birinin karargâhı, kocaman bir İngiliz malikânesine kurulmuş. Bir zamanlar şatafatlı bir yermiş malikâne. Çevresinde bir sürü kış bahçesi varmış. Bahçeleri de güzel mi güzelmiş. Askerler dayanamamışlar, kolları sıvayıp sebze yetiştirmeye başlamışlar. Kimse kendilerine "çalışın" dememiş, büyük bir heyecanla kendiliklerinden çalışmışlar. Ömründe tarla, bahçe görmemiş şehir çocukları bile heveslenmişler. Bir sebze bahçesinin askerler arasında bu kadar yakın bir bağ kuracağı aklıma gelmezdi doğrusu.

Bir bakıyorsunuz, bahçe tam sebze vereceği sırada askerler başka bir kampa taşınıyorlar. Gözleri arkada kalmıyor; çünkü yerlerine gelenler işi onların bıraktığı yerden sürdürüyorlar. Yeni kampa giden askerler ise, eğer yeni yerlerinde hazır

bahçe yoksa, tohum ekip yeni baştan başlıyorlar. Bu sebze yetiştirme işi o kadar olumlu sonuçlar sağlamış ki, her kampa çeşit çeşit tohum göndermeye başlamışlar. Tohum bu? Ne kadar yer tutacak? Gerekli araçları ise ya kendileri yapıyorlar, ya da en yakın şehirden alıyorlar.

Sebze pişirme konusunda İngilizlerle bizim aramızda bazı ayrılıklar var. İngilizler sebzeleri iyice kaynatıyorlar. Kaynaya kaynaya tadı da, biçimleri de kayboluyor sebzelerin, yapışkan, lâpa gibi bir şey olup çıkıyorlar. Bizim ahçılar ise az pişiriyorlar. Sebzeler biraz sert kalıyor ama, tadı da bir şeye benziyor böylece. Sonra İngilizler, yemeklerine bizim kadar soğan koymuyorlar; baharat ise hiç kullanmıyorlar. Küçük sebze bahçeleri, yabancı yöntemlere bir çeşit başkaldırma simgesi.

Bazı İngilizler, Amerikalıların sebze bahçelerinde havuçları, turpları, soğanları koparıp da çiğ çiğ yediklerini görünce dehşete kapılmışlar. İki ulus arasındaki garip ayrılıklardan biri de bu olsa gerek.

DÜNYANIN BİÇİMİ

LONDRA, 16 Temmuz 1943 — Bu savaş, öteki savaşlara benzemiyor; öteki savaşlar gibi kazanılacağı da yok. Başka türlü kazanma, yenme olacak bu savaşın sonunda. Geçen savaşı hatırlıyoruz. Basit, kolay bir savaştı. Kaiser'le askerlerini yendik her şey bitti. Bitmesiyle birlikte umutlar tazelendi. Belki sonuçları iyi olmadı, o ayrı mesele. Ama savaşan askerler, umut içinde savaştılar ve cepheden ayrıldıkları zaman umutla ayrılıp evlerine koştular.

Bu savaş umutlu bir savaş değil. Çarpışan askerlerin kafalarında binlerce üzüntü, binlerce dert var. Düşmanı yok etmenin bu savaşı bitirmeyeceğini biliyorlar. Hangi askere isterseniz sorun, düşmandan korkmadığını, savaştan sonra neler olacağından korktuğunu söyleyecektir. Makineleşmiş fabrikalar, otomasyon yüzünden açıkta kalacak milyonlarca işsiz... Geçen savaş insana tatil gibi geliyor şimdi.

Savaş bitip de ülkelerine döndüklerinde nelerle karşılaşacaklar kimbilir?.. Belki de işsiz kalacaklar. Başvurdukları kapılardan elleri boş dönecekler.

İnsanlar son yirmi beş yıl içinde çok şeyler öğrendi. Artık büyülü kelimelere inanmıyorlar. Kelimelerden meydana gelmiş altın geleceklere inandıkları yok. Özgürlük, rahatlık istiyorlar. Yani, Connecticut'taki çiftliğini bırakıp savaşa mı katıldı bir asker... Connecticut'a dönünce yine o küçük çiftliğine kavuşmak, aç kalma tehlikesinden uzak, yine eskisi gibi yaşayabilmek istiyor. Bir asker işini bırakıp çarpışmak için İngiltere'ye mi geldi... Dönüşünde yine işinin başına geçmek, hattâ çocuklarını o iş için yetiştirmek istiyor. Okul istiyor; ihtiyarlığını, hastalıkları düşünerek para biriktirebilmek istiyor; para biriktiremezse bedava ilâç, hastahane istiyor. Hangi askerle konuşsanız bu endişelerin dile geldiğini duyarsınız. Çıkarları için çalışan bir kaç kişinin eline mi geçecek ülkeler? Bir kaç kişi para kazansın, zengin olsun diye enflâsyon mu yaratılacak? Bu adamlar ayda elli dolar kazanırken bir kaç kişi milyonlara mı konacak? Tutku denen şeyin yerle bir ettiği bir ülkeye mi dönecekler? Biri kalkıp da onlara bütün bu soruların cevaplarının hayır olduğunu söylese umutlu bir orduya kavuşurduk. Bu ordu düşmanı yenebilir. Ona kuşku yok. Ama evlerine dönüp de ülkelerinde bir kazanın derinden derine kaynadığını bir iç savaşın yolda olduğunu görmek istemiyorlar. Son bunalımın anısı akıllarından hâlâ silinmemiş, taptaze duruyor.

Fiyatların düşmemesi için kapanan çiftlikleri, kesilen domuzları hatırlıyorlar. Daha olmadan biçilen buğdayları. Akıllıca bir dağıtım sağlayamadıkları için, fiyatları da düşürmemek kavgusuyla, aptal önderlerin daha olmadan biçtikleri buğdayları. Rahat bir yaşama sağlamak için yapılan bü-

tün plânlar kâr duvarına çarparak paramparça olmuştu.

Yeniden öyle olmayacağı nereden belli? Durumun düzeleceğini kimse söyleyemez; söylerse askerlerin ellerine büyük bir silâh vermiş olur. Bizimkiler ne yapıyorlar peki? Mr. Jones, Mr. Wallace'a küfrediyor, Mr. Jeffers, Mr. Iskes'le döğüşüyor, o kadar. Başka bir şey yaptıkları yok.

Karaborsacılar harıl harıl çalışıyorlar Amerika'da Karaborsacılık yapanlar ise ne yankesiciler, ne de önemsiz hırsızlar. En iyi vatandaşlarımızdan bazıları. Askerler, ülkelerinde fiyatların yükseldiğini, yaşamanın gittikçe güçleştiğini duyuyorlar. Bir asker, yapayalnız bir insan değildir ki. Arkasında bir ailesi vardır; çoluğu çocuğu vardır. Onları geçindirecek parayı kendisi sağlamaktadır. Aldığı ve evine gönderdiği para ise, yazık ki, fiyatlarla birlikte yükselmiyor.

İşte bunları duyuyor. Gazeteler bu haberlerle dolu; evinden gelen mektuplar bu haberlerle dolu. Asker olduğu için yakınamıyor da. Yakınmak yasak. Orduda böyle şey olmaz. O da sadece üzülmekle yetiniyor. Bu savaşı bir an önce bitirip vatanına dönmek, kendi yokluğunda neler olmuş, neler bitmiş, kendi gözleriyle görmek istiyor. Ona istediği umut sağlanmazsa hangi özgürlüğe inanacak, biliyor musunuz? Anatole France'ın söylediği özgürlüğe: zenginlerin de, yoksulların da köprü altlarında eşit haklarla yatabildikleri özgürlüğe.

SİNEMA

LONDRA, 18 Temmuz 1943 — Londra ikindilerinden biriydi. Şehir dışındaki sinema, tıkabasa dolmuştu. Yaralı askerler vardı sinemada, artık iyileşmeye yüz tuttukları için film seyretmeye gidebiliyorlardı. Kadın askerler de göze çarpıyordu. Bir kaç saatlik izinlerini nerede geçirsinler? Sinemaya gelmişlerdi. Ev kadınları, alışverişten sonra genellikle sinemaya giderlerdi zaten. Bu kere de, şöyle bir uğramış gibi halleri vardı. Fabrika işçilerinin de. İzinlerini geçirmek için en iyi yer sinemaydı. Ön sıralarda ise çocuklar, perdenin dibine sokulmuşlardı.

Sinema kalabalıktı. Hastaneden tekerlekli koltuklarla gelmiş adamlar bile seyredecekti filmi. Film Veronica Lake'in bir filmiydi; adı *Bir Büyücüyle Evlendim*'di. Eski zamanlarda İngiltere'de yaşamış bir büyücünün hayata dönüşü ve başından geçenler olağanüstü bir komedi havasıyla veriliyordu.

Pek iyi bir film değildi, ama kötü bir film de değildi. Çocuklar filmi pek sevdiler. Bütün olanlara da inandılar, çünkü bütün filmlere inanır çocuklar.

Dışarda bulutlar alçalmıştı. Yağmur yağacak gibiydi, ama anlaşılan bulutlar yeteri kadar yağmur toplayamamıştı daha.

Veronica Lake, saçlarını bir gözünün üstüne düşürmüş, pijamalarını giyerek sevdiği adamın yatağının üstüne oturduğu anda on Alman uçağı İngiltere kıyılarında göründü. Radarlar uçakların farkına vardılar. Uçaksavarlar ateşe başladı. İngiliz uçakları hemen havalandılar. Alman uçaklarının ikisi derhal düşürüldü. Üçüncüsü bir tepeye çarptı. Gökyüzünde çılgınca bir kovalamaca oluyordu. Alman uçakları, uçaksavarlardan sıyrılıp Londra'ya doğru ilerlediler. Alarmlar, cankurtaran düdükleri harekete geçti.

Uçaklardan yalnız biri Londra'nın üstüne gelebildi sonunda. Bulutlardan çıktı. Tam altında sinema duruyordu. Alçaldı, alçaldı, bombasını bıraktı. Sinemanın çatısı havaya fırladı önce; sonra paramparça yere düştü. Perde kapkara oldu birdenbire. Uçağın pilotu döndü; yine sinemanın üstüne gelerek makinelisini boşalttı. Boz bulutlara yükseldi yeniden, arkasında çocukların çığlıklarını, korkularını bırakarak kıyıya yöneldi.

Artık herkes böyle durumlara alışmış. Ne yapmak gerektiğini biliyorlar. Bir kaç dakika içinde can kurtaran arabaları yıkıntının başındaydı. İtfaiyeciler harekete geçmişlerdi bile. Yıkıntıya girip kemikleri kırılmış çocukları çıkardılar. Hemen hastaneye yolladılar onları. Ölüleri ise bir yana ayırdılar. Onlar gömüleceklerdi. Hâlâ soluk alanlar, bağıranlar, ağlayanlar, doktorlara gönderildi.

Ameliyatlar bütün gece sürdü. Kurşunlar çıkarıldı; kollar, ayaklar, bacaklar kesildi. Akmış

gözler sarıldı. Narkozcular da iş başındaydılar. Hastaların daha fazla acı çekmemeleri için bayıltıyorlardı onları. Bütün gece sürdü bu. Doktorlar dikkatle, hızla çalıştılar. Çabuk kararlar verildi: Bu yaşamaz; bu, iki bacağı da kesilirse, yaşayabilir. Çabuk kararlar, çabuk ameliyatlar.

Kan getirildi. Başka insanların kollarındaki güç, çocuklara verildi.

Ameliyatlar bittiğinde sabahın dokuzuydu. Sinemada, yorgun itfaiyeciler, hâlâ ölü gövdeler buluyorlardı. Hastanedeki yataklarda ise, sargılar içinde çocuklar, yedi yaşlarındaki askerî hedefler yatıyordu. Duruma inanamıyorlardı; başlarından geçeni kavrayamamışlardı bile.

Mezarcılar, ölüler için büyük, uzun ortak bir mezar kazdılar. Veronica Lake, filmde yanmıştı; yalnız bazı parçalarda yaralı olarak kurtulabilmişti. Sabahtı. İnsanlar yeni yeni ağlamaya başlamışlardı. Sokaklar sessizdi.

Bir doktor, yatmadan önce, evinin yanındaki bara girip bir kadeh içki içti. Gözleri acıdan kıpkırmızı kesilmişti; kadehi dudaklarına götüren eli titriyordu.

LOKOMOTİF

LONDRA, 25 Temmuz 1943 — Er Lokomotif Mulligan, birdenbire kendini Londra'da, kahverengi bir Ford'un şoförü olarak buluverdi. Savaşta şoförlük vermişlerdi kendisine, subayları oradan oraya götürecekti. Lokomotif bu işten hoşlanmıyor değil. General olsun, teğmen olsun, bir takım subayları istenilen yere istenilen hızla götürüyor. Bırakıyor. Bekliyor. Yine alıyor. Saat kaçta nerede olacaksınız, onu söyleyin, sonra saat kaçta gelip alsın sizi, iki kelimecik yeter. Lokomotif tam zamanında şıp diye damlar.

Durumu yüzünden, belki de bir çok subaydan daha fazla sır biliyordur. Şöyle diyor: "Çoğu kere, ne konuşuyorlar, dinlemem bile. Dinlesem de, bir kulağımdan girer, bir kulağımdan çıkar. Düşünecek başka bir sürü işim var. Dert mi kalmadı?" Ordu konusunda olsun, kendi özel yaşayışı konusunda olsun, karınca kararınca bir felsefesi var. Terfiden mi söz açtınız, şunları söylüyor: "General olmak fena değil doğrusu. O yıldızları kim takmak istemez... Ama bir de savaşı kazanamazsak... O zaman yandı generaller. Er kaldığıma yatar kalkar dua ederim." Kendisine emir verilme-

sinden nasıl hoşlanmıyorsa, başkalarına buyurmaktan da o kadar hoşlanmıyor.

Şunlara karar vermiş: (1) Bu savaşı nasıl olsa tek başına kazanamayacak, (2) Savaş daha bir süre sürüp gidecek, (3) Evin yüzünü epeyce göremeyecek, (4) En iyisi adam gününü gün etmeli.

İngiltere'yi avucunun içi gibi biliyor. Köyleri, kasabaları, kuzeyde olsun, güneyde olsun bütün yolları biliyor. Avrupa'nın en iyi adres defteri diyorlar ona. Herkesle konuşuyor; konuştuğu kişinin de ne adını, ne adresini unutuyor. Bir albayı, iki binbaşıyı, bir de yüzbaşıyı bir kasabaya mı götürdü... Otele iniyor, baktı ki yatak felâket, yemekler berbat, hemen kafasındaki adres defterine başvuruyor. Nasıl olsa o kasabada bir tanıdığı vardır.

Lokomotif o akşam yemekte koca bir parça et ile taze sebze yer. Arkadaşlarının şerefine de iki kadeh içer. Tertemiz kolalı çarşaflarda, yumuşacık bir yatakta yatar. Kahvaltıda mutlaka günlük yumurta bulunur. Tam saatinde otele varır. Albay da, binbaşılar da, yüzbaşı da o gece kaya gibi döşeklerde soldan sağa, sağdan sola dönmüş durmuşlardır. Yemekler de midelerine oturmuştur üstelik. Lokomotif dinlenmiştir, çakı gibidir. Subayları alıp bir başka kasabaya götürür; sonra kafasını yoklar, adres defterini açıp bir arkadaş daha bulur.

Lokomatif pek yakışıklı değildir; ama öyle çirkin de sayılmaz. Tatlı tatlı konuşur, kendini dinletmeyi bilir. Kızlardan da pek hoşlanır. Ne yapar, ne eder, hep konuşacak bir kız bulur. Nasıl olur, bilinmez. Lokomotif'i götürüp çölün ortasına

bırakın. Etrafta ne köy, ne kasaba, tek ev bile olmasın. On dakika sonra dönün. Bir de bakarsınız, Lokomotif'in yanında bir kız. Ağzında Albay'ın sigaralarından biri. Bir yandan da Binbaşı'nın cikletlerinden çiğniyor. Ya Lokomotif? Lokomotif o anda kızın adıyla adresini defterine yazmakla meşguldür.

Kızlara ne öyle acemi çaylak gibi davranır, ne de usta kurt gibi. Onlarla yakından, candan ilgilenir. Zaten konuşurken bütün kadınlara "canım" der. Gerçekten de canıymış gibi davranır onlara, inandırıcıdır. Sonuç şudur: kadınlar bir daha görmek isterler onu. Savaş uzayıp gitse, ilerde bir bakarsınız Lokomotif'in başını kaşıyacak vakti kalmaz.

Mulligan son derece namusludur. Albay'ın sigara paketini olduğu gibi bir kıza mı verdi, hemen Albay'a durumu bildirir, Londra'ya dönünce aldığı paketin yerine bir başka paket koyacağını söyler. Albay için mesele değildir bu. "Ne zararı var," der. Bir kız bir paket sigara almış, ne olacak...

İngilizler konusunda da parlak düşünceleri vardır Lokomotif Mulligan'ın: "Sevdiğim İngilizlerle pekâlâ oturup çene çalıyorum. Sevmediklerime gelince, zaten onların suratlarını bile görmüyorum ki... Amerika'dayken nasılsam, şimdi de öyleyim." Amerikalılar bir yandan İngilizler bir yandan, bütün ülkeye propagandacılar yaymışlar. İki ülkenin askerlerinin kardeşçe yaşamalarını, omuz omuza, dostluk içinde savaşmalarını sağlamak için. İşte o propagandacılardan iki yüz tanesine bedel Lokomotif.

Savaşı düşünmüyor bile. "Bana ne savaştan,"

diyor. "Generaller düşünsün onu. Ben düşüneyim istiyorlarsa beni de General yapsınlar." Üç yıldır orduda. Gördüğüm en rahat askerlerden biri. Bir gün, "Al tüfeğini, cepheye git, çarpışacaksın," deseler gider. Ama düşünmez bile savaşı. Ancak, "Savaşı düşüneceksin," diye bir emir çıkarsa o zaman düşünmeye, biraz üzülmeye başlar.

Lokomotif'e ne savaştan? Her gittiği yerde yatacak yatağı, içecek içkisi, çene çalacak bir dostu var. Albay'ın sigaraları da bitmedikçe Lokomotif, rastladığı kızları eli boş bırakmaz ya, ona bakın siz.

BOB HOPE

LONDRA, 26 Temmuz 1943 — Savaşa katılmayanların askerlere bazı yararları oluyor. Bob Hope, bu bakımdan övülecek bir insan. Ne yapabiliyorsa yapıyor, canını dişine takıyor, oradan oraya koşuyor, elinden geleni esirgemiyor. Öyle bir hızla çalışıyor ki, bu hıza her insan dayanamaz.

Ne zaman bir kampa, bir karargâha, bir hava alanına, bir hastaneye giderseniz gidin, mutlaka şu sözleri duyarsınız: 'Bob Hope geliyormuş," ya da, "Bob Hope geçenlerde buradaydı." Genel Kurmaydan önemli bir subay teftişe çıkıyor. Herkesin gözleri yollarda. Ama o çok önemli kişiyi değil de, Bob Hope'u bekliyorlar.

Nereye gitse kahkahayla karşılanan bir komedyen Bob Hope. Zekâsını, alayını insanlara değil, durumlara yöneltmiş. Günde dört kere, bazen beş kere, seyirci önüne çıkıyor. Bazı kamplarda o kadar çok asker var ki, salon hepsini birden almıyor. Bob Hope, onun için gösterisini durmadan tekrarlıyor. Gösterilerini radyo da yayımladığı için, aynı esprileri iki-üç kereden çok yapamıyor. Bütün o hır-gür içinde yeni yeni gösteriler hazır-

lamak, taze espriler bulmak zorunda. Savaş başladığından beri bu böyle. Hiç durup dinlenmemiş. İnanılmaz bir şey. Enerjisi sonsuz.

Hope her yere gidiyor. Yalnız büyük kamplara değil, her yere. Özel görevlerle bir yere gönderilmiş ufak topluluklarda bile duyarsınız: "Bob Hope Perşembe'ye geliyormuş." Geleceğini haftalarca önceden bilirler. Gelmemesi, söz verip de gelmemesi, korkunç bir şey olur tabiî. Onun için, Hope söz verdiği yere ne yapar eder, gider. Taşıdığı sorumluluğun farkındadır.

Bazı askerler vardır. Oradan oraya dolaşıp dururlar. Yaptıkları işlerden kimse söz etmez; kimse onlara pek önem vermez; yine de savaşta çok önemli rolleri vardır. Unutulup gitmişlerdir sanki, belki de kendilerine öyle gelir. Ama Bob Hope İngiltere'dedir. Gelir mi acaba, yoksa gelmez mi? Bir gün öğrenirler ki, Bob Hope yakında gelecektir. Onları da hatırlayan olmuştur. Bob Hope bir çeşit köprüdür artık. Önemli olan, yaptığı esprilerin komikliği değildir, Frances Langford'un şarkıları da değildir. Bir simgedir Bob Hope artık.

Hayatta en zor şeylerden biri, hastanede komiklik yapmaktır belki de. O uzun, alçak yapılar her an düşman tarafından bombalanmak tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bahçelerde beyaz üniformalı adamlar kitap okur. Bu adamlar niçin beyaz üniforma giymişlerdir, bilir misiniz? Her an işlerinin başına geçebilmek, cankurtarana atlayıp bir yangına, bir yıkıntıya koşabilmek için. Hazırdırlar. Sinirleri her zaman gergindir. Koğuşlarda, yanyana sıralanmış yataklarda, gözleri yalnız kendi içlerine çevrilmiş insanlar yatar. Acı içindedirler. Ba-

zıları zor kımıldatır parmaklarını; bazıları da ancak başlarının ucundaki trapeze tutunarak gövdelerini kımıldatabilir.

Hastabakıcılar yatakların ayak uçlarında dolaşırlar. Zaman çok ağır ilerler. Her gün mektup gelse bile, insan iki mektup arasında haftalar geçmiş sanır. Yapılabilecek her şey yapılır; ama ilâçlar bu adamların hastalıklarını, iç yorgunluklarını gidermez ki. Hastabakıcılar, ne kadar iyi olurlarsa olsunlar, günleri kısaltamazlar. Bob Hope, arkadaşlarıyla gelip bu yorgun, bu sıkıcı, bu hasta yeri neşelendirecektir. Onların, o yalnız hastaların gözlerini dış dünyaya çevirecek, hastaneyi kaplayan kara sudan bir kahkaha tufanı yükseltecektir. Görev diye buna derler. Hastaların, gülerken, kemikleri sızlar bazen, karınları, sırtları, boğazları ağrır; ama kahkaha en iyi ilâçtır.

UFACIK BİR ŞATO

27 Temmuz 1943 — Cip anayoldan ayrılıp bir süre ilerledikten sonra duruyor. Önümüzde, taştan boz kemerlerin altında kocaman bir kapı. Parmaklıklı, demir bir kapı bu. Yapıldığı zaman, Amerika'da ancak bir kaç yüz göçmen vardı. Kapının arkasında bir nöbetçi görünüyor; gelip kâğıtlarımıza baktıktan sonra bizi selâmlıyor, cipi içeri bırakıyor.

Cip dar bir yoldan ilerliyor. Yolun iki yanında gövdelerinin çapı bir buçuk, hattâ iki metreyi bulan ağaçlar var. Yol kıvrımlı; bir tepeyi tırmanıyoruz. Uzakta bir kule. Biraz daha gittikten sonra eski korudan çıkıyoruz. Bir de bakıyoruz, güzel bir şatonun önündeyiz. Ufacık bir şato bu; sadece kırk odası var. Zamanında herhalde herkes bir kulübe gözüyle bakmıştır buna. Bir İngiliz kıralı yaptırmış, yine İngiliz olan sevgilisi için.

Kıralın hangi kıral, sevgilisinin de kim olduğu şimdilik gizleniyor. Öyle ya, Amerikan askerleri yatıp kalkıyor bu şatoda. Almanlar şatonun hangi şato olduğunu öğrenirlerse hemen bombalamaya kalkarlar. Şimdilik o tehlike yok. Burada bir sürü İngiliz kıralı, sevgilisi için böyle ufacık kulübeler

yaptırmış. Sayıları o kadar çok ki, Almanlar hangisini bombalayacaklarını şaşırırlar.

Şatonun önündeki bahçede, bir zamanlar İngiliz soylularının kılıç çarpıştırdıkları yerde, şimdi Amerikan askerleri var. Başlıklarını giymişler; omuzlarında silâhları, talim yapıyorlar.

Güller duruyor çalıların arasında. Kırmızı güller, beyaz güller. Lancaster ile York, kendilerine simge olarak bu gülleri almışlardı belki.

Kapının eşiği aşına aşına çukur haline gelmiş. Koridor öyle karanlık ki, insan tavandaki ağaçtan oyulma yüzleri seçebilmek için, gözünün alışmasını beklemek zorunda kalıyor. Bu koca koridorun ucunda bir Amerikan çavuşu oturuyor.

Biraz ilerledikten sonra bir odaya giriyorsunuz. Büyük bir salon burası. Daha aydınlık. Tavana kadar uzanan pencereleri gülleri, bahçeye, koruya, tepelere bakıyor. Camlar, türlü biçimlerde kesilerek yerleştirilmiş pencerelere.

Salonda bir de dev şömine var. İnsan başını eğmeden bu şöminenin içine girebilir; hattâ bir şilte atıp içinde uyuyabilir. Şöminenin üstünde tahtadan bir oyma. Salon askerlerin dinlenme yeri olarak kullanılıyor. Koltuklarda oturan inzibatlar radyo dinliyorlar. Duvarlardan birinin yanına ufak bir de bar yapılmış. Limonata falan satılıyor. İskemlesinde kaykılan bir er, tavandaki oymaları seyrediyor. Kucağında *Yank* dergisi var. Gözlerini kısarak bakıyor. Ansızın başka bir şeye topluyor dikkatini, bağırıyor: "Hey, Walter, Dodgers'in yirmi dört galibiyeti mi var, yirmi beş mi?"

Geniş merdivenlerden çıkınca bir başka koridorla karşılaşıyor insan. Koridorun iki yanında o-

tuz oda var. Kıralla metresinin dostları, konukları için yapılmış olacak. Zaten bu eski skandalı, zamanında herhalde ancak beş-altı yüz kişi biliyordu (kadının kocası dahil.) Odalar büyük; pencereleri bahçeye bakıyor. Hepsini çift katlı ranzalar doldurmuş. Ranzaların altlarında postallar. Dolapların üstünde başlıklar, havlular. Herhalde kıralın zamanında şato bu kadar temiz değildi.

Aşağıda, bir çeşit mağaraya benzeyen mutfak var. Ahçı, elmalı pasta yapıyor. Ocak, harıl harıl yanıyor. Ahçı, artık işinin hiç bitmeyeceğine inanmış; umutsuzluğa kapılmış gibi. Kıyamet kadar adam; günde üç kere doyurmak ister.

Şatoyu düzenli tutmak işi Texaslı bir üsteğmene verilmiş. Yardımcısı da Chicagolu bir asteğmen. Genç, ciddî ve arkadaş canlıları. Onlar için şato sadece bir kamp.

Askerler şatoya en çok uşakların, habercilerin yattıkları odalarda yakışıyor. Eskiden kıralın adamları yatarmış alt kattaki odalarda, şimdi bizim askerlerden bazıları yatıyor. Bahçeye cipler, zırhlı arabalar gelip gidiyor; koridorlarda başlıklı, silâhlı erler koşuşuyor. Şatoda ilk yaşayanlar da böyle telâşlı mıydı acaba? Kıral, şimdi "kiracılar"ı görse herhalde beğenir, onların kendi zamanında da şatoda olmalarını isterdi. Başı derde girmeyen, savaşmayan kıral görülmüş mü hiç?

YANK'LER GELİYOR

LONDRA, 28 Temmuz 1943 — Ufacık İngiliz istasyonu, yeşil çimenlerin, kırmızı gelinciklerin arasında. Saat 16:03'de Amerikan komutanıyla dört subay geliyorlar. Bir İngiliz subayı, makasçının kulübesinden çıkıp onları karşılıyor. "Tren dört dakika gecikecek," diyor. Bütün subaylar saatlerine bakıyorlar. Ana yoldan bir ekspres, saatte aşağı yukarı yetmiş mille, hiç durmadan geçiyor. Genç teğmen, "Ben de İngiliz trenlerini ağır gider sanırdım." diye mırıldanıyor.

Komutan, "Hızlı gitmede dünya rekoru İngilizlerindi," diye karşılık veriyor.

Bir başka hattan bir katar geçiyor. Katarın basık vagonlarına tanklar yüklenmiş. Tren boydan boya tank dolu. İstasyondan yüz metre kadar ilerde eski bir otobüs var. Otobüs, biraz değiştirilerek mutfak haline getirilmiş. Kızıl Haç'dan iki kız var otobüste, kahve pişiriyorlar. Yeni model mutfağın tepesine bir de hoparlör yerleştirmişler; hoparlör bir gramofona bağlı.

Komutan, "Şu koca kız var ya," diyor. "Ömür biri. Bu sabah saat altıda tam beş yüz kişi vardı kuyrukta. Kahve vere vere canı çıktı. Sonra da gra-

mafona bir İskoç havası koyup dansetti. Ömür biri." Meltem, kahve kokusunu getiriyor.

İngiliz subay, makasçının kulübesinden çıkıyor yine. "Üç dakika sonra burada," diyor. Subaylar bir daha bakıyorlar saatlerine. Tren, uzaktaki kıvrımda görünüyor. Gelip istasyonu geçiyor. Sonra geri geri gidip kendisine gösterilen makasa giriyor. Kompartmanlar başlıklı adamlarla dolu; hepsinin dizine silâhı dayalı. Yüzleri de üniformaları kadar kahverengi. Kucaklarında torbaları duruyor. Vakit öğleden sonra ama sıcak mı sıcak. Yaz günlerinde bile böyle ikindi zor bulunur.

Tren, istasyona girerken, otobüsteki gramafon "Mr. Five by Five"ı çalmaya başlamıştı. Ses taa uzaklara yayılıyor. Askerler başlarını çevirip müziğin geldiği yere bakıyorlar. Bir çavuş trenden atlayıp vagonların kapılarını açıyor. Askerler kımıldamıyorlar. Kara bıyıklı sert bir yüzbaşı, "Herkes aşağıya," diye bağırıyor. Askerler iniyorlar. Sırtları terden sırılsıklam olmuş, bitkin yüzlerle sıralanıyorlar. Askerlikte kullandıkları şeylerden başka neler almamışlar ki yanlarına... Gitar mı istersiniz, mandolin mi, gıcır gıcır iskarpinler mi... Torbalarına sokamadıkları için ellerinde taşıyorlar bunları. Hele biri... İçlerinden biri yanına bir tazı almış. Hayvanın boynuna bir tasma geçirmiş, ipinden tutuyor. Zavallı köpek, bayağı heyecan içinde.

Yüzbaşının buyruğuyla askerler, otobüse doğru ilerliyorlar. Tepedeki hoparlörden şarkıcı bas bas bağırıyor. Herkes bir bardak kahve alıyor. Sıradan çıkıp, sanki kaybolmuşlar gibi çevrelerine

bakınarak, kahvelerini içiyorlar. Koca kız, içlerinden birine soruyor:

'Nerelisin sen?"

"Michiganlı."

"Eee, komşu sayılırız öyleyse. Ben de Illinoisliyim."

Favorili bir delikanlı, kuru bir sesle, sanki sorması şartmış gibi, soruyor:

"Bu gece bir işin var mı, şekerim?"

Koca kız cevap veriyor:

"Ya senin? Senin bir işin var mı bu gece?"

Komik bir şey söylemiş sanki; askerler katıla katıla gülüyorlar.

Delikanlı, "Var mısın bir dansa?" diyor. Hemen oracıkta dansetmeye başlıyorlar.

Sarışın bir er, çekinerek bir teğmenin yanına yaklaşıyor.

"Affedersiniz, efendim," diyor. "Siz bir sinema yıldızı değil misiniz?"

"Evet, sinema oyuncusuydum," diye cevap veriyor teğmen, "savaştan önce."

"Filmlerinizi görmüştüm," diyor sarışın er. "Evdekilere sizi gördüğümü yazarım. Sahi," diye bağırıyor heyecanla, "bana bir imza verir misiniz? Eve göndereyim. Belki sizi gördüğüme inanmazlar da..."

"Tabiî," diyor teğmen; sonra erin uzattığı zarfın arkasını kurşun kalemle imzalıyor. Sarışın delikanlı, alıp imzayı inceliyor bir süre.

"Burada ne yapıyorsunuz?" diye soruyor.

"Ne mi yapıyorum? Sen ne yapıyorsan ben de onu yapıyorum. Savaşıyorum."

"Tabiî, tabiî... İmzanızı görünce size rastladığıma inanırlar."

Kahvesinden bir yudum aldıktan sonra bir soru daha soruyor:

"Londra'yı görebilecek miyiz acaba?"

"İzin çıkınca görürsün tabiî."

"İzin de kimbilir ne zaman çıkar..."

"Öyle uzun izine gerek yok ki... Kırk sekiz saatlik izin sana yeter de artar bile."

"Çok kız var mı Londra'da?"

"Tabiî. Bir sürü."

"Erkeklerle... Peki, erkeklerle konuşurlar mı?"

"Konuşurlar tabiî."

"Yaşasın," diye bağırıyor sarışın delikanlı. "Yaşasın!"

Yüzbaşı, "Herkes sıraya!" diye sesleniyor. Sarışın er, elinde kahve fincanıyla sıraya giriyor. Otobüsteki koca kız, "Hey babalık," diye bağırıyor ona. "Fincanı yürütme..."

Koşup fincanı kapıyor, sonra da askerin omuzuna hafifçe vuruyor. Sanki komik bir şey yapmış gibi, askerler kahkahadan kırılıyorlar.

BİR EL

LONDRA, 29 Temmuz 1943 — Asker, hastaneden verilen pijamasını, terliklerini giymiş, oturuyor. Yüzü soluk; bütün gövdesi hafifçe titriyor. Sol elinin pek iş görmediği belli. Önünde ufak bir uçak modeli duruyor. Masanın üstünde tahta parçacıkları, kâğıtlar, jilet, zamk, kibrit çöpleri var.

"Afrika'da yaralandım," diyor. "Midemden yaralandım. Ameliyat ettiler. İyileşti." Sol kolunu kaldırarak, "Beni rahatsız eden bu," diye ekliyor. "Fena kırıldı. Alçıdan çıkalı çok olmadı daha." Usul usul parmaklarını oynatıyor. "Pek bir şey duymuyorum. Yumruğumu bile sıkamıyorum. Hiç bir şey tutamıyorum."

Bir an susuyor. "Can sıkıntısı... Ben de bu uçak modeliyle vakit geçiriyorum işte. Hepsini sağ elimle yaptım. İyi ki, sağ elim yaralanmadı," Sol eline bakıyor, usul usul parmaklarını kımıldatıyor yine. "Doktor biraz çalışırsam, sol elimin yine eskisi gibi olacağını söyledi. Arada bir kımıldatmalıymışım. Ama bir şey duymuyorum ki kımıldatayım. Sol elim var mı, yok mu farkında bile değilim."

"Dün tuhaf bir şey oldu," diyor. "Hiç farkında değilim. Bir de baktım ki, sol elimle bir kibrit çöpü tutuyorum. Hemen doktora söyledim. Doktor arada bir parmaklarımı çalıştırmamı söyledi. Ne kadar istersem isteyeyim olmuyor. Kendiliğinden olursa o başka."

Uzun tırnaklarına ilişiyor gözü; "Tırnaklarımı uzattım." diyor. "Çok işe yarıyor. Taşan zamkları uzun tırnaklarımla kazıyıp temizliyorum.'"

Yine susuyor.

"Bu el canımı sıkıyor. Herhalde bir iş bulurum. Ona sıkıldığım yok. Bu elim çalışmıyorsa öteki de çalışmıyor değil ya. Karım için de üzülüyorum. Yaralandığımı biliyor. Ama bu kadar yaralandığımdan haberi yok. İyileşip döneceğim. Ama karşısında sakat birini bulsun istemiyorum."

Gözleri ateşle parlıyor.

"İnsanın karısına sakat dönmesi kötü bir şey. Hep biraz çarpık kalacak ama, hiç olmazsa oynasaydı, çalışabilseydi. Karım bir uçak fabrikasında şimdi. Aldığı para yetiyormuş. 'Üzülme,' diye yazıyor. Durun da resmini göstereyim size."

Elini pijamasının sağ cebine sokuyor. Aradığı nı bulamayınca sol elini öteki cebine sokuyor pijamasının. Bir cüzdan çıkarıyor ve o anda durumun farkına varıyor. Parmaklarını açıyor. Cüzdan yere düşüyor. "Hay Allah!" diye bağırıyor. "Gördünüz mü?" Sanki havada asılı kalmış eline bakarak, "Dünden beri iki oldu," diye mırıldanıyor. "İki günde iki kere oynattım."

YİNE LOKOMOTİF MULLIGAN

İNGİLTERE'DE BİR YER, 4 Ağustos 1943 — Kendisi ordu için çalışan değil de, orduyu kendisi için çalıştıran Lokomotif Mulligan'ın hayatı ve taktikleri hakkında yeni şeyler öğrendim.

Lokomotif'le yan yana yürüyorsunuz. Bir bakıyorsunuz, elinizde Lokomotif'in bavulu. Nasıl olmuş, nasıl bitmiş, belli değil. Bedava hamallık yapıyorsunuz, Lokomotif rahat. Geçenlerde on bir sterlin ödünç aldı benden. Nasıl verdim, bilmiyorum. Yalnız, verirken içimden bunun benim için bir şeref olduğu kanısı vardı. Nasıl olsa Mulligan, bu parayı geri verir bana; ama verirken de parasını bir soyguncuya kaptırıyormuş gibi bir tavır takınır.

Lokomotif boğazına çok düşkün. Askerlerin beyinlerinin midelerinde olduğunu ileri sürüyor. Bir kaç gün önce bir savaş gemisi yeni silâhlar getirmişti İngiltere'ye. Silâhları teslim alacak subaylar Mulligan'ın arabasına atlayıp rıhtıma gittiler. Gemiye çıkıldı. Kaptan köprüsünde içkiler içildi. sandviçler yenildi. Sonunda subaylar, kaptana teşekkür edip ayrıldılar, arabanın yanına geldiler. Bir de baktılar ki Lokomotif ortalarda yok.

Subaylardan biri, "Mulligan'ı nerede buluruz, biliyorum. Gelin de şu geminin mutfağına bakalım bir kere," dedi. Subaylar yine gemiye çıkıp mutfağa gittiler. Mulligan mutfakta bir iskemleye oturmuş, canını dişine takmış yemek yiyordu. Her çeşit konuda "fikir beyan ederken" yemek yemesini becerir Lokomotif. Ne bir kelime kaçırır, ne de bir lokma. Ağzı tıkabasa dolu olsun, yine de makineli tüfek hızıyla konuşabilir. Mutfakta da konuşuyordu. Çevresini saran dört denizciye harıl harıl bir kız kaçırma olayını anlatıyordu.

Subaylardan biri, "Mulligan, artık dönsek; ne dersin?" diye sordu.

Mulligan cevabı yapıştırdı:

"Ben de şimdi geliyordum, binbaşım. Ama kaptanın karnı acıkmıştır diye düşündüm. Ona sandviç hazırladım." Sonra arkasındaki sandviçleri denizcilerin eline tutuşturdu. Kendisi mi yiyecekti o sandviçleri, yoksa sahiden kaptana mı gönderecekti, orasını bilen yok. Biz yine Mulligan'a inanmış görünelim. Düşünceli bir adamdır Mulligan, hiç de bencil değildir. Gerektiğinde "ricat" etmesini bilir; bu yüzden de iyi askerdir.

Albayın karnı mı acıktı; Mulligan hemen koca bir çikolata çıkarıp Albay'a uzatır. Aslında çikolata Albay'ındır, ama ne zararı var... Lokomotif'i en iyi biçimde özetleyecek cümle belki de şu olacaktır: Albay kendi çikolatasını mı yemek istiyor, Mulligan Albay'ın çikolatasını Albay'a seve seve verir.

Mulligan'ı arada bir terfi ettirmek isteyen subaylar çıkıyor. Ama Mulligan bu, ister mi terfi etmeyi... Ne yapıp ediyor, terfiye engel oluyor. Ör-

nek mi istersiniz. Ufacık bir suç işliyor. Hapsi boylamayacak, ama terfiye engel olacak bir suç. Teftişte bir bakıyorlar, Lokomotif'in otomobili kirli. Tabiî terfi işi suya düşüyor, Lokomotif'te bir keyif, bir keyif...

Mulligan şimdiye kadar ne istediyse elde etmiş. Kadın mı istedi, izin mi istedi, yolculuk mu, arkadaş mı, ne istediyse... Şimdi de bir fino köpeği istiyor. Ufacık, minimini bir köpek. Nasıl olsa onu da bulur. Arabasıyla köpeğini gezdirir sonra. Yemek işine karışmaz; köpeğin yemeklerini sırayla subaylar verir. Akşamları bir yere mi gidecek Lokomotif, finoyu Albay'a bırakır; Albay da şeref duyar bundan. Mulligan'ın aklı varsa savaştan sonra da ordudan ayrılmaz. Zaten ayrılacağı yok, akıl onda tonla...

MUSSOLINI

LONDRA, 9 Ağustos 1943 — Mussolini istifa ettiği sırada gemi okyanusun ortasındaydı. Söylenti hemen yayıldı. Askerler de, hastabakıcılar da bunun çok önemli bir olay olduğuna inanıyorlardı. Tam beş gün Mussolini'nin istifasının sözü edildi.

Üç çavuş, rüzgârı kessin diye, bir cankurtaran sandalının yanına çökmüşler, Mussolini'yi konuşuyorlardı. İçlerinden biri, "Eğer doğruysa iyi bir haber" dedi.

"Evet, ama bakalım istifa mı etmiş, yoksa yürütmüşler mi? Musso'yu temizlemek isteyen kimbilir kaç kişi vardır. Herif bir kaç güne kalmaz ölürse hiç şaşmam."

'Doğru söyledin. İyi ki Musso'nun yerinde değilim şu anda."

Gemi bir saban gibi yarıyordu denizi.

Dinlenme salonunda bir teğmen, bir hastabakıcıya iskambil oynamak isteyip istemediğini sordu.

"Oynayalım," dedi hastabakıcı.

Teğmen ona doğru eğildi:

"Sen benim dediğimi yaz bir kenara. Biri mutlaka Duçe'nin canına okumuştur."

"Yani..."

Teğmen kartları kesti:

"Yani boğazını kesivermiştir. İnşallah acı çekmeden, çabucak ölmemiştir serseri."

Hastabakıcı suratını astı:

"Bakalım gerçekten güçlü bir adam mıydı, yoksa perde arkasından mı yönetiliyordu, şimdi anlaşılır."

"Nerden anlaşılacak! Öldü gitti."

"Niye anlaşılmasın?" diye sordu hastabakıcı. "Eğer gerçekten güçlü bir adam idiyse şimdi Faşistler çil yavrusu gibi dağılırlar. Hepsinin işi bitiktir. İhtilâl olur."

"Haklısın," dedi teğmen. "Hadi, dağıt kâğıtları."

Subayların salonunda Kaptan, koltuğuna kaykılmış, çevresindekilerle konuşuyordu:

"Aferin makarnacılara. Nasıl başladılar aslan gibi döğüşmeye..."

Bir albay, "Ne döğüşmesi?" diye sordu.

"Duymadın mı? Mussolini'yi yürüttükten sonra sokaklarda Faşist avına başlamışlar. Ufak bir ihtilâl. Hepsini temizliyorlarmış."

Albay, "Tam sırası işgalin," dedi. "Bundan iyi fırsat olamaz. Bizimkiler hazır olsaydı da, fırsat bu fırsat deyip hemen İtalya'yı işgal etseydik..."

Koridorda dolaşan nöbetçi, bir askerin buzdolabına yaklaşmakta olduğunu görünce bağırdı:

"Hey! Sakın o çileklere dokunayım deme!"

Asker, gülerek, "Ne cileğinden söz ediyorsun sen," diye cevap verdi. "Biz nasıl İtalya'nın altından girip üstünden çıktıysak hastabakıcılar da çileklerin öyle altından girip üstünden çıktılar. Sen uyu daha."

"İtalya'ya mı girdik?"

"Ne girmesi? Çizmenin yarısını bile tırmandık be... Şu anda Roma sokaklarında bizim inzibatlar piyasa yapıyor, sen ne diyorsun..."

Salonda, Kaptan, poker oynayanlara seslendi: "Bu olayı kutlayalım. Kimde viski varsa çıkarsın."

Bir albay, "Saçmalama," dedi gülerek. "Viskileri ikinci günde bitirdik..."

Bir başka albay, "Bende bir şişe olacak," dedi, salondan çıktı. İki dakika sonra elinde koca bir şişeyle döndü. Kadehleri doldurup birer yudumda içtiler içkilerini. Kaptan dönüp, boş kadehi lumbardan denize fırlattı. "Önemli bir olayın şerefine içtik." dedi, "bu içkiden sonra kimse aynı kadehi kullanamaz."

Viski getiren albay, "İtalya'yı bir ele geçirdik mi Almanya dayanamaz. Balkanları zor tutar elinde. Aşağıdan inmek isteyecekler. İnşallah Yunanistan da böyle bir ihtilâl olur. Türkiye de savaşa girdi girecek. Tam sırasıdır, belki şimdi bu olayı fırsat bilip girer."

Gemi rıhtıma yanaşırken hâlâ Mussolini'nin istifası ve istifanın doğuracağı sonuçlar konuşuluyordu.

AFRİKA

AFRİKA UÇAĞI

KUZEY AFRİKA'DA BİR YER (Londra kanalıyla), 26 Ağustos 1943 — Sabahleyin dokuzda, Afrika'ya gitme izninizin çıktığını haber alıyorsunuz. İlgili daireye gidiyorsunuz. "Bu gece gidebilir misiniz?" diye soruyorlar. "Bavulunuz üçte burada olmalı. Yedi buçukta şu adrese başvuracaksınız. Sakın gecikmeyin."

Vakit nerdeyse öğle olmuştur. Kıta değiştireceksiniz, kolay mı; yapılacak binlerce şey var. Eşyalarınızı bir bavula koyuyorsunuz; bir başka bavula ise yanınıza almayacağınız şeyleri, kalın giyecekleri, kitapları, kâğıtları yığıyorsunuz. Kimlerle randevunuz varsa hepsine telefon edip özür diliyor, Afrika'ya gideceğinizi söylüyorsunuz.

Saat yedi buçukta size verilen adrestesiniz. Ondan sonra her şey yağ gibi akıp gidiyor, sizin bir şeye karıştığınız yok. Sekize çeyrek kala askerî bir kamyondasınız. İstasyona doğru hareket ediyorsunuz. İstasyonda askerî bir tren bekliyor. Hayalet tren diyorlar adına, nereye gideceğini kimse bilmiyor çünkü. Her çeşit asker var trende: komandolar, evlerine dönecek subaylar, elleri çanta-

lı kuryeler. Komandolar tabanca, bıçak taşıyorlar; hepsinin sırtında birer çanta. Çoğunun yüzü sapsarı. Aylardır sahrada savaşmaktan bitmişler, yorulmuşlar.

Ufak bir havacı topluluğu birayla adamakıllı sarhoş olmuş. Bağıra bağıra şarkı söylüyorlar. Trenin düdüğü çalıyor; herkes vagonlara doluyor.

Vagonlar ya yataklı, ya da kuşetli. Herkes doğru yatağa gidiyor. Koridorda şarkı söyleyen havacılar pencerelerden sarkıp istasyondaki kızlara lâf atıyorlar. Tren hareket ediyor. Işık yok. Karanlıkta kapkara bir tren. Şarkıcılar, konserlerini kesmek zorunda kalıyorlar tabiî.

Sabahleyin dört buçukta kapınız vuruluyor. Açıyorsunuz. Çay gelmiş. Aceleyle çayı içip tıraş oluyorsunuz. Saat beşte duruyor tren. Soğuk, yağmurlu bir hava. Nereye geldiğinizi bilmiyorsunuz. Kimse söylememiş. Askerî kamyonlar bekliyor; yolcuları hava alanına götürecekler. Yerlerde su birikintileri. Bir kamyona tırmanıyorsunuz; çok geçmiyor, koca bir hava alanındasınız. Bütün dünyaya yiyecek ve insan taşınıyor bu alandan. Yağmurun ötesinde uçaklar. Savaş uçakları. Ufak yolcu uçakları. C-54'ler.

Büyük ve rahat bir hava alanı. Salonları, bir barı, kocaman bir de lokantası var. Dışarısı soğuk. İçerdeki şömineler harıl harıl yanıyor. En büyük salonda yolcular, gitmek için uçaklarının hazır olmalarını bekliyorlar. Bazıları bir haftadır burada, bazıları da yeni gelmiş. Bir gramafonda bir şarkı. Dinah Shore'un sesi. Kanapelerde, koltuklarda uyuklayanlar var.

İlgili memuru başvuruyorsunuz. "Bir buçukta

gelin, ne zaman hareket edeceğinizi o zaman öğrenirsiniz," diyor.

En yakın şehir bir kaç mil ötede. Askerler bir süre dolaşıp yine salona dönüyorlar. Yapacak işleri yok; oturup çizgi-roman okuyorlar. Pek keyiflenmiyorlar okurken, ama sayfaları ilgiyle çeviriyorlar.

Memur, "Sekiz saat içinde hareket edersiniz herhalde," diyor. Yine dolaşıyorsunuz. Bir uçak havalanmaya hazırlanıyor. Memlekete gidiyor. İçindeki yolcular yarın New York'da olacaklar. Amerika'dan yeni gelmiş olanlar bile kıskançlıkla bakıyorlar onlara. Herkes bir yolcu bulmuş, ondan ricalarda bulunuyor. "Karıma bir telefon edip beni gördüğünüzü söyler misiniz? İşte telefon numarası." İzin çıksa mektup da verecekler ama elden mektup göndermek yasak.

Amerika'ya dönenler verilen telefon numaralarını bir kenara yazıyorlar. Ufak bir sorumluluk taşırmış gibi bir halleri var. Durumlarından çok memnunlar. Koca uçağa biniyorlar; kapı kapanıyor. Dört motorlu bir uçak bu; daha tekerlekleri yerden kesilmeden yağmurda kayboluyor. Hava alanı ıpıssız kalıveriyor birden. Şöminedeki ateşlerin başına geçiyor askerler, aylarca öncesinin *Esquire*'larını *New Yorker*'larını, taa Nisan'dan, Mayıs'dan kalma *Life*'ları okumaya koyuluyorlar.

Memur, "Afrika uçağı on beş dakika sonra kalkacak," diyor. Uçak kalabalık olur sanıyorsunuz, olmuyor. Bir komandoyla iki sivil var yalnız. Bir C-54-A uçağı bu. Yolcular toparlanmaya başlıyor. Herkes duygusuz, yorgun. Kimsenin Afrika'ya gider bir hali yok.

Bir süre yağmurda duruyoruz, titreyerek. Adlarımız okunuyor. Merdiveni tırmanıp kapıdan giriyoruz. Uçağın pencereleri kapatılmamış. Tıpkı Amerika'daki gibi. Yani dışarısı seyredilebilecek. Koca kapılar gürültüyle kapanıyor; dışardan pervanelerin sesi geliyor.

CEZAYİR

CEZAYİR (Londra kanalıyla), 28 Ağustos 1943 — Cezayir bu haliyle bir hayal şehre benziyor. Zaten şehirde çeşit çeşit insan yaşıyor; şimdi bunlara bir de Amerikalılarla İngilizler eklenmiş. Develerin, atlı arabaların arasında cipler dolaşıyor. Gün ışığı bembeyaz şehrin üstüne vurunca insanın gözleri kamaşıyor. Denizden rüzgâr esmedi miydi, sıcak ortalığı kasıp kavuruyor.

Yollarda üzüm yüklü arabalar, askerî konvoylar, atlı Araplar, Kanadalılar, Amerikalılar var. Fransızlar upuzun kırmızı şapkalarıyla taa uzaklardan seçiliyorlar. Renk renk üniformalar, çeşit çeşit renkler. Bazı Fransızlar, üniforma yetişmediği için, Amerikan üniformaları giymek zorunda kalmışlar. Uzaktan bir Amerikalı görüyorsunuz ya, yaklaşın bakalım, gerçekten Amerikalı mı... Üniformanın altından bir Arap ya da, ne bileyim ben, bir Senegalli çıkabilir.

Sokaklarda konuşulan dil de insanın tuhafına gidebilir. Herkes her dili konuşuyor burada. Bizimkiler de duruma ayak uydurmuşlar. Georgia aksanıyla ne Fransızcalar, ne Arapçalar dinlemek

mümkün. Konuşma başlıyor; bizim askerler önce İngilizce konuşuyorlar bir süre, sonra cümlelere Fransızca kelimeler serpiştirerek devam ediyorlar. Aslında dilleriyle değil de, elleriyle konuşuyorlar. Bu bakımdan ustalaşmış sayılırlar. Ayrıntıları bile verebiliyorlar elleriyle.

Karşılarındakiler, Fransızlar, Araplar da öyle. Onlar da önce kendi dilleriyle cevap veriyorlar. Arada bir bir kaç kelime İngilizce. Sonra gelsin el kol hareketleri. Pekâlâ anlaşıp gidiyorlar işte. Zaten bazı istekler, duygular kolayca anlatılabiliyor. Su içmek, içki içmek istediğini belirten el işareti kalıplaşmış. Öfke, dostluk, aşk konusunda da belli el işaretleri var, onlar kullanılıyor.

Para derseniz o başlıbaşına bir sorun. Bir frank iki sente bedel. Franklar da kâğıt para... Beş, on, yirmi, elli, yüz ve bin franklık banknotlar var. Kurutma kâğıdına benzeyen bir kâğıda basmışlar. Hemencecik yırtılıyor.

Cebinize koysanız, terden sırılsıklam oluyor, elinizde tutsanız yırtılıyor. Bazı dükkânlar yırtık parayı da kabul etmiyor üstelik. Zavallı askerler ne yapsınlar?.. Paraları sadece yırtık değil, rakamları bile silinmiş durumda oluyor çoğu kere. Bir de Amerikan parası var. Amerika'da kullanılan para değil, "istilâ parası" olarak adlandırılmış bir para bu. Cezayir'de değeri yüksek.

Burada hemen bir turist pazarı kurulmuş. Sepet mi istersiniz, kilim mi istersiniz, yelpaze mi, mangal mı, ne isterseniz kolayca alabiliyorsunuz. Ülkelerine dönüp dönemeyecekleri bile belli olmayan askerler boyuna alışveriş ediyorlar. Herkes, Amerika'daki akrabalarını, arkadaşlarını düşüne-

rek bir şeyler alıyor. Büyükanne bu Cezayir şalına bayılır. Ya şu İtalyan karabinası? Charley Amca'nın şöminesinin üstüne ne yakışır... Birdenbire bir emir çıkıyor: Herkes yanına yalnız kendi eşyasını alacak! Ya bir yere emanet ediyorlar aldıklarını, ya da düşük fiyatla satıyorlar. Biz ne koleksiyoncu bir ulusmuşuz meğer. Yeni bir şehre gidiyorlar. İlk iş: Alışverişe çıkmak.

Oteller saat beşte çok kalabalık oluyor. Herkesin oturup çene çalma, bir şeyler içme saati. Sert içki aramak boşuna. Limonata, soğuk şarap, bir de portakal şarabı var. Yer fıstığından bira da yapıyorlar, ama bira bu, fıstık gibi kokunca pek hoş olmuyor. Şarap güzel, serinletici. Viski tadına alışmış damaklar biraz hayal kırıklığına uğruyorlar gerçi; yine de pekâlâ idare ediyor işte.

Randevu yerleri de otellerin salonları. Sevgililer masaların çevresinde toplanıp tatlı tatlı konuşuyorlar. Fransız kadınları güzel. Kalın, tahta tabanları olan ayakkabılar giyiyorlar, ama çekiciliklerinden bir şey kaybettirmiyor bu. Hepsinin elbiseleri birbirine benziyor. Zaten az elbiseler var. Makyaj malzemesi, saç boyası hak getire. Ne yapsınlar, saçlarının birer buklesini boyuyorlar yalnız; bu da onlara garip bir hava kazandırıyor.

Saat beş sularında sokaklar, *"Stars and Stripes, Stars and Stripes!"* diye bağıran kara Arap çocuklarıyla doluyor. Ordu gazetesinin adı bu. Askerlerimizin tek haber kaynağı. Aslında, burada pek haber alamıyor insan. New York da, Londra da haber bakımından çok daha zengin. Dedim ya, insan savaşın ne kadar içine girerse, savaş üstüne bilgileri o kadar azalıyor.

Buradaki askerlerin savaşa pek aldırdıkları yok. Amerika'da, savaş hazırlığı yapan askerlere hiç benzemiyorlar. Bunları ilgilendiren başlıca konular yemeklerin iyi çıkıp çıkmaması, çavuşla kavga edip etmeme, şarabın fiyatının yükselip yükselmemesi, Amerika'dakiler buraya gelsinler, belki onlar da böyle olurlar.

SAAT KAÇAKÇISI

KUZEY AFRİKA'DA BİR YER (Londra kanalıyla), 31 Ağustos 1943 — Gece yarısını geçmişti. İnzibat çavuşlarından biriyle bir teğmen ciple Oran'dan yeni çıkmışlardı. Yıldızlı bir Afrika gecesiydi. Genç bir adamdı teğmen, çavuşa güveni vardı. Onun için ciple hiç ilgilenmiyor, etrafı seyrediyordu. Bir ara, "Gidip mühendislerin orda birer kahve içelim," dedi. "Şu ilerdeki köşeyi döneceksin."

O anda önlerine kocaman bir askerî kamyon çıktı. Saatte altmış mil kadar hızla, iki tekerleğinin üstünde döndü köşeyi; yanlarından, cipe sürtünürcesine geçti. "Hay Allah," dedi çavuş, "takip edeyim mi?"

Teğmen, "Yakalayalım," diye cevap verdi.

Çavuş cipi gazladı. Çok geçmeden kamyona yetiştiler. Durdurup bir kenara çektiler onu.

Kamyonda üç adam vardı, üçü de öne oturmuştu. İçkiliydiler. Çavuş, el feneriyle kamyonu şöyle bir araştırdı; boş iki şarap şişesi buldu. "Çıkın dışarı," dedi. Çıkanları sırayla kontrol etti, hepsinin arka ceplerini, pantalonlarının paçalarını araştırdı.

Teğmen, "Arabayı kim kullanıyordu," diye sordu.

Ufak tefek, şişman bir asker, "Bilmiyorum," diye cevap verdi. "Daha önce hiç görmedim onu. Sizin geldiğinizi görünce kamyondan atlayıp kaçtı. Biz şöyle bir dolaşmaya çıkmıştık. Bizi kamyona aldı, 'Biraz gezelim,' dedi, biz de bindik." Ezberlemiş gibi söylüyordu kelimeleri.

"Kamyonu nereden aldınız?"

"Söyledim ya, efendim, bizim bir şeyden haberimiz yok. Yolda gidiyorduk. O adama rasladık. Bizi kamyona aldı."

"Adı ne?"

"Bilmiyorum. Biz ona Willie adını taktık. O da bu adı beğendi, 'Peki Willie deyin bana,' dedi. Asıl adını bilmiyoruz."

"Binin cipe," dedi çavuş. "Kamyonun anahtarını aldım, teğmenim. Birini göndeririz. Hadi bakalım, cipe!"

"Bizim bir suçumuz yok ki, çavuş. Niçin götürüyorsun bizi Willie adında biri."

"Kapa çeneni de bin bakalım," dedi çavuş.

Askerlerin üçü de, cipin arka sırasına yığıldılar. Çavuş direksiyona geçti, teğmen de yüzü askerlere dönük, ön sıraya oturdu. Ufak tefek, şişman asker durmadan konuşmak istiyordu. Cip, Oran sokaklarına girip bir inzibat karakolunun önünde durdu. Sokaklar kararmıştı, binalardan tek ışık sızmıyordu dışarı. Onun için, karakolun içine girdiklerinde gözleri kamaştı. Bir teğmenle bir çavuş oturuyordu karakolda.

"Çıkarın kimliklerinizi bakalım," diye gürledi çavuş. Sonra kimliklere bakarak önündeki defte-

re notlar almaya başladı. "Cebinizde ne varsa onları da çıkarıp şu kutuya koyun." Kaleminin ucuyla, masanın üstünde duran bir puro kutusunu gösterdi.

Ufak tefek adam, "Ama cebimdekiler benim kendi malım." diye karşı koyacak oldu.

"Makbuz veririz. Çıkar cebindekileri. Kollarını sıva."

Ufak tefek, şişman adamın yanındakiler hiç konuşmuyor, sadece olanları seyrediyorlardı.

"Kamyonu kim kullanıyordu?"

"Willie adında biri. Kamyondan atlayıp kaçtı."

Çavuş, öteki askerlere döndü. "Kim kullanıyordu kamyonu?" diye sordu.

İkisi de başlarıyla şişman askeri gösterdiler.

Şişman, hafifçe, "Namussuzlar," diye söylendi, "Alçak namussuzlar sizi..."

"Sıva kollarını," dedi çavuş. "O da ne? Dört kol saati birden. Bir GI saati bu. Devletin malı. Nerden buldun?"

'Birine borç para vermiştim. Rehin aldım. Borcunu ödeyince geri vereceğim."

"Çıkar cüzdanını."

Şişman, kırmızı, deri bir cüzdan çıkardı:

"Makbuz isterim. Bunu alnımın teriyle biriktirdim."

Çavuş, cüzdanı elinde şöyle bir salladı. "Vay canına," dedi; sonra içindeki paraları çıkardı:

"On bin Cezayir frangı, üç bin de Amerikan doları."

"Hayatım boyunca biriktirdiğim para bu. Makbuz isterim."

Masanın arkasında oturan üsteğmen, hareke-te geçti. "Ayrı odalara kapayın onları, çavuş," de-di. "Ben konuşurum onlarla. Siz kamyona bir kaç kişi gönderin. Etrafı, tarlaları arasınlar. Belki bir sürü saat bulurlar. Araplar saatlerin tanesine kırk papel veriyor. Kapayın şunları bir odaya."

Şişman, "Willie adında biri," diye yakınıyor-du; "biz yolda yürüyorduk. Willie adında biri, kam-yonla geldi yanımıza. 'Atlayın da biraz dolaşalım,' dedi. Biz de bindik."

Gözleri, öteki askerlere ilişti. Yumuşak yüzü birdenbire asılıverdi:

"Ah, alçak namussuzlar sizi..."

YİRMİ DOLARA

KUZEY AFRİKA'DA BİR YER (Londra kanalıyla), 1 Eylül 1943 — Sligo ile "Çapkın" kırk sekiz saatlik izinlerini kullanıyorlardı. Cezayir'deki meyhaneler akşam sekiz oldu mu kapanıyordu; ama sekize kadar ikisi de çakır keyif olmuştu bile. Yanlarına birer şişe şarap alarak kıyıya gittiler. Sıcak bir geceydi, şişeleri dipleyince elbiselerini çıkarıp suya girdiler. Başlarını suyun yüzünde tutacak biçimde oturup çene çalmaya başladılar.

"Nasıl, keyfimiz gıcır; öyle değil mi, Çapkın?" dedi Sligo. "Beleş plâj. Şimdi Amerika'da olsan böyle bir denize kıyamet kadar para verirdin."

"Ben New York'da olmayı tercih ederdim," dedi Çapkın. "Çok özledim New York'u. Annemi görür, sonra da lig maçlarına giderdim."

"Canım, New York da çok kalabalık bir şehir."

"Burası da çok ıssız."

"Lig maçları dedin de... Bak, bu doğru; lig maçlarını ben de özledim." Sligo bir süre konuşmadı. "Artık memlekete gitmenin zamanı geldi."

"Memlekete mi?"

"Öyle ya. Buradan bıktım. Artık dönsem iyi olacak. Ligleri özledim."

"Memlekete nasıl döneceksin? Olacak şey değil bu. Hayal kurup durma."

Şarap içini iyice ısıtmıştı Sligo'nun. Deniz de güzel mi güzeldi.

"Amerika'ya döneceğim. Var mısın bahse?"

"Kaç parasına?"

"Yirmi dolara."

"Dönemezsin," dedi Çapkın.

"Var mısın bahse?"

"Varım tabiî. Ne zaman vereceksin?"

"Verecek olan ben değilim ki. Sen sulanacaksın yirmi doları. Hadi, şimdi çıkıp kumlarda biraz kestirelim."

Biraz ilerde, rıhtımda gemiler vardı. Tanklar, silâhlar getirmişlerdi Amerika'dan. Kuzey Afrika çarpışmalarından kalan bozuk silâhları, demir, çelik parçalarını yeniden silâh yapılmak üzere Amerika'ya götüreceklerdi. Sligo ile Çapkın bir süre gemileri seyrettiler. Yüz kadar da İtalyan esiri vardı rıhtımda; onlar da Amerika'ya götürüleceklerdi. Esirlerin bazılarının üstlerindeki elbiseler paramparça olmuştu. Bazılarına da Amerikan üniformaları giydirmişlerdi, zavallılarda elbise diye bir şey kalmamıştı çünkü. Esirler, Amerika'ya gidecekleri için pek üzülmüşe benzemiyorlardı. Gemiye binmek için emir bekliyorlardı.

'Şunlara bak," dedi Çapkın. "Bunlar gidecekler, biz burada çürüyeceğiz. Ne yapıyorsun, Sligo? Niye üstüne başına yağ sürüyorsun?"

"Yirmi papel," dedi Sligo. "Bir gün seni bulup yirmi papelini alırım elbet." Başından şapkasını çıkarıp Çapkın'a verdi. "Bu da benden sana

ufak bir hediye."

"Ne yapacaksın, Sligo?"

"Sakın ardımdan gelmeye kalkma. Yirmi papel. Unutma haa. Hadi, artık New York'da görüşürüz."

Sligo, dostça bir selâm çakarak, Çapkın'ın yanından uzaklaştı. Yırtık gömleği, kirli pantalonuyla esirlerin arasına karıştı.

Kısa bir süre sonra nöbetçilere, esirleri gemiye bindirmeleri için emir verildi. Çapkın, uzaktan Sligo'nun sesini duydu:

"İtmesene be adam. Ben esir filân değilim."

Bir nöbetçi bağırdı:

"Kapa çeneni! İngilizce biliyorsun diye numaranı yutar mıyız sandın?"

Sligo'yu iskeleye doğru iteledi.

Çapkın olanları, biraz hayret, biraz da keyifle seyrediyordu.

"Ben Americano'yum, Americano askeri. Beni bu gemiye bindiremezsin!"

Çapkın bir de baktı Sligo nöbetçiye yumruk atmaya başlıyor... İşte o anda olan oldu, nöbetçi elindeki copu kaldırdığı gibi Sligo'nun kafasına indiriverdi. Sligo'nun da istediği buydu zaten. Öfkeli ve yalancı "İtalyan esiri"ni gemiye taşıdılar.

"Vay canına," diye mırıldandı Çapkın. "Ne herif be... Bir şey de yapamazlar şimdi ona. Tanıkları var. Yirmi papel eder bu numara."

Uzun süre kıyıda oturdu Çapkın. Geminin hareketini seyretti. Çatanalar, koca gemiyi denizaltı ağlarının arasından geçirdiler. Gemi, uzaklarda başka destroyerlerle buluştu. Çapkın kalkıp Cezayir'e indi. Bir şişe şarap alıp yine kıyıya, kırk sekiz saatlik iznini kullanmaya döndü.

İMZALI BANKNOTLAR

AFRİKA'DA BİR YER (Londra kanalıyla), 2 Eylül 1943 — İmzalı banknotun ne olduğunu soracaksınız. Savaştan önce çıkmış, savaş sırasında da hızla yayılmış bir moda bu. Eskiden, uçakla okyanusu aşanların sayısı parmakla gösterilirken, akıllının biri, okyanusu uçakla geçtiğini isbat etmek için cebinden bir dolarlık banknot çıkarmış, üstünü mürettebata imzalatmış. Ondan sonra gelsin birer dolarlar. Bu, önce uçak pilotları ve yardımcıları arasında moda olmuş. Bir pilot, uçakla okyanusu aştığını mı söylüyor, hemen arkadaşları onun imzalı banknotunu görmek isterlermiş. Pilot imzalı banknot gösteremezse arkadaşlarının hepsine birer dolar vermek zorunda kalırmış.

Okyanusu aşan uçakların sayısı çoğaldıkça imzalı dolarların sayısı da çoğalmış. Pilottu, pilot yardımcısıydı, yolcuydu derken ortalıkta yüz binlerce imzalı banknot dolaşmaya başlamış.

Bu gelenek savaş sırasında bırakılmamış; aksine, daha da yayılmış. Yayıldıkça da değişmiş. Şimdi yalnız uçakla okyanusu aşanlar değil, herkes imzalı banknotlar taşıyor. Bir meyhaneye mi girdiniz, her taraftan banknot yağıyor önünüze. Ön-

ce yeşil kâğıtları teker teker imzalayacaksınız; sonra içkinizi içeceksiniz. Bu arada, siz de cebinizden bir dolar çıkarıp herkese imzalatıyorsunuz tabiî. Okyanusu uçakla aşmışsınız, aşmamışsınız, hiç önemli değil. Ne meraklılar var... Gidip generallere, senatörlere imzalatıyorlar dolarlarını. Generaller, senatörler de büyük bir ciddiyet içinde imzalarını atıyorlar.

Üstelik yalnız birer dolarlık banknotlar da kullanılmıyor artık. Yirmişer dolarlık mı istersiniz, yüz dolarlık mı... Her değerde para var. Bir çok ülkenin parası kullanılıyor. Doların üstü mü doldu, hemen bir sterlinlik İngiliz banknotu uzatılıyor, arkasından elli franklık Cezayir parası, arkasından yüz liralık Türk banknotu. Paralar plâstik kaplar içinde titizlikle saklanıyor. Hem maddî, hem de manevî değerleri var. Böyle bir hazine kolay kolay eskitilir mi hiç?

Bir banknotun üstünde çeşit çeşit yer var imzalanacak. Morgenthau'nun adı altındaki boşluk en iyi yer. Önemli kişilerin imzaları oraya attırılıyor. Eğer siz önemsiz biriyseniz, hiç şüpheniz olmasın, paranın seri numarasının yanındaki yeşil zemin gösterilecektir size. Orayı imzalayacaksınız. İmzanızı atmışsınız, atmamışsınız, hepsi bir. Nasıl olsa oradaki imzaların hiç biri okunmuyor.

Bu imzalı banknotların sağladığı bir yarar var: İnsan kolay kolay yirmi dolarlığı, yüz dolarlığı harcamıyor. Ya biriktiriyor ya da önemli bir ihtiyacının karşılığı olarak kullanıyor; öyle içkiye falan vermiyor.

Savaşta insan neler neler görüyor. Benim gördüğüm en garip şeylerden biri de, bu imzalı banknot geleneği.

TANK MEZARLIĞI

KUZEY AFRİKA'DA BİR YER (Londra kanalıyla), 5 Eylül 1943 — Kuzey Afrika şehirlerinin birinin hemen yanında bir "tank mezarlığı" var. Bu mezarlıkta yalnız tank ölüleri yatmıyor gerçi, yine de adına tank mezarlığı diyorlar. Parçalanmış tanklar, kamyonlar, motosikletler, otobüsler, cipler... Ne isterseniz bulabilirsiniz burada.

Tank mezarlığının yanında sırayla atölyeler, tamirhaneler duruyor. Her gün bir sürü uzman doluyor mezarlığa, bozuk araçları inceliyor. Belki şu tankın üst kısmından yararlanmak mümkün... Şu ilerdeki tankın alt kısmına monte ettik mi, sapasağlam bir tank elde ederiz... Şu otobüsün karöseri de sağlam kalmış... Bu otobüsün motoruna bir şey olmamış... Bozuk araçlardan, paramparça olmuş araçlardan yeni araçlar yaratıyorlar. Hiç onarılmayacak durumda olanlar ise binlerce yedek parça sağlıyorlar. Amerika'da otomobil mezarlıkları vardır hani, isteyene ufak bir ücret karşılığında yedek parça satarlar. Burada da satış yapılıyor. Arabanızın direksiyonu kırıldıysa pek üzülmeyin, belki tank mezarlığında sağlam bir direk-

siyon bulursunuz.

Tamirhanelerde yüzlerce insan çalışıyor. Yarattıkları yeni araçları pırıl pırıl boyuyorlar. Gören, hiç kullanılmamış araçlar sanır onları. İşçilerin çalıştıkları binaların yanına üstüste lâstikler yığılmış.

Arada bir toplar da çarpıyor insanın gözüne. Bazılarının ateş etmekten yatakları yanmış; bazılarının ise sadece tekerlekleri kırılmış. Yanmış yatakların yerine yeni yataklar takılıyor; tekerlekler değiştiriliyor. Eski yataklar, tekerlekler ne olacak peki? Amerika'dan sık sık yeni silâhlar getiriyor gemiler. O gemiler boş mu dönsün, demir çelik parçalarını, hurdaları götürüyorlar. Orada fabrikalar hurdaları yeniden değerlendirip gıcır gıcır toplar, tanklar yapabilir.

Aylarca önce Amerika'da ufak bir şehrin garajlarından birinde otomobil tamiriyle uğraşan ustalar şimdi burada bozuk General Grant tanklarının dertlerine çare arıyorlar. Yaptıkları işler arasında pek fark yok aslında. Eskiden makinelerle uğraşıyorlardı, şimdi de makinelerle uğraşıyorlar. Giydikleri elbiseler bile farklı değil. Kendileriyle birlikte Fransızlar, Araplar da çalışıyor. Adamlarımızdan ne yapmaları gerektiğini öğreniyorlar. Fazla söze gerek yok, işin özünü hemen kavrıyorlar. Zaten konuşmak isteseler de arada dil ayrılığı var. Bir kaç el kol işareti yeter.

Savaş alanlarından bozuk araçlar, silâhlar yağıyor. Modern savaş, araçlarına hiç mi hiç acımıyor. Öteki savaşlarda olduğu kadar çok insan ölmüyor bu savaşta; ama her zamankinden çok si-

lâh mahvoluyor. İnsanla insanın savaşı değil bu, silâhla silâhın savaşı.

Bu arada bazı ayrıntılara rastlıyor insan, üzülüyor. Şu tankın üstünde kan lekesi var işte. Şu yanık tankın üstünde de yırtık bir üniforma parçasıyla kıvrılmış bir postal duruyor. İçlerindeyse kâğıtlar, telefon numaraları, ufak desenler... Ordudaki her aracın bir adı var. Çoğuna kız adları verilmiş, bazılarının adlarından cesaret akıyor. Bir tank görüyorsunuz, tepesi tamamen uçmuş. Adına bakıyorsunuz: *Talihli Kız.* Her tankın bir öyküsü, bir geçmisi var. Ama o öykü, tankı kullananlarla birlikte yok olmuş.

İTALYA

PROVA

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 29 Eylül 1943 — Amerikan birlikleri, İtalya kıyılarını düşünerek, Afrika kıyılarında durmadan çıkarma provası yaptılar. Sıcakta, toz-toprakta askerlerin canları çıktı. Çıkarma gemileri yerine kocaman tahta maketler kullanıldı. Askerler, maketlerin içine doluyor, emir verilince de ok gibi fırlayarak yere yatıyorlardı. Hepsi sığınacak bir tümsek arkası buluyordu. Yoksa makineli tüfekler canlarına okurdu...

Üstüste prova yaptılar. Islanacaklarına toza bulandılar. Georgia'nın kırmızı toprağına benzeyen bir topraktı Afrika toprağı.

Çıkarma provalarının ilk bölümü bitince ikinci bölümü başladı. Artık gemiden çıkıp siper almayı öğrenmişlerdi ya, gerisi kolaydı. Şimdi de bir düşman şehrine girince nasıl davranmaları gerektiğini öğreneceklerdi.

Sessiz film zamanında Hollywood'da nasıl şehir maketleri yaparlardı, askerler için de işte öyle maketler yapmışlardı. Alçak, basık, yaygın binalar, uzun binalar, açık pencereler, daracık so-

kaklar... Askerler sokak köşelerinde saklanmayı, pencerelerden ateş püsküren makineli tüfekleri susturmayı öğrendiler. Onların, bir oyuna hazırlanır gibi, böyle prova yaptıklarını görmek tuhafıma gitti doğrusu. Prova da haftalarca sürdü.

İkinci bölüm de bitince üçüncü bölüm başladı. Buna üçüncü perdenin provası da diyebiliriz. Salerno kıyılarını andıran uzun, beyaz Akdeniz kıyılarına çıktılar. Su inanılmaz derecede mavi ve tuzluydu. İnsan mantar gibi yüzüyordu denizde. Kıyıda sahici çıkarma gemileriyle çalıştılar. Gemiler kıyıdan biraz açıldı, sonra yine yanaştı. Askerler, toprağa ayak basar basmaz koşarak soluğu karşılarındaki üzüm bağlarında aldılar. İtalya sahillerinde de üzüm bağları vardı çünkü. Prova yeri çok iyi seçilmişti.

Bir kaç gün sonra provaya makineli tüfekler de katıldılar. Vızır vızır sahici kurşun atıyorlardı. Böylece, askerler, başlarını çok yukarda tutmamaya, yerde sürünerek ilerlemeye alıştılar.

Birliklerin sayısı gittikçe çoğaldı. Provanın sonlarına doğru kıyı, kalabalıktan kaynıyordu. Çıkarma gemileri kıyıya yanaşır yanaşmaz, askerler şaşılacak bir hızla üzüm bağlarına girip şıp diye kayboluyorlardı.

Kara Cezayir üzümleri iyice olmuştu. Askerler, bağlardan geçerken midelerine bir kaç salkım indirmeden edemiyorlardı. Bunun sonucu olarak da, dizanteri olayları birden arttı. Ama ilgililer ne yapsın? Toz-toprak içindeki susuz askerler başlarının ucunda "ye beni" der gibilerden sallanan üzümlere dayanamıyorlardı ki.

Günlük provalar biter bitmez herkes soluğu

denizde alıyor, üniformasını çıkarıp kulaç atmaya başlıyordu. Su ılıktı, tatlıydı; güz, gözlerini kızartıyordu askerlerin. Güneşte iyice yandılar; renkleri, Araplarınki kadar olmasa bile, iyice siyahlaştı.

Akşam olunca hepsinin üstüne bir yorgunluk çöküyordu. Afrika'da karanlık basınca kim ne yapabilir ki? Araplar dünyanın en pis, en kötü kokan insanları. Her yer dört bin yıllık idrar kokuyor. Kuzey Afrika'nın tipik kokusu bu. Askerlerin şehre inmelerine izin verilmiyor. Şehirde hastalık kol geziyor çünkü; üstelik Amerikalılar, bilmiyerek de olsa, Arapların dinsel geleneklerine aykırı hareket edebilirler. Öyle satın alınacak bir şey de yok şehirde; fiyatlar adamakıllı yüksek. Askerî birlikler gelir gelmez fiyatlar alabildiğine yükselmiş.

Askerler de ne yapsınlar, çadırlarına girip cibinlikleri kuruyorlar. Bütün gece kaşınıyor, küfürü basıyor, sonra kaşınmaktan ve küfretmekten yorgun düşünce uykuya dalıyorlardı. Kafaları da, gövdeleri de makineleşmişti sanki. Savaştan hiç söz açılmıyordu. Evlerinden, temiz yataklarından, bembeyaz çarşaflardan, soğuk sulardan, dondurmadan, idrar kokmayan yerlerden konuşuyorlardı. Sıcak rüzgârın getirdiği kızıl toz, derilerine yapışmış, âdeta kabuk bağlamıştı. Yıkanmakla da çıkmıyordu artık. Afrika'da bulunmaktan memnun olduklarını ileri sürersem, bana hemen yalancı damgasını yapıştırabilirsiniz. Hepsi, başka yerlerde olmak istiyor şimdi.

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGELERİNDEN BİRİ, 1 Ekim 1943 — Çıkarma provası haftalarca sürdü. Bu arada, ilk temsilin başlıyacağına dair belirtiler de görülüyordu. Yollar, ciplerle, askerlere yiyecek ve cephane taşıyan kamyonlarla doluydu. Modern bir ordunun binlerce şeye gereksinimi vardır. Koca bir deve benzer modern ordu. Kolay kolay kıpırdanamaz. Bir kere, yapılan plânların değiştirilmesi zordur. Sadece cephede savaşanlarla bitmemektedir iş. Asıl sorun, cephedekilerin gerisini iyi ayarlayabilmek, iyi düzenleyebilmektir. Koca dev, tam bir uyuşma içinde hareket edemezse, başarının kazanılması güçleşir. Modern orduyu otomobile benzetiyor bazıları. Bir vidası eksik olursa, otomobil harekete geçemez. Durup beklemek gerekir. Elde dürbün, safları gözetleyip durmadan karar değiştirme çağı gerilerde kaldı.

Kuzey Afrika'da durmadan prova yapılmasının bir sebebi de, her vidanın yerli yerine oturmasını sağlamak içindir. Savaşta nasıl davranılacaksa şimdiden herkes alışmalı. Kantinler bile, ilerisi düşünülerek tatsız sularla doldurulmuş. Susayan gidip, insanın ağzını ıslatmakla kalan, ama damağa çok tatsız gelen sudan içiyor. Alışsınlar.

Askerler harıl harıl prova yaparken limanlar da savaş araçlarıyla doluyor. Koca gemiler, malzeme yüklü kamyonlar getiriyor. Sonra çekip gitmiyorlar. Limanda, çıkarma gününü bekliyorlar. Çıkarma gününü orduda bilenlerin sayısı herhalde bir elin parmaklarını geçmez.

Amerika'nın bu savaşta kullandığı en önemli gizli silâhlardan biri de "ördek"ler. Kocaman kamyonlar bunlar; karada gidiyorlar; kıyıya geliyorlar, denize aldırdıkları yok, suya giriyorlar hemen, yüzmeye başlıyorlar. Denizde gidecekleri yere gittikten sonra karaya çıkıyorlar yine, yollarına kamyon olarak devam ediyorlar.

Liman gemilerle dolu. Arap işçiler, sandıklara durmadan konserve koyuyorlar. Dev vinçler, sandıkları gemilerin ambarlarına yüklüyor.

Düşman durumu biliyor. Ufak çapta bir saldırı olmayacak ki bu; koca harekât. Uçaklarını gönderip limandaki filoları bombardıman etmek istiyor. Faydasız. Uçaksavarların ateşiyle ya düşüyorlar ya da geri dönmek zorunda kalıyorlar. Bir süre sonra da uçakların ardı arkası kesiliyor.

Çıkarma günü gittikçe yaklaşıyordu. Bu, subayların oradan oraya koşuşmasından anlaşılıyordu. Sonunda harekât başladı. Ortalığa garip bir sessizlik çöktü.

Geceleyin gemiler limandan çıkmaya başladılar. Çeşitli yönlere gidiyorlardı; bir randevu yeri tesbit edilmişti, orada buluşacaklardı. Askerler, kamyonlara binip gemilere yollandılar. Karıncalar gibi yığıldılar gemilere, malzemelerin üstlerine oturarak hareket saatini beklediler. Asker gemileri de denize açıldı.

Askerler ne sancaklarla, ne de bandolarla uğurlandılar. Radyolarda şifreli mesajlar verildi. Kaptanlar mesajlarını alıp makine dairelerine bildirdiler. Akdeniz, filolarla doldu.

Asker gemilerinin güvertelerinde, erler, malzemelerinin üstlerine oturmuş, bekliyorlardı. Kamyon şoförleri, yerlerini almış, bekliyorlardı. Tank kullananlar, dev canavarların yanlarına sıralanmış, bekliyorlardı. Destroyerler, asker gemilerini sardı. Radarlar harekete geçti. Denizaltı var mı diye suların dipleri tarandı.

Akdeniz durgundu.

Hiç ışık yoktu; sadece ay, soluk bir ışık saçıyordu ortalığa.

Erler, malzemelerinin üstlerine oturmuş, bekliyorlardı. Bugünü beklemişlerdi hep. Vatanlarından bugün için ayrılmışlardı. Çalışmışlar, yorulmuşlar, yalnız elbiselerini değil, huylarını da değiştirmişlerdi. Bugün için. Acaba bugün için mi? Çünkü çıkarma gününü ve saatini bilenlerin sayısı pek az.

ÇIKARMA

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER. 3 Ekim 1943 — Askerler aralarında konuşuyor, gülüşüyor, şakalaşıyorlar. Büyük olayı perdelemek için yapılıyor bunlar. Sanki çıkarma olağan bir şeymiş, alıştıkları bir şeymiş gibi. Birbirlerini korkaklıkla suçluyor, arkasından da kahkahayı basıyorlar. Geçmiş günlere dair anılarını anlatıyorlar. Bütün bu gürültü patırtı bir süre sonra yerini sessizliğe bırakıyor.

Bunlar yeşil birlikler. Talimlerde iyice pişmişler. Kendilerine asker demek için bir şey eksik yalnız: Düşman ateşi. Düşman ateşiyle karşılaşacakları ana kadar asker değiller. O zaman ne yapacaklar, nasıl davranacaklar bakalım. Kendileri de bilmiyorlar ne yapacaklarını. Kaçacaklar mı, yoksa ateşe karşılık mı verecekler? Kimse bilmiyor. Herkesi asıl rahatsız eden de bu galiba.

Yarın bu saatlerde, yeşil birliktekiler asker olup olmadıklarını anlayacaklar. Bu gece bilemediklerini yarın öğrenmiş olacaklar. Bundan böyle ateş karşısında nasıl davranacaklarını kestirmekten doğan bir iç rahatlığı edinecekler. Aslında, tehlike büyük değil.

Demir güvertede, ay ışığında birbirlerine garip garip bakıyorlar. Tanıdıkları, bildikleri, birlikte askerlik ettikleri insanlar karşılarındaki. Ama aralarındaki köprüler atılmış. Arkadaşların yüzlerinde ölü yüzleri aranıyor. Yarın akşam kim sağ kalacak? Kimler? Ben sağ kalacağım, bir. Başka? Bilinmiyor. Savaşta adam ölmez ki. Savaşta adam ölseydi savaş çıkar mıydı hiç? Kimse ölmez. Ama herkes birbirinin yüzüne bakıyor, birbirinin yüzünde ölümü görüyor. En korkunç an budur işte. Yeşil birliklerin çıkarmadan önce geçirdikleri gece. Bir daha hiç bu durumda olmayacaklar.

Herkes, çıkarmanın nasıl olacağını geçiriyor aklından. Geçirdiği anda da arkadaşlarından kopuyor. Yapayalnız düşünüyor. Ay ışığında bir başınadır; çevresindekiler arkadaşları değil, yabancılardır. Bir daha böyle olmayacak. Siperler, koşuşma ve ateş çevresindeki yabancılara benzetecek onu; çevresindeki yabancıları da ona benzetecek. Şimdilik kimseler bilmiyor bunu. Korkunç bir an yaşıyor; bu an bir daha tekrarlanmaz.

İçlerinden hiç biri ölmeyecek ölemez. Ama hepsi ölmüş. Bu bir çelişme değildir, herkes bir bakıma ölmüştür. Herkes bir mektup yazıp bir yere bırakmıştır; o mektubu ölmüş gibi yazmıştır ve mektup postaya onun ölümünden sonra verilecektir. İmlâ yanlışlarıyla doludur satırlar, özentili bir hava içinde yazılmıştır. Hepsi aynı şeyi söylemektedir: "Bir şey var. Senin bilmeni isterdim. Çok söylemek istedim sana, ama söyleyemedim. Bir duygu, içimde kabaran bir duygu, buna engel oldu. Ne zararı var, şimdi söylüyorum. Artık çok geç, ama söyleyeceğim." Mektup aynı biçimde devam

etmektedir: "Bunu sana ne zaman söylemek istediysem bir şey tıkandı boğazıma. Bir türlü olmadı." Her mektupta bir mesaj vardır. Son mektupların hüznüyle, acı tadıyla yazılmıştır. Bazılarını karılarına yazmıştır askerler, bazılarını annelerine, kardeşlerine, babalarına. Bazıları da yolda görünce ancak selâmlamakla yetindikleri tanıdıklara.

Büyük gemiler sessizce ilerliyor denizde. Makineleri hiç ses çıkarmıyor. Emirler fısıltıyla veriliyor, herkes fısıltıyla konuşuyor. İlerde bir yerde düşman da bekliyordur; o da sessizdir. Geldiğimizi biliyor mu acaba? Gücümüzü biliyor mu? Makineli tüfeklerini hazırlamış, tepeye toplarını yerleştirmiş mi? Ne düşünüyor? Korkuyor mu, yoksa kendine güveniyor mu?

Subaylar çıkarma saatini öğrendiler. Ay batmak üzere. Çıkarma saat 3:30'da yapılacak. Ayın batmasından biraz sonra. Kıyı karanlık olur o zaman. Düşman dürbünle belki görebilir bizi, ama şimdilik önümüzü sisli bir grilik kaplamış. Ay okyanusa batıyor, denizin üstü gemilerle dolu.

Güvertede oturanlar karanlığa ve sessizliğe gömülüyorlar. Bir asker, kendisinin orada olup olmadığını anlamak için bir şeyler fısıldanıyor.

AKDENİZ BÖLGESİNDE BİR YER, 4 Ekim 1943 — Ördekler büyük bir hızla çıkıyorlar kıyıya. Buldozerler, gemilerden çıkacak kamyonlar için kumları yığmaya başlamışlardı bile. Biraz ilerde beyaz işaretler vardı: Demek ki, karadaki mayınlar daha çıkarılmamış.

Sele Irmağı'nın güneyinde, Kızıl Kıyı'da ufacık çalılar var. Askerin biri kumda bir çukur açmış, çukurun çevresine kum torbaları, önüne de çalı yığmış, içine girmiş. Başlığı yerde duruyor; tüfeği çalıya dayalı. Elinde bir telsiz. Gömleğini çıkarmış; sırtı simsiyah güneş yanığı. Yanında bir su şişesi.

"Susadınızsa tabiî içebilirsiniz," diyor asker. Şişeyi uzatıyor. "Ama tadı berbat."

İçiyorum.

"Değil mi?" diye soruyor.

"Öyle," diyorum. "Berbat."

Önümüzdeki tepelerde 88'likler patlıyor. Her yere kum fışkırıyor. Dikkatle inceliyorum askerin

yüzünü. Akan tere karışan toztoprak âdeta yüzüne çakılı kalmış. Saçı ve kirpikleri güneşten bembeyaz olmuş nerdeyse. Neşeli bir hali var. Telefon çalıyor. "Hayır, efendim; gelmedi, efendim. Gelir gelmez söylerim, efendim."

Telefonu kapattıktan sonra bana dönüyor. "Ne zaman çıktınız kıyıya?" diye soruyor. "Ben dün şafaktan önce geldim. Birinci postada değildim, ama ikincideydim." Kıyıya ilk çıkanlardan biri olmadığına sevinmiş görünüyor. "Cehennem gibiydi burası. Tıpkı cehennem gibi." Artık onun büyük sorunu çözülmüş: Ateş altında kalmış. Bir daha ateş altında ne yapacağını biliyor. O kararsızlığı geçirmeyecek bir daha. "İşte şuradaydım." Bir mil kadar uzaktaki iki Yunan tapınağını gösteriyor. "Sonra buraya yolladılar. Siz ne zaman çıktınız kıyıya?" Yine cevap beklemiyor.

"Cehennem gibiydi. Göz gözü görmüyordu. Orada bekleşiyorduk." Çıkarma gemilerine doğru uzatıyor elini. "Belki düşmana hiç farkettirmeden kıyıya çıkarız diye düşünüyordum. Amma da salakmışım haa. Bizi bekliyorlarmış meğer. Nereye çıkarma yapacağımızı biliyorlarmış. Milimi milimine. Kumların arasına makineli tüfekleri, tepelere de topları yerleştirmişler.

"Gökyüzü ansızın apaydınlık oldu. Ateşten. Epey kalabalıktık. Birdenbire kafama dank etti. Kendi kendime, 'Yahu, bu film değil evlâdım, gerçek,' dedim. İşte o anda korkmaya başladım. Kıpırdanıp duruyordum.

"Ateş arada bir kesiliyordu. Zifirî karanlığa gömülüyordu ortalık. Çok kısa bir süre sonra 88'ler yeniden cehennem püskürmeye başlıyordu. Bir sü-

rü 88 vardı. Her yana ateş ediyorlardı. İlerlememiz emredildiği zaman, ne yalan söyleyeyim, ödüm patladı. Şu gördüğünüz bir millik yer var ya, işte bu bana dünyanın en uzun yoluymuş gibi geldi. Çevremde kimseler olmasaydı, tek başıma olsaydım, belki de kaçardım.

"Kıyıya ayak basar basmaz nedense biraz rahatladım. Çalıların oraya varır varmaz yere yüzükoyun uzandım. Yanımdakiler de uzandılar. O anda, yaptığımız iş çok saçma bir iş gibi göründü bana. Kalktık, biraz daha ilerledik. Birbirimize bir şey söylemeden ilerledik. Gün ışıyordu; topların ateşleri adamın gözüne eskisi kadar parlak gelmiyordu. Azıcık sarhoşmuşum, kafayı bulmuşum... Öyle bir duygu vardı içimde. Toprak ayaklarımın altında durmadan sallanıyordu. İyice sersemlemiştim. Top seslerinden olacak. Kulaklarım hâlâ zonkluyor. Gerektiğinden de çok ilerlemiştik galiba. Çünkü sonradan tutup buraya gönderdiler beni." Gevrek bir kahkaha attı. "Beni geri göndermeselerdi taa Roma'ya kadar yürürdüm. Şu dağı tırmanırdım, ver elini Roma."

Kruvazörler tepeyi top ateşine tuttular. 88'ler durur mu, onlar da cevap vermeye başladılar. Öteden 50 kalibrelik makineli tüfeklerin sesleri geliyordu. Asker oldukça iyi görünüyordu. Ne yapacağını biliyordu artık. Bana dönüp sordu:

"Siz ne zaman çıktınız kıyıya?"

AKDENİZ BÖLGESİ, 6 Ekim 1943 — İnsan pek öyle çarpışma göremiyor bu savaşta. Tarih kitaplarında resimler vardır hani; askerler tek sıra olmuş, ilerlemektedirler. Ya çizenler doğru çizmemiş o resimleri, ya da çarpışmalar değişmiş. Bu sabahki gazetelerde dünkü çarpışmaların haberleri vardı. O haberleri gönderen muhabir çeşitli kaynaklardan derlemiştir yazısını.

O muhabir aslında neler görmüştür, bilir misiniz? Toz-toprak görmüştür, kazılmış siperler, bodur çalılar görmüştür. Aklı varsa, yüzüstü uzanmıştır yere... Başka ne görecek, burnunun dibinde kaynaşan karıncaları görmüştür.

Sonra biraz ilerleme. Tek sıra olmuş askerlerin, dik başlarla toplara doğru ilerlemeleri değil. Üçer dörder kişilik toplulukların yengeçler gibi yan yan sekerek bir siperden bir başka sipere atlamaları. Bu arada makinelilerin çıtırtısı, topların gümbürtüsü.

Muhabir, belki de o topluluklardan birindey-

di. O da ilerlemiştir biraz. Yazısında savaş plânını, taktikleri, kazanılan ya da kaybedilen toprakları anlatmaktadır ya, aslında şunları görmüştür:

Karnından barsakları fırlamış bir İtalyan kızı görmüştür sokakta. Can çekişen arkadaşının başucunda ağlayan bir asker görmüştür. Bir sürü ölü katır görmüştür belki. Yıkık evler, duvarlarda açılmış deliklerden birer çamaşır gibi sarkan yırtık pırtık döşekler görmüştür. Her yanda kana boyanmış arabalar... Kaçamadan oldukları yere çakılıp kalmış köylüler...

Sedyeciler, yüklerinin ağırlığını biraz olsun hafifletmek için, uygun adım yürüyerek geri saflardan gelmişlerdir. Sedyelerden kan damlamaktadır. Belki bir Amerikan askeri yatmaktadır üstünde, belki bir düşman askeri. Hafif yaralılar, sargılı başları kolları, bacaklarıyla ağır ağır yürümektedir.

Havadaki kan kokusu burnunu sızlatmıştır muhabirin. Dün öldürülen, önceki gün öldürülen insanların, hayvanların kokuları da havayı sarmıştır. Bir bina mı havaya uçtu, içinden hemen eski bir koku yayılmaktadır. Muhabirin burnuna kendi ter kokusu, bütün ordunun ter kokusu gelmektedir. Boğazı kurumuştur; yanındaki sıcak suyu, dezenfektan kokan suyu içecektir.

İlerlemeleri, çekilmeleri size bildirirken, derisinin ne hale geldiğinin farkında bile değildir. Üç gündür elbiselerini çıkarmamıştır çünkü. Ayakları kavrulmuştur, leş gibidir, şişmiştir. Çünkü üç gündür ayakkabılarını da çıkarmamıştır. Gözlerinin önünde kırmızı benekler uçuşmaktadır. Kıyıya çıkarken incinen dizi kaskatı kesilmiştir, şişmiştir,

ona büyük bir acı vermektedir. Ama yara değildir ki bu, şimdi kim uğraşacak onunla.

"Beşinci Ordu iki kilometre ilerledi," diye yazacaktır. Bu arada yanıbaşında ölüler gömülmektedir. Askerler artık alışmışlardır ölü gömmeye. Gömdükleri ölülerin boyunlarından çıkardıkları kimlikleri bir yana koymaktadırlar.

Bu arada cebinden balmumuna sarılmış ufak bir paket çıkaracaktır. Yemek. Köpek bisküilerini andıran sert kekler vardır içinde. Biraz peynir. Vitaminli şeker. Suya karıştırmak, suyun tadını birazcık olsun düzeltmek için konulmuş limon tuzu. Dört sigara.

Yemektir bu; saatlerce midesini tok tutacak, kalbini çalıştıracak olan yemek. O yemek yerken askerler ilerlemişse, bir de bakacaktır ki, çevresini pis, böcek gibi çocuklar sarmış. Sümüklerine sinekler konan bu çocuklar burunlarını çekerek yemek isteyeceklerdir ondan. Elleri şekere uzanacaktır: *"Caramela - caramela - caramela* - okey, okey." İçlerinden birine şeker verirse, çocukların çığlığı daha da artacaktır: *"Caramela caramela."*

Bir süre sonra, tozların nerdeyse çalışmaz hale getirdiği portatif daktilosunda haberini yazmaya başlayacaktır:

"General Clark'ın beşinci ordusu, ağır top ateşine rağmen iki kilometre ilerledi."

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 8 Ekim 1943 — Salerno kıyılarına yapılan çıkarma pek kolay olmadı. Almanlar bekliyorlardı bizi. Tepelere yerleştirilmiş 88'ler, kumlara gömülü makineli tüfekler durmadan ateş püskürüyorlardı. Üstelik kıyıya boydan boya mayın döşemişlerdir. Epeyce çarpışmak zorunda kaldık. Hattâ bir ara, bizi püskürteceklerdi. Neyse ki, donanmamızın başarılı atışları yüzünden çekildiler de, askerlerimiz rahat bir soluk aldılar. Yeşil birlikler de, yedek kuvvetler de canlarını dişlerine takarak savaştılar.

Deniz, günlerdir durgun. Biraz fırtına, biraz dalga olsaydı işimiz güçleşecekti. Bir ipekli kumaş gibi dümdüzdü hep. Üstünde boş konserve kutuları yüzüyor şimdi. O kadar çok kutu var ki, sayıları binleri aşıyor. Hepsi de güneşte pırıl pırıl parlıyorlar. Deniz mazot içinde; gemilerde ne kadar çöp varsa, hepsi sulara dökülmüş.

Kıyıya yakın duran gemiler boyuna ateş ediyorlar. Toplar biraz daha havaya dikilmiş, buradan görülmeyen hedeflere, tepenin arkasına düşüyor mermileri.

Komuta gemisi donanmanın tam ortasında du-

ruyor. Komuta gemisi değil de, yüzen bir radyo istasyonu sanki. Her yönden gelen bilgileri topluyor, her yöne emir dağıtıyor. İçindekilerin yorgunluktan canları çıkmış. Kolay mı, hep bombalanmak tehlikesiyle karşı karşıya. Son yirmi dört saat içinde tam kırk sekiz kere alarm verildi. Yorgun askerler, başlıklarını kapıp güverteye, görevlerinin başlarına koştular. Tepelerindeki uçakların attıkları bombalar soğuk terler döktürdü onlara.

Alman uçaklarının çoğu, bizim ateş hattını geçemedi. Ama geçenler de oldu bu arada. Atılan bombalardan hiç biri komuta gemisine düşmedi.

Dört gündür bu böyle sürüp gidiyor. Kimse uyuyamadı daha. Koca albaylar, generaller bile koşuşup duruyorlar. Kıyıda karargâh kurmak için emir bekleniyor. Kıyıya çıksalar biraz rahata kavuşacaklar. Filonun ortasında, düşmana hedef olmak tatlı bir şey değil. Hedef komuta gemisi, ama yaralananlar öteki gemiler.

Bu arada, Almanların ellerinde yeni bir bomba olduğu söylentisi yayılıyor. Atıldıktan sonra, uçaktan yönetilen bir bombaymış bu. Ağır ağır düşermiş. Mutlaka hedefini bulurmuş.

Hava akınlarının başladığını belirten kırmızı ışıklar yandı mı, destroyerlerden gökyüzüne dumanlar salınıyor. Yalnız duman çıkaran ufak gemiler de var filoda. Beyaz, kükürt gibi kokan bir duman kaplıyor ortalığı. Filo görünmez oluyor. Öksürükler, kulakları sağır edecek kadar şiddetleniyor. Top ateşi başlıyor sonra. Öksürük sesleri adamın kulağına gelmiyor bile artık. Bomba gürültüleri, uçak vızıltıları...

Kıyıya durmadan çıkarma gemileri yanaşıyor. Tonlarca konserve, silâh, cephane iletiliyor.

Kıyıyı iyice ele geçirdik sayılır. Birlikler durmadan ilerliyorlar. Beyaz hastane gemileri, yaralıları almak için, kıyıda toplanmışlar.

PALERMO

AKDENİZ BÖLGESİNDE BİR YER, 11 Ekim-1943 — Sicilya kıyılarında deniz dümdüzdü. Pırıl pırıl bir gün ve dünyada eşi benzeri olmayan bir mavi, Akdeniz mavisi... Torpido gemisi suyu yırtarak ilerliyordu. Kauçuk elbiseler içindeki müret-tebat, geminin iki yanından fışkıran sulardan sırılsımlam olmuştu. Köprünün iki yanında makineli tüfekler, makineli tüfeklerin başlarında da denizciler vardı.

Kaptanla ikinci kaptan, köprüden denizi seyrediyorlardı. Birden, gözlerine suyun üstünde yüzen bir ceset ilişti. Ceset iyice şişmişti.

"Yaklaşıp bir bakalım mı?" diye sordu ikinci kaptan.

Kaptan, "Bakılacak hali mi kalmış?" diye cevap verdi. "Üstelik acelemiz var."

İkinci kaptan, "Dünyada en yalnız şey şimdi budur," dedi. "Denizde yüzen bir ceset. Bundan daha yalnızı olamaz."

Kaptan bir süre dalgın dalgın denize baktı. "Bu ceset bayağı irkiltti beni. Aklıma başka bir olay geldi. Palermo düşmüştü. Yedinci ordunun

şehre girmesine bir buçuk gün vardı daha. Beş arkadaşla birlikte, yanımıza cep feneri bile almadan, şehre gidip etrafa bir bakalım dedik. Akşama yakındı. Kimsecikler yoktu şehirde. Limanda batmış gemiler duruyordu.

"Bizim Hava Kuvvetleri çok iyi iş görmüşlerdi doğrusu. İtalyan filosunun tozunu atmışlardı! Hurdacıların rüyasına giren bir manzarayla karşı karşıyaydık. Batık gemilerin arasında, bir de baktık, bir kadın ölüsü var. Kadının saçları çözüktü. Suda yüzüyordu. Yüzükoyun yatıyordu denizin üstünde.

"Ansızın beni tuhaf bir ürperti kapladı. Orada durup denizi seyredemedim artık. Bir arkadaşla birlikte şehre girmeye karar verdik.

"Palermo koca şehir. Bizim uçaklar yalnız limanı bombalamışlar. Şehrin kılına bile dokunulmamış. Buna rağmen, şehirde tek insan yoktu. Herkes dağlara kaçmıştı. Gördüğüm tek canlı, bembeyaz bir kedi oldu.

"Sicilyalıların boyalı arabaları olur hani. Devrilmiş arabalar da gördüm sokaklarda. Arabaları çeken eşeklerin çoğu ölüydü.

"Arkadaşımla birlikte bazı evlere girmek istedik, sonra vazgeçtik. Ortalığı sessizlik kaplamıştı. Havada hiç kıpırtı yoktu. Evlerin kapıları açıktı. Yine de giremedik.

"Epeyce yürüdükten sonra birden akşamın olmaya başladığını farkettik. Bizi bir korkudur aldı. Yanımızda ışık adına bir şey yoktu. Baktık ki karanlık basıyor, en iyisi biz dönelim diye düşündük. Rıhtıma doğru yürümeye başladık. Adımlarımız hızlandı, hızlandı. Sonunda dayanamadık, tabana kuvvet koştuk, koştuk.

"Palermo'da karanlıktan sonra bizi istemeyen bir hava vardı. Garip bir hava. Açık kapılar kapkaraydı. Koyu gölgeler yayılmıştı ortalığa. Dar sokaklarda koşarken hep korku içindeydim. O anda karşıma biri çıksaydı mutlaka korkudan düşer bayılırdım. Gemiye döndüğümüzde hâlâ soluk soluğaydık."

Köprüyü aşan sular kaptanın yüzüne çarpıyordu.

"Beni en çok korkutan olay budur işte," dedi Kaptan. "Rüya gibi bir şey. Hele o ölü kadın gözümün önünden hiç gitmiyor. En ufak ayrıntısına kadar hatırlıyorum."

HATIRA EŞYA

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 12 Ekim 1943 — Almanların dünyayı ele geçirmek için, İngilizlerin İngiltere'yi savunmak için, Amerikalıların da hatıra eşya satın almak için savaştıklarını söylerler. Bir bakıma doğrudur bu söz. İki bölük Amerikan askerinin yeryüzündeki en büyük piramidi yirmi dört saat içinde yerle bir edip taşlarını götürebilecekleri ileri sürülüyor. Bu satırların yazarı, asker çadırlarının içinde değersiz ne eşyalar görmüştür... Cezayir'in, Palermo'nun, Messina'nın, belki de şu anda Salerno'nun karanlık yoksul evlerinde Amerikan erlerine satmak için rengârenk kumaşlar dokunuyordur.

Palermo sokaklarında bir asker dolaşıyordu geçenlerde. Elinde elli dolara satın aldığı alçıdan bir melek heykeli vardı. Kocaman bir heykeldi. Asker, Amerika'ya nasıl götürecek onu, bilmiyorum. Herkes, buralarda satın aldığı eşyaları vatana götürmeye kalksa Amerika'da oturacak oda kalmaz zaten. Kuzey Afrika şehirlerinden birinin postanesi, bir askerin karısına armağan olarak gönderdiği kavanozu bundan iki-üç hafta önce geri çevirmişti. Kavanozun içinde alkol, alkolün içinde

de bir elin beş parmağı duruyordu. Sorunca, gözüpek, savaşçı vatandaşımızın bu kavanoza tam 1000 frank verdiğini öğrendik.

Salerno'da eski Yunan tapınakları var. Bu tapınaklar tam üç bin yıl nice akınlara, saldırılara, felâketlere karşı koymuş. Ne sel, ne zelzele... Ama şimdi, Amerikan askerleri iki hafta içinde kuşa çevirdiler bütün tapınakları. Herkes, sevdiği kıza, kadına bir parça "tarihî taş" götürmek için seferber olmuştu. Tapınakların bu hayranlara dayanamayacağı sanılıyor.

Aslında, hâtıra eşya almanın da kendine göre kuralları vardır. Koca bir piyanoyu yüzlerce, binlerce mil taşıyan, sonra da onu Amerika'ya götürüp hâtıra diye saklayan bir asker, bu kuralların farkında bile değildir tabiî. Ağır mı ağır bir viyolonseli taşıyan havacı da. Üstelik ikisi de, Amerika'da bu çalgıları çalacaklardır. İnsan hâtıra eşya alır ya da toplarken, aldığı parçanın ilerde kullanılmayacak bir parça olduğuna dikkat etmelidir, bu bir. Sonra, hâtıra eşya kolay taşınabilir bir şey olmalıdır, bu da iki.

İkinci Dünya Savaşı'nın bu alanda en büyük meraklısı bir asker. Adını vermek istemiyorum; ama herkes kendisine Bugs dediği için ben de Bugs diyeyim.

Sicilya'da Gela savaşı başarıyla sonuçlandıktan sonra, Bugs gidip yıkıntıların arasında dolaşmaya başladı. Taşların arasında bir ayna çarptı gözüne. Bombardımanlara, top ateşlerine, yangınlara dayanmış bir ayna... Bugs aynayı görünce çok şaşırdı. İki metre boyunda, yüz yirmi santim eninde bir aynaydı bu. Tahtadan, oyma bir çerçe-

vesi vardı. Çerçevede küçük Cupidon'lar duruyordu. Bir sürü aşk tanrısı. Maviye boyanmış, yine tahtadan oyma bir kurdele bütün aşk tanrılarının görünmesi istenmeyen yerlerini örtüyordu. Bugs, hemen o anda aynaya hayran oldu. Onu orada bırakamazdı.

Savaş, Bugs'ı Sicilya'da herkesten çok yordu, yıprattı; çünkü zavallı askercik yol boyunca aynayı sırtında taşıdı. Top ateşleri başlayınca aynayı yüzükoyun çevirip yere bırakıyor, üstünü toprakla örtüyordu. Gizlice ilerlemeleri gerektiği zaman aynayı bırakıp ilerliyor, geceleyin dönüp sevgili eşyasını alıyordu. Böylece tam iki kat yol yürümüş oluyordu.

İtalya'daki hayatının çok büyük bir bölümünü aynasının taşınmasına verdi Bugs. Ayna da ne aynaydı ya, koca Yedinci Ordu'da ondan büyük hâtıra eşyası yoktu. Palermo'ya girmek, Bugs'ı generallerden de çok sevindirdi galiba. İşte aynacığı sapasağlam yanındaydı. Çerçevesinin boyası bozulmuştu biraz; onun da önemi yoktu.

Bugs'ı bazı asker arkadaşlarıyla birlikte bir eve verdiler. İtalya'da kaldıkları süre boyunca o evde yatıp kalkacaklardı. Demir parmaklıklı balkonları, daracık merdivenleri olan yüksek evlerden biriydi bu. Bugs, aynasını merdivenden çıkarmayı denedi önce. Olmadı. Gidip bir yerlerden kalın bir sicim buldu. Sicimi balkondan sarkıttı. Sonra aşağıya inip sicimin bir ucunu aynasına sımsıkı bağladı. Sonra yine yukarı çıktı. Başladı aynasını çekmeye. Çekti, çekti, biraz ter döktü ama aynasını da odasına çıkardı. Onu asacak bir yer buldu odada. Duvara bir çivi çakıp aynasını astı. Sonra geri

çekilip kendisini şöyle bir seyretmek istedi. Ne olduysa o anda oldu. Çivi yerinden çıktı; ayna düşerek kırıldı, binlerce parçaya ayrıldı.

Bugs'ın yüreğini bir hüzün sardı. Zavallı askercik durdu düşündü, durdu düşündü, sonunda bir felsefeyle işin içinden sıyrılmaya karar verdi.

"Zaten bizim evin duvarına yakışmazdı bu ayna," dedi.

KARŞILANMA

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 14 Ekim 1943 — Amerikan ve İngiliz birlikleri İtalya'nın çeşitli yerlerinde çeşitli biçimlerde karşılanıyor, ama her yerde bazen şiddete varan bir coşkunluk gösterisine rastlıyoruz. Sokakların iki yanına büyük kalabalıklar toplanmış oluyor hep; herkes tiyatro oyuncularını alkışlar gibi bizim askerleri alkışlıyor. Bizim askerlerin de hoşuna gidiyor bu; yollarda yarı asker, yarı aktör gibi dimdik yürümeye başlıyorlar.

Ara sıra İtalyan erkekleri coşup askerlerin boyunlarına sarılıyorlar. Taa uzaklardan kopup gelen bir adam düşünün. Koşuyor, koşuyor, sonra balıklama denize atlar gibi boynunuza atlayıp yanaklarınızı sırılsıklam öpücüklere boğuyor. Bu işi yaparken de hüngür hüngür ağlıyor. Askerler bu içten davranışı engellemek istemiyorlar; istemiyorlar ya, erkekler tarafından öpülmek de pek hoşlarına gitmiyor. Ne yapsınlar, biraz utanıp, biraz kızarıp kirişi kırıyorlar.

Bir başka coşkunluk gösterisi de meyve atmak. O mevsimde hangi meyve varsa, o meyveden

atmak. Sicilya'da üzüm atıyorlardı. Üzümler iyice olmuştu. Kimin suratına çarparsa onun suratını kıpkırmızı ediyordu. Yakalardan giren suları da caba. Askerler üzüm suyuna batmış gibi oluyorlardı. Sinekler, hemen tatlı, yapışkan üzüm suyuna geliyor, bizimkilerin canlarını çıkarıyorlardı.

En komik, en tehlikeli karşılanmalardan biri de Ischia adasında yapıldı. Orada meyve yerine çiçek attılar. Bunun tehlike neresinde, diyeceksiniz. Atılan çiçeklerin boylarının (saplarıyla birlikte tabiî) altmış santimle bir metre arasında değiştiğini söylersem bana hak verirsiniz. Garip bir çiçekti bu, sopa gibi de sapları vardı. İtalyanların elinde korkunç bir silâh haline gelmişti.

Dörder beşer kiloluk çiçek demetleri... Her yandan üstünüze böyle çiçek demeti yağıyor. Artık karşılama töreni mi, dayak atma töreni mi, orasını Tanrı bilir. Yüzü gözü şişmeyen kalmadı. Can korkusu da caba. Demetlerden biri gitti gitti, otomobille oradan geçmekte olan bir deniz subayının kafasını buldu. Adamcağız şak diye bayılıverdi. Arkadaşları ona madalya verilmesini önerdiler ve şöyle bir rapor yazdılar:

"Bir çiçek yağmuru altında sokaktan geçen Teğmen Falan Filân ağır şekilde yaralanmıştır. Bu yeni ve gizli silâhla gazi olan arkadaşımıza madalya verilmesini öneririz."

İtalyanlara savaştan önce ve savaş sırasında çok baskı yapılmış herhalde. Kötü günlerin gittiğini anlayınca büyük bir sevince kapılmışlar hepsi. Yollarda öyle ayakta dikilip sessizce ağlıyorlar; kadını, erkeği, çoluğu çocuğu hep ağlıyor. Birliklere güler yüz gösteriyorlar hep; onlar için bir şey-

ler yapmak istiyorlar. Ellerinden ne gelir? Ya getirip bir şişe şarap veriyorlar ya da bir buket çiçek. Kiliselere gidip dua ediyorlar. Ama kısa kesiyorlar dualarını. Sonra koşup sokakta yerlerini alıyorlar. Geçit törenini kaçırmak istemedikleri belli. İtalya'daki İtalyan askerleri de, silâhlarını teslim etmeleri konusunda verilen emirleri, büyük bir hızla yerine getiriyorlar. Tüfeklerini sokaklara hemen getirip bir yığışları var ki, insan onların savaştan nefret ettiklerini anlıyor.

Faşist hükûmet düşmanımızdı; ama bu sokaktaki insanlar hiç düşmanımız olmamış. Düşman olsalardı hiç böyle karşılarlar mıydı bizi? Ama her toplulukta kısa boylu, şişman birine rastlıyorsunuz. Bazen bir albay oluyor bu şişman adam, bazen de bir belediye başkanı. Konuşurken, hiç farkında olmadan bir açık veriyor; anlıyorsunuz ki, Mussolini'yle birlikte Roma'ya yürüyenlerden.

Aç kalmış bir ülkede bu adamın her zaman karnı doymuştur. Faşizm yayıldığından beri, köylülerin, yoksulların, işçilerin sırtlarından geçinmiştir. Mal mülk edinmiştir. Teslim olununca düşmanın yardımına ilk o koşmuştur. Yardım edecektir, yeter ki elinden gücü alınmasın.

Böyle adamların yardımlarını kabul etmemeliyiz. Onları yerlerinde bırakmak da doğru değildir. Zaten, şehirliler, köylüler sık sık gruplar halinde gelip komutanlarımızı ziyaret ediyorlar, yerel Faşist örgütünün ortadan kaldırılmasını istiyorlar. Kısa boylu, şişman adamın da nezarete alınmasını rica ediyorlar.

Kısa boylu, şişman adamın eline güç geçmeye görsün, öcünü şehirlilerden, köylülerden alacak-

tır. Onu istemiyorlar, şehirlerinden sürmek istiyorlar. "Siz de Faşist misiniz?" diye sorunca İtalyanların çoğu şu cevabı veriyor:

"Faşistiz, evet... Faşist olmayanlara iş verilmiyordu ki... İş verilmeyince de çoluk çocuğumuza nasıl bakacaktık? Biz de partiye kaydımızı yaptırdık." Bu doğru mu, değil mi bilmem. Ama içten bir halleri var.

Askerlerimiz kuzeye yürüdükçe meyvelerin, sebzelerin çeşitleri değişecek. Kuzeyde bol bol patates ve balkabağı varmış. Bakalım kafalarımıza patates ve balkabağı atıp sevgilerini belirtecek mi İtalyanlar?..

HANIMIN HAZIRLANMASI

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 15 Ekim 1943 — Napoli yakınlarında küçük bir ada var. İtalyanlar, bütün torpido çalışmalarını bu adada toplamışlar. Teslim oldukları zaman da, ada Almanların ellerine geçmiş. Almanlar, adayı baştan başa mayınlayıp deniz altından Napoli'ye kablolar çekmişler. Amerikalılar, adayı ellerine geçirmeye kalkarlarsa, olduğu gibi havaya uçuracaklarmış. Bir kaç da Alman nöbetçi bırakmışlar adaya; bir İtalyan amiraliyle karısını rehin olarak götürmüşler.

Günlerden bir gün, şöyle bir emir geldi: Bir tek torpido gemisi, İngiliz komandolarından bazılarını adaya götürüp bırakacaktı. Gizlice yapılacaktı bu iş. Komandolar, Alman nöbetçileri öldürecek, deniz altındaki kabloları kesecekler ve İtalyan amiraliyle karısını kurtaracaklardı.

Emrin yerine getirilmesi gerek... O gün, rıhtıma bir torpido gemisi yanaştı ve emri yerine getirecek komandoları beklemeye başladı. Komandolar öğleden sonra beşte geldiler. Ağır ağır yürüyorlardı. Beş kişiydiler. Kendilerine sorsanız, bu beş kişi koca bir orduya bedeldir.

Garip adamlardı doğrusu. Sırtları hafifçe kamburlaşmış, bacakları çarpılmıştı. Hepsi de ufak tefekti. Komando olduklarını bilmeseniz, savaştan önce bunlar ya otel kapıcısı ya da garsondu derdiniz. Tabanları lâstikli koca koca ayakkabılar giymişlerdi. Üstlerinde yakaları açık, kısa kollu gömlekler ve renkleri solmuş şortlar vardı. Bellerinde birer tabancayla birer bıçak duruyordu. Önderleri sudan çıkmış fareye benziyordu; gidip bir sigorta şirketinde çalışmayı, ay başlarında muhasebeye uğrayıp maaşını almayı komandoluğa yeğ tutar gibi bir hali vardı.

Beş canavar, güverteye çıkar çıkmaz, önlerine uzatılan çayı içmeye, keklerini yemeye başladılar. Bu arada, dizlerindeki sivrisinek ısırıklarını tatlı tatlı kaşıyorlardı.

Karanlık iyice basınca, küçük torpido gemisi, denize açılarak adaya doğru yol almaya koyuldu. Ay, gökte yusyuvarlaktı. Işığı, hem Almanların, hem de komandoların işlerine geliyordu.

Güvertede lâstik bir sandal hazırlanmıştı. Komandolar adaya bu sandalla çıkacaklardı. Makineli tüfeklerin başları askerlerle doluydu. Gece yarısından biraz önce, torpido gemisi, adanın açıklarında durdu. Kaptan, komandolara sordu:

"Plânlar elinizde. Kabloları keseceksiniz. Nöbetçileri öldüreceksiniz. Amiralle karısını buraya getireceksiniz. Ne kadar zamanda yaparsınız bu işi?"

Komandoların önderi, parmaklarını dudaklarına götürerek bir süre düşündükten sonra cevap verdi:

"Bir saatte."

"Bir saatte mi? Bir saat alır mı bu iş? Zaten bir saatte yapmaya kalkarsanız hiç başaramazsınız."

Komandolar, "Kabloların kesilmesiyle nöbetçilerin öldürülmesi uzun sürmez," diye durumu açıkladılar.

"Peki öyleyse?"

"Amiralin karısına vakit lâzım. Bizim geleceğimizi bilmiyor ki. Eşyalarını hazırlayacak."

Sonra lâstik sandala atlayıp küreklere asıldılar.

Denizciler, gözleri adada, bir saat kadar öyle beklediler. Ne ışık görüldü, ne de bir ses geldi. Her yer bir ölüm sessizliğine bürünmüştü.

Aradan elli dakika geçince kaptan, her otuz saniyede bir saatine bakmaya başladı. Merak içindeydi.

Saatin dolmasına beş dakika kala, suda bir cisim belirdi. Makineli tüfekler ona çevrildi hemen. Kimlerin geldiği bilinmiyordu ki. Cisim yaklaştı; lâstik sandaldı bu. Gemiye yanaştı. Önce zayıf bir kadın çıktı içinden. Arkasından sıcağa rağmen şık bir pardesü giymiş İtalyan amirali. Sandaldan, komandoların önderinin sesi duyuldu:

"Bert sen benimle gel."

Komandolardan üçü, güverteye çıktılar. Kaptan "Görev yerine getirildi mi?" diye sordu.

"Evet efendim. Sekiz nöbetçi varmış, yedi değil."

"Hepsinin icabına baktınız mı?"

"Evet efendim."

"Kablolar?"

"Onlar da kesildi efendim."

"Öyleyse niye adaya döndü bu adamlar?"

"Hanımefendinin sandığı için efendim. Sandala sığmadı. Sandığı almaya gittiler şimdi. Büyük bir sandık. Eski çeyiz sandıklarından."

Kaptan ellerini kalçalarına dayayarak komandoyu süzdü bir süre.

Komando sordu:

"Bir emriniz var mı efendim?"

Kaptan, "Ah biramız olsaydı şimdi," diye onun sözünü kesti. "Ama yok."

Sonra köprüye doğru bağırdı:

"Joel, hey Joel, Beş çay yap bize."

KAPRİ

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 18 Ekim 1943 — Kapri'nin ele geçirildiğinin ertesi günüydü. Amiraller de, generaller de daha adaya ayak basmamışlardı. Ufak bir denizci topluluğu, etrafı kolaçan etmek için şöyle bir dolaşmaya çıkmışlardı. Dik bir tepeyi tırmanıyorlardı. Yolun iki yanı uzun ağaçlarla kaplıydı.

Birdenbire, ayaklarının dibinden tiz bir ses duyuldu:

"Heey."

Askerler başlarını çevirdiler. Ufak tefek, yaşlı bir kadın tepeyi tırmanmış, yola çıkmak üzereydi. Karalar giyinmişti. Soluk soluğaydı.

"Bana kızmadınız, değil mi?" diye sordu. "İngilizce konuştuğunuzu duydum da. Ben de İngilizim."

Bu sözün, karşısındakiler üzerinde nasıl bir etki yaratacağını görmek için bekledi biraz. Gözlerinden neşe akıyordu.

"Burada herkes İtalyanca konuşuyor."

Ne yapalım, kader bu gibilerden omuzlarını silkti.

"Sonra Almanlar geldiler. Hiç İngilizce duymadım. Konuşun, konuşun. Ben Amerikalıları severim. İngilizce hiç duymadım ne zamandır. Almanlar geldi. Hay Allah, bunu söylemiştim, değil mi? Neyse, savaş başladığından beri buradan ayrılamadım. Çıkamadım. Üç yıl oldu, değil mi? Aşağı yukarı bir yıldır da çay içtiğim yok. Tam bir yıl oluyor. Evet evet, tam bir yıl. İnanmayacaksınız ama, tam bir yıl."

Signals adlı bir muhabere subayı, "Bizde çay var," dedi. "Öğleden sonra getiririm size."

Yaşlı kadın çocuk gibi sıçramaya başladı. "Yok canıım..." diye bağırdı. "Ne güzel, aman ne güzel!"

Signals, "Eğer başka bir şeye ihtiyacınız varsa söyleyin, onu da getireyim," dedi.

Kadın bir süre, Signals'ın kendisiyle alay edip etmediğini anlamak istermişçesine ona baktı. Karşısındakinin ciddî olduğunu anlamıştı herhalde. Sordu:

"Acaba... acaba biraz da tereyağı var mı?"

"Var tabiî Getiririm," dedi Signals.

Yaşlı kadın yine sıçramaya başladı:

"Yok canıım..." Sağ elinin işaret parmağını ileri geri oynatarak ekledi: "Eğer tereyağı getirirseniz size kurabiye yaparım. Sonra da oturur, birlikte yeriz. Ne güzel, değil mi? Ne güzel."

Durmadan sıçrıyordu:

"Düşünün bir kere."

Signals, "Bugün öğleden sonra getiririm," dedi.

"Anlıyorsunuz ya... Almanlar geldi buraya. Ben de çıkamadım." Birdenbire ciddîleşmişti. "Bü-

tün tanıdıklarım, akrabalarım Avustralya'da. İngiltere'de kimsem yok artık." Gözlerine bir hüzün çökmüştü. "Üç yılda sadece iki mektup alabildim. Mektup ancak bir yılda geçiyor insanın eline."

Signals, "Eğer," dedi, "mektup yazarsanız bana verin, ben ilk limandan postaya atarım."

"Peki Avustralya'ya kaç günde gider?"

"Bilmem. En çok bir kaç haftada."

"Yok canıım..."

Kollarını açarak yine dansetmeye başladı. Kuş gibi çınlayan tiz sesi ortalığı sarmıştı:

"Yok canıım. Bu habere çaydan da çok sevindim doğrusu."

ÜZÜNTÜLÜ BARMEN

AKDENİZ SAVAŞ BÖLGESİNDE BİR YER, 20 Ekim 1943 — Kuvvetlerimiz Kapri'yi ele geçirdiklerinde bir barmenle tanıştılar. Zaten Kapri'ye gelip de barmen Luigi'yi tanımıyan yok ki... Amerikalıları pek severmiş Luigi. Savaştan önce barına gelip de pembe şarabı yudumlayan her Amerikalı kıyamet kadar bahşiş bırakırmış ona. Sevgisinin kökleri de herhalde o bahşişlere kadar uzanıyor.

Luigi'nin barını denetlemeye giden askerlerimiz, karşılarında üzüntülü bir barmen buldular. Aslında çok neşeli bir adamdı Luigi, ama o günlerde pek üzülüyordu. Derdini anlatabiliyordu. Konuştuğu İngilizceye yabancı değildik çünkü. New York sokaklarındaki pizzacıların, spagetticilerin dillerine alışmıştık. Indiana'nın Gary şehrinde oturan bir akrabasını sordu. Giuseppe Marinari adlı akrabasını. Yazık ki, içimizden hiç biri Giuseppe Marinari'yi tanımıyordu. Bu, Luigi'nin üzüntüsünü daha da arttırdı.

Bir kızı varmış Luigi'nin Adamcağız bir de torun bekliyormuş. Torun yoldaymış, yoldaymış ama kızcağız da taa Castellammare'deymiş. İşin

kötüsü, Almanlar Castellammare'ye yaklaşıyorlarmış. Şehirden çıkmanın ise şimdilik olanağı yokmuş. Anlaşılan, Luigi'nin kızı, çocuğunu top ateşi altında bir sığınakta doğurmak zorunda kalacakmış. Luigi üzüntüden ölecek gibiydi. Biricik kızına ya bir şey olursa? Derdini döktükçe kadehlerimize de arka bahçeye, savaşın başlangıcında gömdüğü İskoç viskisinden boşaltıyordu.

Askerler gemiye döndüklerinde hâlâ Luigi'yi düşünüyorlardı. Teğmen Blank kendi kendine söyleniyordu:

"Kendini Luigi'nin yerine koy bakalım. Nasıl üzülürsün... Castellammare desen şu karşısı..."

Sonunda dayanamadı. Kaptana çıktı, Luigi'nin derdini anlattı. Kaptan, elindeki kahve fincanına bakarak bir süre düşündü. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu.

"Peki ne yapayım istiyorsun?" diye sordu.. "Castellammare'ye hücum mu edeyim."

"Hayır efendim," dedi Teğmen Blank. "Elimizde altı tane İtalyan motoru var. Onlardan biriyle gidip kızı alsak. Tutsa tutsa en fazla bir saat tutar."

"Ya motor batarsa? Sen de ölürsen?"

"Ne motor batar, ne de ben ölürüm, efendim. Kıyıya çıkıp iki dakika içinde kızı alır getiririm."

Kaptan, "İzin veremem buna," dedi. "Söz konusu bile olamaz. Saçmalık. Biz burada savaşıyoruz, ebelik yapmıyoruz. Üstelik sana verecek görevim var. Yeter başıboş dolaştığın."

"Başüstüne, efendim," dedi Teğmen Blank.

"İtalyan motorlarından birini alıp Castellammare'ye gideceksin. Bak bakalım, etrafta Alman

gemisi var mı? Bana bir raporla bildirirsin. İyice araştır. Gerekirse kıyıya da çıkabilirsin. Anladın mı?"

"Evet, efendim," dedi Teğmen Blank. "Yalnız şu kızı da kurtarsaydık."

"Sulugözlülük istemem," dedi Kaptan. Neşeyle gülmeyi de unutmadı.

Her şey bir anda olup bitti. Rıhtıma yanaşıp Luigi'nin kızını sorduk. Kızcağız on dakika içinde motordaydı. Doğum, Luigi'nin sandığından da yakındı.

Sonra?.. Sonrası hem tatlı, hem acıklı. Kapri'yi görecektiniz. Luigi'yle kızı birbirlerine sarılmış limanda ağlaşıyorlar, biz ağlaşıyoruz, bin kadar Kaprili ağlaşıyor... Epeyce gözyaşı döküldü. Sonra gidip Luigi'nin barında bu olayı kutladık. Doğacak çocuğun cinsiyeti ne olursa olsun, Luigi, Teğmen Blank'ın adını verecekti ona. Yalnız Luigi değil, Luigi'nin bütün akrabaları daha yüzlerce yıl bize sabah akşam dua edeceklerdi.

Ertesi gün, beş-altı kişi berberde traş için sıra bekliyorduk. Masaların üstünde 1937 yılından kalma *The London Pictorial*'lar vardı; onları okuyorduk. Kapıda Luigi göründü ansızın. Elinde bir tepsi, tepside de herkes için birer kadeh viski ile soda vardı. Ondan sonra ne zaman sokağa çıksak, alışveriş etmek için bir dükkâna girsek, iki dakika içinde Luigi tepsiyle şıp diye damladı.

DİLE BENDEN NE DİLERSİN

Pazartesi, 1 Kasım 1943 — Neyse ki tanıklarım var. Yoksa bu yazıya kimsecikler inanmazdı. Üstelik tanıklarım pek adı sanı duyulmamış kimseler de değil. Quentin Reynolds, H. R. Knickerbocker, Clark Lee, Salerno'da yaralanan Jack Belden, bir de John Lardner. Buna rağmen, inanmıyanlar çıkarsa başka tanıklar da gösterebilirim.

Her şey bir İngiliz konsolosunun Cezayir'deki Alletti Oteli'nde Quentin Reynolds'a rastlamasıyla başladı. Ufak tefek, sevimli bir adamdı Konsolos. Müttefikleri olan Amerikalıları sevmek, onlara yakınlık göstermek gerektiğini düşünüyordu. Reynolds'a otelde kalıp kalmadığını sordu. Reynolds da kalmak istediğini, ama otelde yer olmadığını söyledi.

Konsolos, "Benim odamda boş bir yatak var. İsterseniz orada kalabilirsiniz," dedi.

Bu, işin başlangıcı. Kimsenin suçu yok. Sadece bir kaza. Reynolds'un da kabahati yok bunda. Konsolos'un nazik davetini arkadaşları için değil, kendisi için kabul etmişti.

Odadan deniz görünüyordu. Geniş balkona

çıktınız mı, hava akınlarını rahatça izleyebilirdiniz. Zavallı Konsolos, Reynolds'un, odaya arkadaşlarını da getireceğini nereden bilsindi? Tam on kişi. Zaman zaman bu sayı, on sekize çıkıyordu. Savaş muhabirlerinin kimi yerde, kimi kanepede, kimi de balkonda yatıyordu. Bazıları da Cezayir'deki ünlü Alletti Oteli'nin 140 numaralı odasının kapısı önünde uyuyorlardı.

Konsolos'un yatağının yine Konsolos'a bırakılması kararlaştırıldı. Tabiî Konsolos odada olduğu zamanlar. Konsolos odada yokken zaten yatağını kullanan kullanıyordu. İşe mi gitti, hadi bakalım, üç kişi birden dalıyordu yatağına. Banyoya kadar uzandığı zamanlarda bile fırsat bu fırsat diye Konsolos'un yatağında uyumaya kalkanlara rastlanıyordu.

Sonra bir başka şey daha vardı. Muhabirler geceleri pek uyumuyorlardı. Sabahlara kadar konuşuyor, bağırıp çağırıyor, içki içiyorlardı. Zavallı Konsolos'cuk... Hiç dinlendiği yoktu adamcağızın. Gündüzleri de çalıştığı için uykusuzluktan ölüyordu. Bir hafta geçti geçmedi, işten erken dönüp her gün biraz olsun kestirmeye kalktı. Ama yatağı boş olmuyordu ki... Ancak öğleden sonraları saat üçle altı arası... O da belki!

İnanılmayacak olay dediğim, bu anlattıklarım değil. Bunun inanılmayacak nesi var? Asıl gerisini dinleyin siz. Bir gece Clark Lee, ya da Jack Belden, artık Cezayir şarabından bıktığını, canının biraz İskoç viskisi istediğini söyledi. İşte tam o anda, mavi bir duman belirdi odanın ortasında ve karşımıza sivri kulaklı, tas göbekli bir cüce çıktı. Yeşil deriden bir elbise giymişti. Külâhı da, kunduraları da yeşildi, sivriydi.

"Aman Allahım," diye bağırdı Reynolds. "Siz de görüyor musunuz benim gördüklerimi?"

Clark Lee, "Evet," diye cevap verdi.

"Peki, gördüğünüze inanıyor musunuz?"

Lee, "Hayır," dedi, çünkü hurafelere inanmazdı.

Jack Belden, uzun yıllar Çin'de yaşamış biri olarak, sertçe, "Sen kimsin?" diye sordu.

Cüce, "Ben Charley Lytle'ım," diye cevap verdi.

Belden gürledi:

"Ne diye öyle damdan düşer gibi geldin aramıza? Seni çağıran oldu mu?"

İngiliz Konsolosu, homurdanarak battaniyeyi kafasına çekti.

Knickerbocker, sonradan anlattığına göre, cüceyi öldürmek, sonra da içini doldurup Amerika'da, evindeki şöminenin yanına koymak istemiş... Tam Charley Lytle'ın yanına yaklaşıyordu ki, cüce elini kaldırdı:

"Savaş çıkınca orduya yazılmak istedim; beni kabul etmediler. Ben de 'Sürgündeki Cüceler Derneği'ni kurdum; şimdi savaşan askerleri, muhabirleri neşelendirmek için bütün gücümle çalışıyorum."

Reynolds'un bir gözü seğirmeye başlamıştı:

"Bizim neşemiz yerinde. Üstüne üstlük sen gelip neşemizi kaçırdın be adam!"

"Benim neşem zaten kaçmıştı," diye homurdandı Konsolos. Ama onu dinleyen kim?"

Charley Lytle, "İskoç viskisinden söz ettiğinizi duydum," dedi. "Bende biraz..."

Gerçekçi bir adam olan Clark Lee, "Ne kadar?" diye sözünü kesti onun.

"Ne kadar isterseniz."

"Yok yok, onu sormadım. Ne kadar? Yani kaç para?"

Charley Lytle, "Anlamıyorsunuz," dedi "Sizden para isteyen yok..."

Reynolds, "Peki, bir kasa getirebilir misin?" diye sordu.

Cüce, "Tabiî," diye cevap verdi.

"Üç kasa?"

"Tabiî."

"Ne zaman getirebilirsin?"

Charley Lytle cevap vermedi. Odayı yeniden duman kapladı; dağıldığında cüce ortalarda yoktu. Üç patlama oldu odanın ortasında. Bir de baktık ki, karşımızda üç kasa *Haig and Haig* viskisi duruyor.

Kalp krizi geçiren adamlar nasıl solursa, Quentin Reynolds da öyle solumaya başladı:

"Mucize! Bir mucize oldu!"

Jack Belden, dudak bükerek, "Bakalım soğuk mu?" diye mırıldandı.

Reynolds elini uzatıp şişelerden birini aldı. "Soğuk, hem de (buradaki üç cümleyi sansür nasıl olsa çıkaracağı için ben boşuna yazmayayım, siz Reynolds'un neşeyle küfrettiğini anlayın yeter)..."

O gece bir hava akını oldu. Herkes, hattâ İngiliz Konsolosu bile keyifle seyrettiler akını. Bu anlattıklarıma inanmayanlar varsa adı geçenlere, hattâ Jack Belden'e bile, doğru olup olmadığını sorabilirler.

UĞUR

3 Kasım 1943 — Askerlerin çoğunun yanında, kendilerine uğur getirecek bir şey vardır. O şey savaşta kendilerine sahiden uğur getirdi miydi, önemi artar da artar. Savaşta uğur getirmek ne demektir? Sadece, askerin yaralanmaması demektir. Çeşit çeşit uğurlar vardır askerlerde. Taşlar mı istersiniz, tavşan ayakları mı... Aşağı yukarı bütün dükkânlarda tavşan ayakları satılıyor. Bazılarında da St. Christopher madalyonları. Katolikler de, Katolik olmayanlar da o madalyonları takıyorlar. Dinsel görevleri bitmiş o madalyonların, uğurla ilgili görevleri başlamış.

Amerika'da bir şirket ufacık İnciller çıkarmış piyasaya. İncillerin çelik ciltleri varmış. Ne yalnız inancın, ne de yalnız çarpışmanın yararlı olmadığını görmüş olacaklar ki, bir de ikisinin karışımını denemek istemişler. Askerlerin babaları o İncillerden alıp alıp oğullarına yolluyorlar. Aslında gömleklerin göğüs ceplerine yerleştirilecek o İnciller; ama pantolonların ceplerine giriyorlar. Neden derseniz, her askerin göğüs cebinde bir paket sigara duruyor.

Bazı askerler, karılarının, babalarının, ana-

larının ya da çocuklarının fotoğraflarını taşıyor uğur diye. İçlerinden biri Colt 45 tabancasının kabzasını çıkarmış, bir uçağın kırılmış camlarından yeni bir kabza takmış ona; camın altına da çocuklarının fotoğrafını yerleştirmiş. Şimdi ne zaman tabancasını eline alsa çocuklarını görüyor.

Bazen uğur diye paralar, yüzükler, iğneler taşınıyor. Bunların çoğu, vatandayken yakınların verdiği hâtıralar. Bir askerde, ölmüş karısının çocukken taktığı madalyon var. Bir başkasında bir kehribar tesbih. Tesbihi küçükken annesi boynuna takarmış onun. Soğuk alıp hastalanmasın diye. Şimdi yaralanıp ölmesin diye hep yanında taşıyor. Tehlikeye karşı.

Savaş geliştikçe, uğurların değeri, önemi, gizliliği artıyor. Çoğu, ufak törenlerden sonra alınıyor ele; ya da çeşitli durumlarda çeşitli biçimlerde kullanılıyor. Bir asker gördüm, ne zaman tüfeğiyle ateş etmeye kalksa, tüfeği tutan sol eline uğur parasını alıyor. Eliyle tüfek arasına sıkışıyor para. Böylece hiç hedefini şaşırmıyormuş kurşunlar.

Zamanla, uğurlar kişilik de kazanıyorlar. Konuşulacak, fikir sorulacak birer nesne oluyorlar. Bu uğurlardan biri, iki buçuk santim kadar uzunlukta tahtadan bir domuz. Sahibi, uğurunu bir kaç kere denemiş, başarılı sonuçlar almış. Şimdi ne zaman bir bombardıman olsa, cepten hemen domuz çıkıyor: "Korkma, domuzcuğum, korkma, bunu da atlatacağız." Top ateşi mi başladı: "Domuzcuğum, sana bir şey olursa ben de ölürüm."

Çok marifetli bir domuz bu. Sahibi haftalarca ağzına et koymamış; bir gün domuzcuğuna ri-

ca etmiş. Ne beğenirsiniz? O akşam önüne nefis bir bonfile çıkmamış mı? İyi lokantaları olan bir şehre girmişler. Domuzcuğun sahibi bir güzel karnını doyurmuş.

Daha önceki sahibine de uğur getirmiş domuz. Bir keresinde kurşuna dizilmekten kurtarmış onu. Bir çok kere de hastalanmasına engel olmuş. Şimdiki sahibi, dünyayı verseniz, domuzunu bırakmaz.

Uğurla sahibi arasındaki ilgi son derece özel. Bunun çeşitli sebepleri var. Bir kere, kimse uğurunu arkadaşlarına gösterip alay konusu olmak istemiyor. Sonra, uğurunu kıskanıyor. Üçüncüsü, uğurunun uğur gücünü yitirmesinden korkuyor. Öyle ya, uğur yalnız önemli olaylarda, büyük tehlikelerde kullanılır. Öyle ikide bir cart curt diye cepten çıkarılmaz!

Şirketler, bunu fırsat bilip çeşit çeşit uğur yapıyorlar. Yüzükler, taşlar, paralar... Ama hiç biri "tek ve özel uğur"un yerini alamıyor.

Bu uğurlar neden çıkarılmış, kim tarafından çıkarılmış, bilinmiyor... Yalnız dindarlar, yalnız boş inançları olan kimseler de kullanmıyor bunları. Herkes, bin bir tehlike içinde bir dayanak arıyor kendine. Ne olursa olsun... Bir şemsiye sapı da olabilir bu, bir madalyon da. Savaşta beliren en keskin duygu, korku değildir; yalnızlıktır, küçüklüktür. O yalnızlığı belki de ufacık bir para gidermektedir. Karanlık bir dünya. Ve o dünya hepimizin içinde.

SAVAŞ BELİRTİLERİ

5 Kasım 1943 — Geçen savaşla bu savaş arasındaki yıllarda bazı tanıdıkları dinledim. Bunlar, Birinci Dünya Savaşı'na katılmış insanlardı. Çeşit çeşit olaylar geçmişti başlarından; yine de ağızlarını açıp savaşla ilgili tek kelime söylemezlerdi. Söyleseler de çok genel şeyler anlatırlar, siperlerden, cephelerden hiç söz açmazlardı. Çoğu da aslında geveze insanlardı bunların. Onun için şaşar kalırdım. "Herhalde dinleyenleri etkilemek istiyorlar böylece," diye düşünürdüm. Belki de çok korkunç olaylar geçmişti başlarından. O olayları anlatıp bizi aynı havaya sokmak istemiyorlardı.

Düşüncelerimin doğru olmadığını bu savaşta anladım. Cevap çok basitti. Başlarından geçenleri hatırlamıyorlardı ki. Savaş ne kadar korkunç olursa, insanda o kadar az anı bırakıyor.

Bunun sebebi yalnız psikolojik değil. Vücuttaki bezlerin çalışmasına bağlı bir şey bu. Bezler çalışmayınca midedeki sindirim işlemine kadar bir çok şey duruyor.

Üstelik bombardımanların doğrudan doğruya yaptığı zararlar da var. İnsanın sinir uçları, ke-

limenin tam ve doğru anlamıyla yanıyor. Kulak zarları, gürültülerden zarar görüyor. Gözler, titreşimlerden, yanıp sönen ışıklardan iyice rahatsız oluyor.

Günlerce süren bir ateşten sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz, biliyor musunuz? Deriniz kalınlaşmış, duygusuzlaşmıştır. Ağzınızda tuzlu bir tad vardır. Midenizde sindirilmemiş bir topak yemek. Gözleriniz ayrıntıları seçememektedir, düz ve keskin çizgileri bulanık görmektedir. Her şey biraz hayalî gelmektedir insana. Yürürken yere basmamaktasınızdır; havada yüzer gibi bir haliniz vardır âdeta. Hızlı mı yürümektesiniz, yoksa yavaş mı, bunun bile farkında değilsinizdir.

Rahatsızlıklar kulaklarla başlar, sonra bütün gövdeye yayılır. Her yanınızı saran duygusuzluk bazen aylarca gitmez üstünüzden. Bazıları, kendilerini gerektiği gibi koruyamadıkları için, bir daha iyileşmemecesine hastalanırlar.

Duygusuzluk, kayıtsızlık insanda her şeyi değiştirir. En tehlikeli anlarda kahramanlık gösterenler çoğu kere işte bu kayıtsız insanlardır. Bütün tepkileri değişmiştir onların. Gülünecek bir şey olmadan gülerler, ufacık şeylere üzülürler. Bu duruma gelen insanlar akla hayale gelmedik kötülükleri yapabilirler. En ürkek adam bile büyük cesaret örnekleri verebilir.

Sonra uyku gelir. Bir ilâç gibi. Önceden haber vermeden. Gövdeyi pamuklara sarar. Sinirler ölüdür. İşte bu noktada hayal görmeye başlar insan. Gözler bir buluta ilişir; o bulut artık bir meiektir ya da bir şeytandır. Beyin, sımsıkı tuttuğu gizli

anıları salıverir. Bilinen şeyler unutulur. Şehirler, yüzler akıldan silinir.

Sonra her şey biter. Bir şey duyamazsınız. Kulağınızda bir su şırıltısı. Uyku istersiniz. Sadece uyku. Her şeyden önce uyku. Uykunuz rahat değildir ki. Kâbuslarla doludur. Duygusuzluk silindikçe acılar başlar.

Ayılıp da kendinize gelince hiç bir şeyi doğru dürüst hatırlayamazsınız. Kafanızı zorlarsınız; boşuna. Değil ayrıntılar, ana çizgiler bile bulanıktır. O bulanık çizgiler, gittikçe daha bulanıklaşırlar... Sonra bir bakarsınız, o günlerden bir şey kalmamış.

TORPİDO GEMİLERİ

15 Kasım 1943 — Emirler basitti. Torpido gemileri, gidip Alman gemilerini batıracaktı.

Son günlerde Alman gemileri İtalya'dan Fransa'nın güneyine durmadan araç taşıyorlardı. Artık bunu önlemenin zamanı gelmişti.

Amerikan ve İngiliz gemileri birlikte yapacaklardı bu işi. İngiliz gemileri bizim gemiler kadar hızlı değildi gerçi, ama daha iyi silâhlandırılmışlardı.

Hücumdan bir gün önce, gemiler son hazırlıklarını yapmaya koyuldular. Tüfekçiler, makineli tüfekleri söküp temizlediler, yağladılar. Torpido gemilerinde böyledir; pruvayı aşan sular makineli tüfeklerin bile içine sızar, hattâ bazı parçalarını zamanla yemyeşil eder. Amerikan torpido gemilerine ıslak şeytan derler zaten. Her zaman ıslaktır. Denizciler, kauçuk elbiseler giyerler, yine de ıslanırlar.

Torpidolar birer birer kontrol edildi o gün. Depolar, ağızlarına kadar yakıtla dolduruldu. Deniz son derece mavi, son derece durgundu. İtalya'ya çıkarma yaptığımız günlerde de böyleydi deniz. Hem bizim için iyi, hem de düşmanlarımız için.

İngiliz subaylarının aşağı yukarı hepsi fırça gibi sakallıydı. Onlara özenen bazı Amerikalılar da sakal bırakmışlardı; ama sayıları İngilizlerin yanında solda sıfırdı.

Adadaki körfezden İtalya kıyıları görülebiliyordu. Asmalarla, limon ağaçlarıyla örtülü bayırlar, kayalıklı dağlar... ve arkalarında Vezüv'ün tüten dumanı... ince bir tüye benzeyen dumanı.

Güneş batarken denizcilerin işleri bitti. Yemek salonlarına inip yemeklerini yediler. Karanlık basınca hareket edilecekti. Ay, karanlık basmadan doğmuştu. Gece yarısından sonra, saat ikide batacaktı. Torpidolar, ay batar batmaz hücuma geçeceklerdi. Cehennem gibi bir gece olacaktı herhalde; gemilerdeki torpidoların sayısı koca bir donanmayı deniz dibine gönderecek kadar çoktu.

Torpido gemilerinin başarısızlığa uğrama şansı oldukça azdır. Düşmanın taa burnunun dibine sokulabilirler. Baktılar ki, durum pek parlak değil, bir anda dönüp kaçmaya başlayabilirler. Çok hızlı gittikleri ve durmadan dönerek gittikleri için düşman ne kolay kolay yakalayabilir onları, ne de kolay kolay top ateşiyle batırabilir.

Alacakaranlıkta motorlar gürültüyle çalışmaya koyuldular. İnsan kalbi nasıl atar, bir süre sonra işte öyle atmaya başladılar. İlk andaki gürültülerinden eser kalmadı. Normal hızla giden bir torpido gemisinin sesini duysanız, uçak geçiyor sanırsınız.

Gece başladı... Ufacık gemiler üç sıra halinde ilerliyorlardı. Denizciler, kauçuk elbiselerini giymişler, başlarına kukuletalarını geçirmişlerdi.

412'nin köprüsünde Kaptanla İkinci Kaptan duruyordu. Pruvayı aşan sular her yanlarını ıslatmıştı. Yüzlerinden tuzlu damlalar akıyordu ikisinin de. İkinci Kaptan, zaman zaman içeri girip haritaya bakıyor. Sonra köprüye çıkıyordu yine. Birden bir ses duyuldu:

"Uçak!"

Makineli tüfekçilerle topçular, silâhlarını gökyüzündeki karartıya çevirdiler.

İkinci Kaptan, "Bizim uçaklardan mı acaba?" diye sordu.

"Bizimkilere, çok yaklaşmamaları için emir verildi. Herhalde onlarındır," dedi Kaptan.

Gökyüzünde, samanyolunun tam ortasında bir uçak ilerliyordu.

Şimdiden ateş etmek faydasızdı. Top ateşleri yetişemezdi ki oraya. Kaptan, eline megafonu aldı; ağzına götürerek bağırdı:

"Saldırırsa yan taraftan saldıracak. Dikkatli olun!"

Uçak kayboldu.

İkinci Kaptan, "Belki de bizi görmemiştir," dedi.

"Görmez olur mu hiç? Elbet görmüştür. Ama belki de bizim uçaklardan biriydi."

Uçak, herhalde motorlarını durdurmuştu. Kimse farkına varmadan tam tepesinde belirdi 412'nin. Bombalarını atıp yükseldi. Patlama sesiyle makineli tüfeklerin sesi birbirine bindi. Denize düşen bombaların etkisiyle fışkıran sular, gemiyi iliklerine varıncaya kadar ıslattı.

Uçak yara almadan kaçmayı becerdi. Kaptan, "Dikkat edin. Belki döner," dedi. "Aynı yerden hü-

cuma geçecek yine." Tüfekçiler, makineli tüfeklerini Kaptanın söylediği yöne çevirdiler.

Bu kere motorlarını durdurmamıştı uçak. Belki de yükseklik kazanmak istiyordu. Geldiği duyulabiliyordu. Gemiye yaklaşırken, makineli tüfekler ateşe başladılar. Ufacık topların ateşleri de gökyüzünde görülebiliyordu. Ufacık ufacık patlamalar. Işıltılar. Her ışıltı uçağın arkasında kalıyordu. Derken bir ışıltı biraz öne atladı. Uçağın üstüne konuverdi. Masmavi bir ışık kapladı uçağı. Bir an havada durduktan sonra düşmeye başladı. Beş yüz metre kadar ileride suya gömüldü. Denize değdiğinde sapsarı ışıklar saçarak yanmaktaydı. Sonra patladı. Denizin dibine indi...

"Amma da kaçık pilotmuş haa," dedi Kaptan. "Böyle de gelinir mi? Kim vurdu onu?"

Cevap gelmedi.

Kaptan, aşağıya bağırdı:

"Sen mi vurdun, Ernest?"

Ernest, "Evet efendim," diye cevap verdi. "Galiba ben vurdum."

"Aferin" dedi Kaptan.

YİNE 412

19 Kasım 1943 — 412 numaralı torpido gemisi, güneye doğru gidiyordu. Ay gökyüzünde çakılı kalmıştı sanki, batmayı aklından bile geçirmiyordu. Tam yol gitmiyordu gemi, ama öyle ağır da değildi.

Kaptan, İkinci Kaptanla birlikte masanın üstündeki haritayı inceliyordu. Başını kaldırarak, "Şurada bir liman var işte," dedi. "Pek uzakta değil. Oraya gidelim. Belki bir konvoy yakalarız.

O anda derinden derine bir motor gürültüsü duyuldu. İkinci Kaptan, geminin motorlarını durdurdu. Sesin nereden geldiğini anlamak istiyordu.

"Herhalde bizimkilerdir," dedi.

Kaptan, başını ileri uzattı biraz. "Tuhaf," diye mırıldandı. "Sesleri bir acayip." Bir süre daha dinledi. "Bizde E-gemisi var mı hiç?"

"Hayır efendim. yok."

"Bunlar E-gemilerinin sesi." Köprüden eğildi:

"Durdurun motorları!"

Gemi, bir ölüm sessizliğine büründü ansızın. Biraz önce, kısa bir an için durmuş olan motorlar,

şimdi kimbilir ne kadar sürecek bir zaman için durdular.

Uzakta, süt gibi bir ışık altında E-gemileri göründüler.

Kaptan, telsizciye, "Sakın telsiz verme," dedi. Bir an susup geceyi dinledi. "Bakın," dedi, "belki birazdan kaçarız. Uygun bir durum olursa eğer .."

E-gemileri ağır ağır geçtiler. Ayışığındaki 412'-yi mutlaka görmüşlerdi... Belki de, burunlarının ucuna kadar sokulmak cesaretini gösteren bu ufacık gemiyi batırmak istemişlerdi... İstemişlerdi ya, "Bu cesareti nereden buldu acaba?" diye kuşkuya kapılmış da olabilirlerdi. Elbet bildiği bir şey vardı Amerikan gemisinin.

Buna rağmen E-gemilerinden biri 412'ye ateş açtı. 412, büyük bir hızla kaçmaya başladı. Bir balık gibi yarıyordu denizi. E-gemisi, ateş yarar sağlamayınca yoluna devam etti.

Beş dakika sonra, torpido gemisi durdu. Kaptan, derin bir soluk alarak, "Vay canına," diye mırıldandı. "Ucuz atlattık. Neyse rahat bir soluk alalım..."

Ay, batmak üzereydi. Bir kaç dakika sonra ortalık karanlığa gömülecekti, derin bir karanlığa, kurtarıcı bir karanlığa. Güvertede denizciler sinirli sinirli dolaşıyorlardı.

Ansızın bir cisim gördüler ayın tam önünde. Sonra bir cisim, bir cisim daha. "Bir konvoy!" dedi Kaptan. "Demek E-gemileri bunlar için önden gidiyormuş. Korumak için... Enseleyelim şunları."

İkinci Kaptan, "Onlar bizi enseler," dedi.

"Kolay mı o kadar?.."

İlk emirlerini fısıltıyla verdi Kaptan. Deniz-

ciler yerlerini aldılar. 412, dönüp sessizce konvoya yaklaştı. Her boyda gemi vardı konvoyda. Ayın tam önünde oldukları için 412 onları rahatça görebiliyor, ama onlar 412'yi göremiyorlardı.

"Şu büyük olan," dedi Kaptan, "işte şu büyük olan en aşağı beş bin tonluktur."

Sonra beklenen emrini verdi:

"Ateş!"

Bir hışırtıyla fırladı torpido. Arkasından bir tane daha... Sonra bir üçüncüsü.

Deniz bir anda alevlere büründü. Yalnız deniz mi? Gökyüzü de. Kaptan, "Tam yol!" diye bağırdı. "Tam yol!"

412 büyük bir hızla kaçmaya başladı.

Alevler, patlamayla birlikte kesilmişlerdi.

"Cephane," dedi Kaptan. "Ya cephane ya da yakıt."

Uzakta, batık geminin ardında ay da batmıştı. Katran karası bir karanlık sarmıştı ortalığı.

Kaptan, "Gidelim artık. Gördük göreceğimizi," dedi.

BİR DESTROYER

24 Kasım 1943 — Destroyerler son derece sevimli gemilerdir. Koca savaş gemileri, çelik şehirlere ya da bir şeyi yıkmak için yapılmış büyük fabrikalara benzerler. Uçak gemileri, yüzen tarlalardır. Kruvazörler bile göze çirkin görünür. Ama destroyerler... sandal gibidirler âdeta.

Destroyerin mürettebatı şunun şurasında kaç kişidir ki. Kaptan bütün denizcileri teker teker tanır. Kimin kaç çocuğu vardır, onu bile bilir. Böylece kaptanla mürettebat arasında yakın bir ilgi, yakın bir bağ kurulur. Kaptan da iyi bir kaptansa, denizciler onun için canlarını verirler.

Büyük savaş gemileri son darbeyi indirmek için kullanılırlar. Son darbe de, her savaşta bir kere indirilir ancak. Sonra kruvazörler gelir. Destroyerler ise her an istim üstündedirler. Donanmanın en çalışkan gemileridir onlar. Her çarpışmaya katılırlar. Büyük gemilerin soyluluğu yoktur üstlerinde. Nereye olsa giderler, ne iş verilirse yaparlar.

Destroyerlerde çalışan denizciler ise sıkılmak nedir bilmezler. Her zaman yapacak bir iş vardır.

Onun içindir ki, hepsi yalnız kendi görevlerini değil, son vidasına varıncaya kadar bütün gemiyi bilir, tanır.

X destroyeri de bu gemilerden biridir işte. Savaş başladığından beri binlerce mil yapmış. Kaç kere bombalanmış, burnunun ucundan kaç kere torpido geçmiş... Çarpışmış, gemiler batırmış, uçaklar düşürmüş... Kaptanı genç, esmer bir adam. İkinci Kaptan da sarışın bir liseliye benziyor. Gemi tertemiz, pırıl pırıl.

X, oldukça yeni bir gemi. On beş aylık. Kazablanka, Gela, Salerno bombardımanlarına katılmış. Gemide çalışan subaylar, daha büyük gemilere geçmek istiyorlar; çünkü, öteki gemilerde terfî olanağı daha çok. Ama denizciler... Onlar, gemilerini başka bir şeye değişmiyorlar.

Kişiliği olan bir destroyer X. Sessiz sedasız işini yapıyor. Kimse yüksek sesle konuşmuyor içinde. Emirler bile fısıltıyla, yemekhanede tuz istermişçesine veriliyor. Disiplin çok iyi. Üstelik tepeden gelme emirlerle sağlanmış bir disiplin değil bu. Denizcilerin kendi aralarında yarattıkları bir düzen. Kaptan, denizcilere izin mi verdi. Şöyle diyor:

"Bu akşam herkes izinlidir. İsteyen istediği gibi eğlenebilir. Ama bir kişi sarhoş olarak dönerse bundan sonra ilk limanda kimseye izin verilmeyecek."

Basit bir emir. Ama etkili. Ondan sonra kimse sarhoş olacak kadar içmiyor tabiî. İçen de arkadaşlarından bir temiz dayak yiyor.

X, savaş bölgesine girdi mi, dinlenmemecesine çalışıyor. Denizciler, elbiseleriyle yatıyorlar. Sık

sık alarm sesiyle uyandırılıyorlar. Alarm da ne alarm ya... Madenî bir katırın kişnemesine benziyor. Duyulur duyulmaz, koridorları, güverteyi koşuşan ayakların patırtısı kaplıyor. Herkes çok kısa bir zaman içinde görevinin başına geçiyor. Toplar, tüfekler duruma göre ya havaya ya da ileriye çevriliyor.

Bu iş bir dakikadan daha az vakit alıyor. Kimsenin telâşlandığı yok. Yüzlerce kere alarm verilmiş, uykularından yüzlerce kere uyandırılmışlar. Köprüden fısıltıyla verilen bir emir, X'i bir saniye içinde, ateş püsküren bir ejderha haline getirebiliyor. Ufak tefek bir gemi olduğuna bakmayın bu destroyerin; istesin, tonlarca çelik fırlatabiliyor.

İnsanın hayatta görebileceği en garip şeylerden biri de, topların ateş etmesi. Köprüden idare ediliyorlar. O ölü toplar, ansızın canlanıyorlar sanki. Kıpırdanıyorlar, dönüyorlar, titriyorlar. Havayı koklayan birer hayvan gibi. Bir böceğin antenleri gibi. Hedefi kokluyorlar, dinliyorlar. Sonra fırlatacaklarını fırlatıyorlar. Mermiler daha hedefini bulmadan yine kıpırdanmaya başlıyor. Sokmaya hazırlanan yılanlar gibi. Sahiden de canlıymışlar gibi. Korkunç bir manzara.

PARAŞÜTÇÜLER

1 Aralık 1943 — Bir İtalyan adasına yerleştirilmiş radar istasyonunun ele geçirilmesi görevi kırk Amerikan paraşütçüsüne verildi. Kırk paraşütçü eriyle üç subaya. Afrika'da bir yerden kalkıp deniz üssüne geldiler. Nerden geldikleri söylenmedi. Sabaha karşı geldiler; gelir gelmez de bir Nissen kulübesine yerleştirildiler. Yorgun bir halleri vardı. Üniformaları, o afişlerde rastlanan üniformalara benzemiyordu hiç. Ceketleri o kadar çok yıkanmıştı ki, bembeyaz olmuştu artık. Kollarının bazı yerleri erimişti.

Subaylar, iki teğmenle bir yüzbaşı, ise tıpkı erler gibi giyinmişlerdi. Yüzbaşı, hangi hastaneden almışsa almış, omuzlarına ikişer parça band yapıştırmıştı. Teğmenler ise ufacık birer sarı kumaş parçası dikmişlerdi. On ay kızgın çölde kalmışlar; nerden bulacaklar üniformayı... Amerika'dan beri paraşütle atlamamışlar.

On ay bu. Üstelik çölde. Kolay geçmemiş. Zaman olmuş, sigaraları bitmiş; zaman olmuş haftalarca konserveyle idare etmek zorunda kalmışlar. Yatakta uyumayı büsbütün unutmuşlar. Kuştüyü yatak arayan kim? Saman şilte bulsalar bay-

ram edecekler. Çoğunun gözleri mavi. Saçları dipten kazınmış gibi. Tutmaya kalksanız başları. Kulakları kafalarının iki yanından fırlamış. Derileri, çöl güneşinden kapkara olmuş. Dişleri de, gözleri de bembeyaz görünüyor. Dudakları sertleşmiş, kurumuş.

Bu kılık içinde bir adamın terbiyeli terbiyeli oturması, fısıltıyla konuşması insana garip geliyor. Hepsi son derece nazik. Subaylar fısıltıyla veriyor emirleri. Ordudaki o katı disiplin gösterilerinden eser yok. Hepsi zaten aynı şekilde düşünüyormuş da emir vermek gerekmiyormuş gibi davranıyorlar. Bir makinenin parçaları gibi, tam bir düzen içinde çalışıyorlar. Vakte çok önem verdikleri belli. Erler, subayları bile selâmlamıyor bu yüzden. Selâmlayıp da ne olacak? Bunun için vakit kaybetmeye değer mi? Sadece kendileriyle konuşulduğu ya da kendileri subaylarla konuştuğu zaman selâmlıyorlar.

Çok az silâhları var. Birer karabina, birer de bıçak. Tüfeklerin de, bıçakların da boyaları yer yer dökülmüş.

Sabahleyin, paraşütçü subayları toplantıya çağrıldılar. Âdeta utanarak, toplantı salonuna girip ince, uzun, tahta masada yerlerini aldılar. Denizciler, onlara ufak birer harita verip harekâtı ayrıntılarıyla anlattılar. Bu arada, duvardaki karatahtayı da bol bol kullandılar.

Ada, Ventetone'ydi. Bütün çevreyi denetim altında tutan bir radar istasyonu vardı adada. İstasyon Almanların ellerindeydi; ellerindeydi ya, aslında pek az Alman vardı orada. Üç yüz kadar İtalyan askeri, yüz kadar da siyasî esir... Esirler serbest bırakılacak ve kıyıya birlikler çıkıncaya

kadar Ventetone, paraşütçülerin komutası altında bulunacaktı.

Üç subay, karatahtayı ve önlerindeki haritayı incelediler. Toplantı sona ermeden önce, bir binbaşı, "Anlaşıldı mı her şey?" dedi. "Sormak istediğiniz bir şey var mı?"

Paraşütçülerin komutanı ayağa kalktı. Önündeki haritayı bir süre daha inceledikten sonra sordu:

"Adada çok silâh var mı?"

"Top var. Ama biz denizden sizi korur, topları ateşe tutarız."

"Anladım. İnşallah İtalyanlar bizimle çarpışmazlar."

Sesi ürkek ürkek çıkıyordu.

Bir deniz subayı, şaka yollu, "Askerleriniz çarpışmak istemiyor mu yoksa?" diye sordu.

"Ondan değil," dedi Yüzbaşı. "Uzun zamandır çöldeydik. Hepimiz çarpışmaya susadık. Ateş eden olursa biz biliriz yapacağımızı."

Toplantı sona erdi. Denizciler, subayları yemeğe çağırdılar.

"Özür dilerim ama gelemeyeceğiz." dedi Yüzbaşı. "Askerlerin yanına gidelim. Ne yapacağımızı bir an önce öğrenmek istiyorlar. Şu haritayı götürüp harekâtı anlatayım onlara."

Haliyle de özür diliyordu âdeta. Ekledi:

"Bir an önce öğrenmek istiyorlar."

Sonra kalkıp toplantı salonundan çıklılar. Askerler Nissen kulübesindeydi. Yüzbaşı ile teğmenler sokağı geçip kulübeye girdiler. Kapıyı kapadılar. Uzun süre orada kaldılar.

VENTETONE

3 Aralık 1943 — Gemiler ay ışığında Ventetone adasına hareket ettiler. Görevleri adayı almak ve Almanların yönetiminde bulunan radar istasyonunu ele geçirmekti. Karanlık basıncaya kadar adanın biraz ilerisinde bekleyeceklerdi. Kuvvetlerinin ne kadar olduğunu Almanlar öğrenmesin istiyorlardı.

Paraşütçüler, destroyerlerden birinin güvertesine oturmuş, aya bakıyorlardı. Biraz tedirgindiler galiba. Hep havadan paraşütle atlama talimi yapmışlardı. Şimdi ise karaya denizden çıkacaklardı. Bu, kendilerini azıcık tedirgin etmişe benziyordu.

Havacılar, o sırada İtalyan kıyılarını bombardıman ediyorlardı. Uzaktan uzağa patlama sesleri, top gürültüleri geliyordu. Görünüşe göre, Ventetone'yle kimsenin ilgilendiği yoktu. Tabii Ventetone açıklarında demirleyen gemilerle de...

Harekât, tam zamanında başladı. Ay, batmadan önce kıpkırmızı kesildi. Batar batmaz da ortalığı karanlık kapladı. Göz gözü görmüyordu. Ada da hiç ışık yanmıyordu. Üç yıldır böyleydi ada.

Önce ufak bir kayık indirildi denize. Kayıkta, elinde megafonla, bir de subay vardı. Kıyıya beş yüz metre kadar yaklaşınca durdular. Kalın, güçlü bir ses, karanlığın içinden olanca gücüyle bağırmaya başladı:

"İtalyanlar! Size sesleniyorum! Teslim olun. Büyük bir kuvvetle geldik. Almanlar sizi terkettiler. Teslim olmak için on beş dakikanız var. Teslim olduğunuzu göstermek için üç beyaz ışık yakın. On beş dakika sonra ateş açacağız. Tekrarlıyorum."

Ses, aynı cümleleri tekrarladı:

"... üç beyaz ışık yakın..."

Arkasından, yine sessizliğe gömüldü gece.

Bir destroyerin kaptan köprüsünde duran subaylar, soluklarını tutarak, adaya baktılar. Karanlıktı. Hiç bir şey görünmüyordu. Ne ışık, ne parıltı. Hiç. Hiç bir şey. Komutan saatine bakıyordu arada bir. Ortalık öyle karanlıktı ki, saatin fosforlu kadranı iki metre öteden bile rahatça görülebiliyordu. Toplar ateşe hazırdı. Bütün toplar adaya çevrilmişti. Dakikalar ağır ağır ilerliyordu. Aslında kimse ateş etmek, adadaki cephaneleri havaya uçurmak istemiyordu. Dakikalar ilerledi... on... on bir... on iki... Yeşil yelkovan ilerledi... on üç... Tam on dördüncü dakikayı gösterdiği sırada üç beyaz roket fırlatıldı adadan. Roketler yukarı çıkıp dik bir eğri çizdikten sonra denize düştüler. Arkasından üç roket daha. Anlaşılan İtalyanlar işi sağlama bağlamak istemişlerdi. Kaptan derin bir soluk alarak yanındaki âhizeye bir şeyler söyledi. Gemideki herkes derin bir soluk aldı.

İçerdeki ufak salonda, açık yakalı bir gömlek

giymiş, kollarını sıvamış bir subay başlığını giydi. Eline hafif makineli tüfeğini aldı. Beş kişinin adını söyledi. "Haydi," dedi, "adadakileri teslim almaya gidiyoruz." Biraz durduktan sonra ekledi:

"Sandalı indirin."

Güvertede göz gözü görmüyordu. İnsan ancak el yordamıyla ilerleyebiliyordu. Bir kaç denizci, sandalı güverte hizasına indirdiler. Subayla beş asker, tek kelime söylemeden bindiler içine. Biraz sonra, altısı da adaya yaklaşıyorlardı. Komutan, "Fikirlerini değiştirmeden hepsini teslim almalıyız," dedi. "Belli olmaz bu işler. Bakarsın, teslim olmadan cayıverirler. Bekleyecek halimiz yok."

Adamlarını göremiyordu. Karanlığa bakarak konuştu:

"Karşı koymaya kalkarlarsa hiç çekinmeyin, hemen ateş edin."

PEMBE PİJAMALI İHTİYAR

6 Aralık 1943 — Şans, her zamankinden çok savaşta gerekiyor insana. Ventetone adasını teslim almaya gidenlerin şansları olmasaydı donanma epeyce güçlük çekecekti herhalde.

Adada bazı Alman askerlerinin bulunduğu biliniyordu; ama sayılarının seksen yedi olduğunu kimse aklından bile geçirmemişti. Üstelik hepsinin tabancasından başka birer de hafif makineli tüfeği vardı. Adadaki öteki makineli tüfekleri hesaba katmıyoruz tabiî. Yiyecek derseniz, yanlarında bulunan yiyecekler kendilerini altı hafta rahat rahat idare ederdi.

Üç beyaz roket atılmıştı adadan. Roketleri atanlar İtalyanlardı. Teslim olmak isteyenler de onlar.

Ventetone'ye C biçiminde bir limandan girilir. C'nin ağzında, kıyıyla bağlantısı olmayan bir dalgakıran vardır. Ama, işin garibi, C'nin ağzından giren kavıklar da. motorlar da kıyıya yanaşamazlar. Çıkıp başka bir yer bulmak zorundadırlar.

Adayı teslim almaya giden subayla beş askerin başına da aynı şey geldi. Adanın ağzından girdiler. Yanaşacak yer bulamayınca yine çıktılar. Bir

süre dolaştıktan sonra uygun bir yer buldular. Tam karaya çıkacakları sırada, bir patlama duyuldu. Dalgakıranın oradan geliyordu ses. Denizciler, ne olduğunu anlamadan, iki patlama daha birbirini izledi. Bu kere patlayışlar tepeden gelmişti.

Yapılacak bir şey yoktu. İlerlediler. Az ötede bir Alman askeri gördüler. Alman askeri, denizcilerin farkına varır varmaz elindeki silâhı suya attı; ellerini havaya kaldırdı. Fenerlerin ışığında ellerini bağladılar Almanın; yere oturmasını işaret ettiler.

On anda bir sürü İtalyan askeri, koşarak, tepeden indiler. Bir yandan, "Teslim! Teslim!" diye bağırıyor, bir yandan da ellerindeki karabinaları yere atıyorlardı. Subay, eliyle biraz öteyi işaret ederek, "Oraya bırakın," dedi. "Bütün silâhları oraya bırakın."

Yalnız ellerindeki fenerleri değil, orada buldukları bütün ışıkları yakmıştı denizciler. Tüfekler, yerde üstüste yığılıyordu. İtalyanların kafaları karmakarışıktı. Belli oluyordu bu. Biraz sevinmiş, biraz da korkmuş görünüyorlardı. Hepsi de yaklaşıp Amerikalıları yakından incelemek istiyordu. İstiyordu ya, onların ellerindeki makineli tüfeklerden de çekiniyordu.

Bir de Amerikalıların halini düşünün. İsterse makineli tüfek değil, top olsun ellerinde. Karşılarında tam iki yüz elli kişi. Kolay mı?

İtalyanların hepsi durmadan konuşuyordu. Kimsenin bir şey dinlediği yoktu. Ancak, pembe pijama giymiş, uzun boylu, kır saçlı bir adam yanlarına yaklaştığı zaman sustular. Pembe pijamalı adam, "Ben İngilizce bilirim," dedi Amerikalılara.

"Üç yıldır burada siyasî esir olarak bulunuyorum." Nedense, pembe pijama içinde hiç komik durmuyordu. Bir çeşit soyluluk vardı üstünde.

Komutan, "O patlamalar neydi?" diye sordu.

Yaşlı adam, "Almanlar," diye cevap verdi. "Seksen yedi tane Alman var burada. Limana girdiğinizde size ateş edeceklerdi. Makineli tüfeklerini hazırlamışlardı. Ama adayı her taraftan sardığınızı, bazı askerlerinizin de dalgakırandan girdiğini görünce vazgeçtiler. Başa çıkamayacaklarını anlayıp çekildiler. Çekilirlerken her yeri havaya uçuruyorlar."

"Adayı sardığımızı mı?" diye sordu Komutan Sonra şaşkınlığını gizleyerek, "Haa, evet," dedi. "Öyle ya, adayı sardık." Beş asker de Komutana bakıp gülümsediler.

"Şu bizim paraşütçüler de artık gelseler," diye mırıldandı içlerinden biri.

Komutan, pembe pijamalı ihtiyara dönerek, "Almanlar nereye gittiler?" diye sordu.

"Radar istasyonuna. Havaya uçuracaklar. Tepede siperleri de var. Herhalde oradan size ateş açmaya da kalkarlar."

İhtiyar sözlerini bitirir bitirmez müthiş bir patlama işitildi. Patlamayla birlikte alevler fışkırdı göğe.

"İşte radar istasyonu da gitti," dedi ihtiyar. "Yazık ki, sizin o tarafa çıkan askerler istasyonu daha önce ellerine geçiremediler."

"Evet," dedi Komutan, "yazık oldu."

Tepeden boyuna İtalyanlar iniyordu. Hepsi elindeki silâhı yere bırakıp arkadaşlarının yanına

gidiyordu. Tepede yanan binaların alevi rıhtımdaki evlere vuruyordu.

Komutan, usulca, "Artık şu paraşütçüler de gelseler," dedi. "Almanlar burada sadece altı kişi olduğumuzu anlarlarsa halimiz haraptır."

Bir motorun gürültüsü duyuldu. Komutan derin bir soluk aldı. Kırk üç paraşütçü kıyıya yanaşmak üzereydi. Komutan, gülerek, "Bir ışık tutun şunlara," dedi. "Kıyıya çarparlar belki... Rahat rahat çıksınlar."

KENT

9 Aralık 1943 — Paraşütçüler, kıyıya çıkıp İtalyanları esir aldılar. Aldılar ama, iş bununla bitmiyordu ki. Daha tepede seksen yedi Alman vardı. Sayıca kendilerinden aşağı yukarı iki kat çoktular.

Paraşütçülerin komutanı, "Askerlerimi durup dururken tehlikeye atamam," dedi. "Bir değil, beş değil, tam seksen yedi kişi... Üstelik siperdeler. Bekleyeceğiz."

Teğmenlerden biri, "İtalyanlarla nasıl konuşmuştuk," dedi. "Hepsini rahatça esir aldık. Almanlarla da bir konuşsak. Bizim kaç kişi olduğumuzu bilmiyorlar ki. Belki teslim olurlar. Bir kere konuşsak..."

Yüzbaşı, "Nasıl konuşacağız?" diye sordu. "Konuşmak için yanlarına gitmek gerekiyor."

"İyi ya..."

"Anlamadım."

"İzin verirseniz sabahleyin elime beyaz bir bayrak alıp tepeye çıkarım."

"Hemen temizlerler seni."

"Bir kere denesem?"

"İyi ama..."

"Bir de bakarsınız bu iş olur, efendim. O zaman bir sürü dertten kurtuluruz."

"Hiç bir subayımın ölmesini istemem. Daha savaşta sana çok ihtiyacımız olacak."

"Bana bir şey olmaz, efendim. Ne olur, izin verseniz..."

Yüzbaşı Teğmenin yüzüne uzun uzun baktı. Sonra, "Sen bilirsin," dedi. "İstersen bir dene..."

Sabah olunca Teğmen eline beyaz bir banyo havlusu aldı. Havluyu bir sırığın ucuna geçirip tepeyi tırmanmaya başladı. Havluyu başının üstünde tutuyordu. Dün akşam bu işi yapmak ne kolay gelmişti ona. Şimdi, yaptığı işin aptallık olup olmadığını düşünüyor, bir karar veremiyordu.

Seksen yedi Almana karşı kırk üç paraşütçü. Almanlar bilmiyordu bunu. Sadece kendileri biliyordu. Bu da çok iyi bir şeydi tabiî.

Güneş yeni doğmuştu daha. Yüzü doğuya dönük olduğu için ışık tam karşıdan geliyordu.

Biliyordu: arkasında kırk paraşütçü vardı. Kayaların ardına gizlenerek izliyorlardı kendisini. Bir şey olursa ateş açacaklardı Almanlara.

Yüzbaşı, "Ateş ederlerse hemen yere yat, hiç kıpırdama. Biz seni korur, ne yapar yapar kurtarırız," demişti.

İlk kurşunla yaralanmak vardı. İlk kurşunla ölmek vardı. Bir de ilk kurşunun kendisine hiç değmemesi vardı. En iyisi de buydu galiba. Sonra... Ölmek, yaralanmaktan, uzun süre acı çekmekten daha iyiydi.

Yere baktı. Ufak ufak taşlarla kaplıydı yer. Ayakları birdenbire ağırlaşmıştı, zorlukla kaldırı-

yordu onları. Utanmasa dönecekti. Göğsü, sanki ilk kurşunu yemiş gibi, titriyordu. Boğazı kupkuruydu.

Görünürde Almanlar yoktu; yoktu ya, dürbünle onu gözetledikleri kesindi. Suratının ne halde olduğunu bile biliyorlardı.

Bir kayanın yanından geçerken, sert bir sesin kendisine durması için emir verdiğini duydu. Durup yanına bakınca üç Alman gördü. Üçü de gençti Almanların. Tüfeklerini, Teğmenin karnına dayadılar. Teğmen durup onlara baktı. Onlar da Teğmeni süzdüler bir süre. Sonra, hiç konuşmadan, dördü birden yürümeye başladılar. Bu, saçma bir şey gibi geliyordu Teğmene. Sanki çocuktu; sokakta arkadaşlarıyla oynuyordu. Elindeki havluyla sırık da kamikti. "Beni öldürseler bile bizimkiler hiç olmazsa bu üçünü temizler," diye düşündü.

İlerde beyaz bir bina vardı; ama Almanlar o binada kalmayacak kadar zekiydiler. Binanın gerisindeki siperdeydi hepsi.

Üç subay karşıladı Teğmeni. Mavi üniformalar, üstünde kartal ve gamalı haçlar bulunan şapkalar giymişlerdi. Onlar da uzun süre konuşmadılar. Teğmen, söze başlayamadı. Üstü yeşil çuhayla örtülü bir masaya oturmuştu sanki. Karşısındakinin elinde üç as vardı; kendi elinde ise sadece bir kent. Rakip, onun elinde ne olduğunu bilmiyordu... Belki sadece iki yedi... Belki de bir kare... Ama o biliyordu, karşısında üç as vardı. Yaptığı da sadece bir blöftü.

"İngilizce bilir misiniz?" diye sordu Teğmen.

"Evet."

Teğmen derin bir soluk alarak akşamdan beri ezberlediklerini söylemeye başladı:

"Albayın saygıları var, efendim. Size teslim olmanızı önermeye geldim. Yirmi dakika içinde teslim olmazsanız kruvazörler ateş açacaklar." Alman subayının gözü, denize çevrildi. Teğmen devam etti:

"Karşı koymanız boşuna, efendim. Hepinizi öldürebiliriz. Kıyıda altı yüz askerimiz saldırmak için emir bekliyor. Karşı koymanız boşuna. Kan dökülecek. Silâhlarınızı bırakıp teslim olun."

Subay, gözlerini ona dikti. Aynı bakışı masa başında da bir çok kere görmüştü Teğmen: "Acaba elinde ne var?"

Alman, uzun süre sustu. Sonra. "Bize nasıl davranılacak?" diye sordu.

"Savaş esiri gibi davranılacak, efendim," Teğmen, "poker yüzü"nü sonuna kadar sürdürmek, hiç bir şey belli etmemek istiyordu. Bir sessizlik daha oldu. Alman derin bir soluk aldı.

"Daha kalabalık kuvvetlere teslim olmak şerefsizlik değildir," dedi.

SAVAŞ ESİRLERİ

13 Aralık 1943 — Teğmen, elinde beyaz havluyla tepeyi tırmanırken paraşütçülerin komutanı da dürbünle onu izliyordu. Teğmenin üç Alman askeriyle beyaz binanın arkasında kaybolmasını görmüştü. Artık bütün paraşütçülerin kulakları kirişteydi. Bir tüfek sesi bekliyorlardı. Öyle ya, hangi Alman kendileriyle alay eder gibi, beyaz bir havluyla elini kolunu sallaya sallaya gelen düşman askerini sağ bırakır?

Ama ateş sesi duyulmadı. On beş dakika geçti. Teğmen, yanında üç subayla beyaz binanın arkasından çıktı. Biraz yürüdüler. Sonra Teğmen yerde bir noktayı işaret etti. Subaylardan ikisi beyaz binanın arkasında kayboldular yine. Bir süre sonra, arkalarında Alman askerleriyle çıkageldiler. Teğmenin işaret ettiği noktayı gösterdiler askerlere. Askerler de teker teker silâhlarını oraya bırakmaya başladılar. Müthiş bir yığın oldu yerde: makineli tüfekler, tüfekler, tabancalar... Hattâ arada bıçaklar bile vardı.

Yüzbaşı, gizlendiği kayanın arkasından, "Vay

canına," diye bağırdı. "Becerdi be!"

Tek sıra olan askerler tepeyi iniyorlardı şimdi. Paraşütçüler, onlar yanlarından geçtikçe saklandıkları yerlerden çıkıyorlardı. Seksen yedi esir şehre getirildi.

Ventetone yüzlerce yıldır cezaevi olarak kullanıldığı için esirleri koyacak yer bulmakta güçlük çekilmedi. Dört hücrelik bir cezaevine tıktılar Almanları. Erleri üç hücreye ayırdılar; üç subaya ise bir hücre verdiler. Hepsinin başına elleri makineli tüfekli nöbetçiler dikildi. Fetih sona ermişti.

Almanları esir alan Teğmen, belediye binasının merdivenlerine oturmuştu. Yüzbaşı onun yanına giderek, "Nasıl," diye sordu, "kolay oldu mu?"

"Çok kolay oldu," dedi Teğmen. "O kadar kolay oldu ki, hâlâ inanamıyorum." Bir sigara çıkarıp ağzına götürdü. Eli, inanılmaz biçimde titriyordu. Kibriti bile zor çaktı.

"Harika bir iş yaptın," dedi Yüzbaşı. "Peki şimdi bu adamları ne yapacağız?"

"Gemiler bu gece gelmiyor mu?"

"Ya gelmezlerse? Gemiler gelinceye kadar gözümüze uyku girmez."

Yanlarına bir paraşütçü yaklaştı. "Alman subayları kıyameti koparıyorlar, efendim," dedi. "Albayı görmek istiyorlarmış."

Yüzbaşı ayağa kalktı. "Sen de gel benimle," dedi Teğmene. "Kaç kişi olduğumuzu söyledin mi onlara?"

Teğmen, "Altı yüz," diye cevap verdi. "Bir sü-

rü de kruvazör var dedim."

Yüzbaşı güldü.

Esirlerin hücresine girerken, paraşütçülerin komutanı tabancasını çıkarıp nöbetçiye verdi. "Kapı açık kalsın," dedi. "En ufak bir şey olursa hepsini vurursun."

"Başüstüne, efendim,"

Alman subaylar, pencerenin yanına oturmuş, demir parmaklıkların gerisinden bomboş sokaklara bakıyorlardı. Komutanları, Yüzbaşıyı görür görmez, "Albayla konuşmak istiyorum," diye homurdandı.

Yüzbaşı yutkundu: "Albay mı?.. Albayın şu anda önemli bir işi var."

Alman subay, uzun uzun gözlerine baktı yüzbaşının:

"Komutan sizsiniz, değil mi?"

"Evet, benim," dedi Yüzbaşı.

"Kaç kişisiniz burada?"

"Biz sorulara cevap vermeyiz."

Alman hayal kırıklığına uğramıştı:

"Altı yüz kişi yoksunuz. Otuz beş kişi kadarsınız."

Yüzbaşı, kafasını sallıyarak, "Binanın temellerine dinamit yerleştirdik," dedi. "Eğer bir kargaşalık çıkarmaya kalkacak olursanız hepinizi havaya uçururum."

Hücreden çıkarken döndü:

"Yakında gemiye götürüleceksiniz."

Merdivenlerden inerken, Teğmen, "Sahiden dinamit yerleştirdiniz mi binaya?" diye sordu.

Yüzbaşı keyifle güldü:

"Sahiden altı yüz kişi miyiz burada? Şu destroyer de artık gelse. Gelip şu yavrucakları götürse. Onlar gidinceye kadar bize uyku durak yok."

Cennetin Doğusu, Fareler ve İnsanlar, Sardalya Sokağı ve Gazap Üzümleri gibi romanların yazarı John Steinbeck, İkinci Dünya Savaşını çeşitli cephelerde savaş muhabiri olarak izlemişti. Avrupa ve Afrika'dan gönderdiği yazılar, gazetelerde yayımlandığında büyük ilgi toplamıştı.

Steinbeck, bu yazılarda savaşın perde arkasını, küçük olayları, usta bir düşünür gözüyle ilginç ayrıntılarla anlatmıştı. İnsanları seven, onların acılarını yüreğinin derinliklerinde duyan soylu bir yazarın gerçekten önemli yazılarıydı bunlar.

Bir Savaş Vardı, sizlere bu yazıları toplu olarak veren, ilgiyle okuyacağınız bir kitap.

200 Lira

Kapak: İsa Çelik